Obraz Československa v období Pražského jara v polském tisku

Hubert Worobiej

TEORETICKÁ DIPLOMOVÁ PRÁCE

SLEZSKÁ UNIVERZITA v OPAVĚ
Filozoficko-přírodovědecká fakulta v Opavě
Institut tvůrčí fotografie
Opava 2022

Obraz Československa v období Pražského jara v polském tisku

The image of Czechoslovakia during the Prague Spring period in Polish publications

Hubert Worobiej

Vedoucí práce:
MgA. Jan Brykczyński

TEORETICKÁ DIPLOMOVÁ PRÁCE

SLEZSKÁ UNIVERZITA v OPAVĚ
Filozoficko-přírodovědecká fakulta v Opavě
Institut tvůrčí fotografie
Obor: Tvůrčí fotografie
Opava 2022

SLEZSKÁ UNIVERZITA V OPAVĚ
Filozoficko-přírodovědecká fakulta v Opavě

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

Akademický rok: 2021/2022

Zadávající ústav: Institut tvůrčí fotografie

Student: Hubert Worobiej

UČO: 39114

Program: Filmové, televizní a fotografické umění a nová média

Obor: Tvůrčí fotografie

Téma práce: T: Obraz Československa v období Pražského jara v polském tisku

Téma práce anglicky: T: The image of Czechoslovakia during the Prague Spring period in Polish publications

Zadání: V této práci jsem se snažil provést analýzu shromážděné fotografické dokumentace událostí souvisejících s Pražským jarem, která byla průběžně publikována v denním tisku (Trybuna Ludu), ale také dokumentaci, která byla vytvořena v rámci pracovních úkolů tehdejších fotografů, ale své publikace se pravděpodobně nedočkala. Představuji vám také snímky vytvořené na objednávku veřejných institucí, ale určené výlučně pro pracovní nebo vzdělávací účely (s dodatkem „tajné"). Své místo v práci našly i snímky vytvořené na památku pro soukromé účely.

Literatura:
Garlicki Andrzej, Paczkowski Andrzej, Zaciskanie pętli. Tajne dokumenty dotyczące Czechosłowacji 1968 r., Varšava 1995.
Kamiński Łukasz, Wokół Praskiej Wiosny. Polska i Czechosłowacja w 1968 roku, Varšava 2004.
Kwapis Robert, Praska Wiosna, Toruň 2004.
Łojek Jerzy, Myśliński Jerzy, Władyka Wiesław, Dzieje prasy polskiej, Varšava 1988.
Modelski Łukasz, Fotobiografia PRL. Opowieści reporterów, Krakov 2013.
Navratil J., Bencik A., Kural V., Michalkova M., Vondrova J., The Prague Spring 1968.
National Security Archive Reader, Praha 1998.
Pajórek Leszek, Polska a „Praska Wiosna", Varšava 1998.
Rakowski Mieczysław Franciszek, Dzienniki polityczne 1967-1968, Varšava 1999.
Winnicka Ewa, Łazarewicz Cezary, 1968 Czasy nadchodzą nowe, Varšava 2018.
Wojsław Jacek, Kierownictwo partyjne wobec prasy w Polsce w latach kulminacji stalinizmu (1949-1953): polityka personalna, decyzje organizacyjne i „nastawianie" tematyczne, Kielce 2015.

Vedoucí práce: MgA. Jan Brykczyński

Datum zadání práce: 24. 6. 2022

Souhlasím se zadáním (podpis, datum):

. . . . . .
prof. PhDr. Vladimír Birgus
vedoucí ústavu

Obraz Československa v období Pražského jara v polském tisku

Abstrakt

V této práci jsem se snažil provést analýzu shromážděné fotografické dokumentace událostí souvisejících s pražským jarem, která byla průběžně publikována v denním tisku (Trybuna Ludu), ale i té, která byla vytvořena v rámci pracovních úkolů tehdejších fotografů, ale své publikace se pravděpodobně nedočkala. Představuji vám také snímky vytvořené na objednávku veřejných institucí, ale určené výlučně pro pracovní nebo vzdělávací účely (s dodatkem „tajné“). Své místo v práci našly i snímky vytvořené na památku pro soukromé účely.

Klíčová slova:

Pražské jaro, 1968, Československo, invaze do Československa, Šumava, Trybuna ludu.

Abstract

In this paper, i tried to summarize the collected photographic documentation of the events related to the Prague Spring, both published in the form of current reports in the press (Trybuna Ludu) and the one that was carried out as part of the professional tasks of photographers at the time, but probably was never published. i also present photos commissioned by public institutions, but intended only for official / educational use (with the „confidential“ clause). There is also a place for photos of a commemorative nature, taken for private purposes.

Keywords

Prague Spring, 1968, Czechoslovakia, The Invasion of Czechoslovakia, Šumava, Trybuna Ludu.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracoval samostatné a uvedl v ni veškerou literaturu a zdroje, které jsem použil.

Souhlasím se zveřejněním v Univerzitní knihovně Slezské university v Opavě, v knihovně Uměleckoprůmyslového muzea v Praze a na webových stránkách Institutu tvůrčí fotografie FPF SU v Opavě.

Poděkování

Děkuji za neocenitelnou pomoc při psaní teto práce a Janowi Brykczyńskiemu. Velmi také dekuji prof. Vladimiru Birgusovi za otevřenost, pochopeni a inspiraci, kterou pro mne byly jeho přednášky. Děkuji všem pedagogům Institutu Tvůrčí Fotografie a mým kolegům za pomoc a inspiraci.

Hubert Worobiej **22.06.2022**

Obsah:

1. Úvod

2. Obraz Československa v roce 1968 v deníku Trybuna Ludu

3. Obraz pražského jara na snímcích dostupných v databázi Polské tiskové agentury

4. Obraz pražského jara na snímcích dostupných v databázi Národního digitálního archivu

5. Obraz pražského jara na snímcích otištěných v knize 1968. Tankem na Československo Tadeusze Oratowského

6. Obraz pražského jara na snímcích z článku „Smutek a hněv“ Grzegorze Majchrzaka, publikovaného v magazínu Tygodnik Powszechny 19. srpna 2018 (č. 34, 3606) a dostupného v archivu Institutu národní paměti

7. Obraz pražského jara na snímcích v dokumentu Analýza československé propagandistické činnosti v počátečním období operace „Dunaj“. na příkladech vizuální propagandy, který v roce 1969 vydal Ústav společenských výzkumů Vojenské politické akademie F. Dzeržinského

8. Závěr

Obraz Československa v období pražského jara publikovaný v polských médiích

1. Úvod

V Československu začal proces destalinizace s určitým zpožděním až v prvním desetiletí šedesátých let. Změny v tomto směru začal provádět první tajemník Komunistické strany Československa a zároveň prezident Antonín Novotný. Tyto změny však nebyly dostatečné. Příčinou odstranění Novotného pak bylo brutální potlačení demonstrací pražských studentů 3. října 1967. Nástupcem Novotného na pozici prvního tajemníka KSČ se v lednu roku 1968 stal Alexander Dubček (funkci prezidenta Československa Novotný předal Ludvíku Svobodovi v březnu roku 1968). Dubček započal proces reforem, který se do dějin zapsal jako pražské jaro. V průběhu několika dalších měsíců byla mimo jiné zrušena cenzura, umožněno zakládání nezávislých organizací a postupné zavádění demokratických principů ve straně.

V Polsku v tehdejší době vládl Władysław Gomułka, jenž byl prakticky od samého počátku odpůrcem československých reforem, což veřejně prohlásil již během svého úvodního setkání s prvním tajemníkem KSČ Dubčekem v únoru roku 1968. na setkání nejvyšších představitelů komunistických zemí v Drážďanech 23. března 1968 se pak Gomułka fakticky stal otcem slavné „Brežněvovy doktríny“ o omezené suverenitě zemí východního bloku. Důsledně prosazoval myšlenku silového potlačení pražského jara. V důsledku toho pak v Polsku prostřednictvím všech možných médií začala protičeskoslovenská propagandistická kampaň, využívající mimo jiné strach z domnělého nebezpečí ze strany Německa.

Snímky zařazené do této práce mají různorodý charakter i původ. Při jejich vyhledávání jsem zjistil, že existuje jen několik málo fotografií dokumentujících pražské jaro a samotnou invazi, navíc pocházejí většinou ze zahraničních tiskových agentur. Tyto záběry byly průběžně publikovány pravděpodobně pouze v deníku *Trybuna Ludu*, jenž je stranickým orgánem KC PZPR (Komitet Centralny Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej – Ústřední výbor Polské sjednocené dělnické strany ÚV PSDS). Z tohoto pohledu jsem v této práci použil pouze snímky z tohoto zdroje (s rozšířením výběru i o snímky publikované v tomto deníku v roce 1968 a týkající se Československa, ale nesouvisející přímo s pražským jarem). Protože způsob vnímání fotografie divákem úzce souvisí s jejím popisem (ať už z pohledu jejího názvu a popisku pod snímkem, nebo článku, který fotografie ilustruje), snažil jsem se krátce popsat celý kontext jejího otištění.

Do své práce jsem zařadil i několik fotografií z databáze Polské tiskové agentury PAP (Polska Agencja Prasowa) a Národního digitálního archivu, které vytvořili fotoreportéři pravděpodobně v rámci úkolů zadaných jejich zaměstnavateli, ale pro jejichž publikaci nebyla ihned po vytvoření vhodná příležitost.

Jiný typ snímků dokumentujících události související s pražským jarem vznikl pro vlastní potřebu, „na památku“, a byl publikován až v dnešní době spolu se snímky vytvořenými pravděpodobně pracovníky bezpečnostních služeb a armády, které pocházejí z archivu Institutu paměti národa (tyto záběry již dříve publikovány byly, ale s poznámkou „důvěrné“).

2. Obraz Československa v roce 1968 v deníku *Trybuna Ludu*

Předmětem této kapitoly je analýza fotografií souvisejících bezprostředně nebo okrajově s Československem, které byly otištěny v deníku *Trybuna Ludu* v roce 1968, včetně snímků zachycujících události pražského jara. Nutno dodat, že jsem vlastním pátráním zjistil, že výše zmíněný deník byl pravděpodobně jediný, který tyto události popisoval i fotograficky. Důvodem mohly být obavy tehdejší vlády, aby se československá revoluce nepřenesla i do Polska, a v důsledku toho vytvořila určité informační embargo, jež vedlo k tomu, že pouze ústřední orgán PZPR, jímž byl deník *Trybuna Ludu*, byl zplnomocněn ke zveřejňování vhodně upravených informací, opírajících se většinou o překlady sdělení sovětské tiskové agentury TASS.

Jak již bylo uvedeno výše, s ohledem na fakt, že vnímání fotografie odběratelem úzce souvisí se způsobem, jakým je popsána, snažil jsem se u každého snímku uvést i stručný popis okolností souvisejících s jeho otištěním.

Abychom poznali a pochopili způsob, jakým byly události související s pražským jarem sdělovány polské společnosti, musíme si uvědomit, že to bylo ovlivněno velice omezeným vnímáním skutečnosti tehdejšího prvního tajemníka KC PZPR Władysława Gomułky. Strana PZPR (a její nejvyšší představitel 1. tajemník KC PZPR) měla na konci šedesátých let plnou kontrolu nad společenským životem, kdy cenzura a politické represe eliminovaly nezávislé postoje v každé oblasti a národní hospodářství se propadalo do recese. Gomułka byl autokratická osobnost, která nestrpěla vyjadřování odlišných názorů ani v úzkém vedení PZPR.

Obsah rozhovorů publikovaných v knize Łukasze Modelského *Fotobiografia PRL. Opowieści reporterów* (Fotobiografie Polské lidové republiky: Příběhy reportérů). Příběhy reportérů skvěle vystihují tehdejšího ducha doby, plné strachu z důsledků „nepatřičného" konání, a ukazují, že polští fotografové, kteří v nich vystupují, se neúčastnili – služebně ani soukromě – dokumentace událostí, jež by byly proti vůli tehdejší vlády. Jednou z těchto událostí, která představuje osobitý odkaz na události v Československu, jsou studentské protesty v Polsku v březnu roku 1968. Mohlo by se zdát, že zadání dokumentovat invazi se v tiskových agenturách a redakcích magazínů začalo objevovat teprve v době stahování polských jednotek z Československa (za účelem zachycení „vřelého" přivítání vojáků polskou společností). Zásadním aspektem byl také strach fotoreportérů z důsledků zaznamenávání událostí odporujících vládě, což mohlo vyústit ve zničení nebo zabavení fotografické techniky, výpovědí nebo zatčením. Jedinou výjimkou v tomto směru byla na objednávku blíže nespecifikovaného „veřejného" subjektu vytvořená reportáž Zbyszka Siemaszka z jedné vojenské jednotky rozmístěné na území Československa.

Wojciech Plewiński:

– A co jiný druh fotografie, například různá významná období v Polsku – šedesátý osmý, sedmdesátý, sedmdesátý šestý, osmdesátý, osmdesátý první. Neměl jste tehdy nutkání fotografovat? Zaujalo vás to?

– Nepříliš, nebyl jsem ten typ reportéra, který by běhal nebo někde vysedával a číhal. Já jsem v tom žádné téma moc neviděl, protože pro mě musí být snímek nějak výtvarně zajímavý, a všechny tyhle střety jsou nakonec jen jedním tématem, všechny jsou si podobné. Vlastně jsem si je prohlížel dost nerad, protože jsem už předem věděl, co uvidím.[1]

Jan Morek:

– […] Ale samotný březen, ten jste fotografoval?

– Dokonce jsem nad tím uvažoval, ale nakonec jsem si pomyslel, co by se stalo, kdyby mě sebrali s vybavením. v redakci mi dali na vědomí, že mě vyhodí, že dostanu vlčí lístek.[2] *Takže jsem nic nefotografoval.*[3]

---

[1] Łukasz Modelski, *Fotobiografia PRL. Opowieści reporterów*, Krakov 2013, s. 53.

[2] „vlčí lístek" – nucená emigrace formou víza pouze pro opuštění státu bez možnosti návratu. V Československu známý jako akce Asanace.

[3] tamtéž, s. 80.

Romuald Broniarek:

– No právě, přišel přelomový rok 1956. co jste dělal?

– V červnu roku 1956 jsem odjel do Poznaně fotografovat zahájení mezinárodního veletrhu. Dokonce ani ne pro magazín Przyjaźń*, ale pro deník* Express*. Jakmile první jednotky pronikly do veletržního areálu, byl jsem zrovna v sovětském pavilonu. Uslyšel jsem křik, vyšel jsem ven a uviděl jít několik lidí s transparentem „Chceme chléb" nebo něco takového. Ale vůbec mě to nezaujalo. […] Považoval jsem to za zbytečné a dál fotografoval na veletrhu. Potom jsme uslyšeli střelbu a začalo jít do tuhého, bylo vidět nějakou paniku. Pomyslel jsem si: Fotky jsou hotové, je čas jít domů. Šel jsem tedy na nádraží, kde byl velký zmatek, vlaky stály, lidé říkali, že na peroně zabili nějakého příslušníka UB. Prošel jsem kolem nádraží, objevily se tanky, na kterých skákali nějací mladíci a viseli jim na hlavních. na peronu stál vlak do Varšavy, tak jsem do něj nastoupil. Pak se začaly objevovat hloučky pomlácených mladíků, kteří něco křičeli. Lidé jen seděli ve vagonech a vystrašeně čekali, co se bude dít. Byli tam i důstojníci a vojáci. Nakonec se vlak rozjel a odjeli jsme do Varšavy.*

– Ale proč jste to nefotografoval? Vždyť to je vysněné téma každého fotoreportéra.

– Především jsem jako fotoreportér teprve začínal, a navíc to tam bylo prostě nebezpečné. Pokud někdo takové věci fotografuje, může být oběma stranami považován za nepřítele. Navíc se tam pohybovali i policisté v utajení, kteří mě mohli sebrat. No, asi jsem byl prostě za blbce, ale já jsem se jen normálně chtěl vrátit domů. […]

– Máme říjen 1956. Šel jste fotografovat polytechniku?

– Ne.

– A posílala tam redakce magazínu Przyjaźń vůbec někoho?

– Magazín Przyjaźń *se aktuálním událostem nevěnoval, protože se každé vydání připravovalo tři týdny. Když začaly demonstrace, tak jsem tam nebyl, slyšel jsem o tom v rádiu a k polytechnice jsem se šel podívat večer a bez fotoaparátu. Všude byla policie, hromadili se tam studenti a demonstrovali. Celkově to ale bylo mimo můj okruh zájmu.*[4]

– A jak si pamatujete rok 1968?

– […] březnové demonstrace na krakovském pře*dměstí jsem sledoval ze schodů kostela Svatého kříže. Viděl jsem, jak studenty bili, jak přijížděla* nějaká *auta, jak všichni křičeli… ale já jsem to nefotografoval, jen jsem se díval jako divák.*

– Takže vždycky, když se něco dělo, tak jste nefotografoval?

– Ha, ha, ha. Je takové rčení: Zajímavým motivem snímku není situace, kdy se pes zakousne do koně, ale když se kůň zakousne do psa. Když vidím, jak milice bojuje se studenty, tak v tom nic divného nevidím, ale kdyby studenti mlátili milice, to by bylo něco.[5]

Bogdan Łopieński:

– A když začaly stávky? Tam se dělo hodně věcí – houf novinářů mířil do doků sledovat situaci, fotografovat portréty, tváře. Ty ženy, ruce a kříže. Netáhlo vás to tam?

[4] Łukasz Modelski, *Fotobiografia PRL. Opowieści reporterów*, op. cit., s. 116–117.

[5] Tamtéž, s. 139.

– Ani ne. ve Varšavě mě držely důležité záležitosti. Nakonec jsem se reportáži už přestával věnovat. Navíc jsem měl doma malé dítě a s tím tisíc problémů…

– Bál jste se, že když tam půjdete, tak se vám může něco stát?

– Ne, ale nikdo z fotografů, které jsem tehdy znal, tam nešel.

– Proč?

– Především tam nebyli posíláni žádní fotografové pracující na plný úvazek. Mluvil jsem pak o tom s jedním kolegou a na otázku, proč tam nešel, mi odpověděl, že posledně na pobřeží skončila podobná událost dost špatně…[6]

Aleksander Jałosiński:

– Velmi často docházelo k takovým situacím, že jsem chtěl nějaký záběr zachytit, ale odpustil jsem si to, protože jsem si pomyslel: Vždyť mi to nakonec stejně nikdo nevydá.[7]

[…]

– Březen '68? Když už se to všechno kolem začalo dít – chtěl jsi to fotografovat, nebo ti to jako téma nepřipadalo zajímavé?

– Ovšem, že jsem chtěl. Byl jsem jednou na Novém světě, ale byla to dost divoká šarvátka, i se slzákem. Zmáčkl jsem spoušť, ale nic zajímavého jsem nezachytil. Byla to dost nuda.[8]

Pokud vezmeme v úvahu výše zmíněné názory, musely politické změny v Československu vyvolat silný zájem a zároveň oprávněné obavy 1. tajemníka KC PZPR. Mieczysław Rakowski, člen KC PZPR, ve svém deníku uvedl: „U části našeho vedení vyvolaly události v Československu velký zmatek. Myslím si, že byl zcela namístě, protože u nás není zájem cokoli měnit a vedle u sousedů dochází k pokusům přizpůsobit strnulý a nepružný systém potřebám diktovaným životem. Jsem přesvědčený, že tahle vlna nakonec udeří i v Polsku a teprve pak začne pořádný tanec."[9]

Již během prvního setkání Gomułky a Dubčeka, po jeho zvolení prvním tajemníkem ÚV KSČ (7. února 1968 v Ostravě), se Gomułka vyjádřil: „Pokud budu upřímný, když se u vás řešily problémy, měli jsme u nás obavy, aby diskuse a změny, které u vás probíhají (o jejichž obsahu jsme nic nevěděli), neoslabily stranu a jednotu socialistických zemí."[10] „Kdyby to u vás dopadlo špatně, pak by nepřátelské živly zvedly hlavy i u nás. Máme například problémy s literáty a studenty v souvislosti se zákazem Mickiewiczovy divadelní hry *Dziady."*[11] Gomułka se obával také ztráty jednoty socialistického bloku, způsobené postupným nárustem závislosti jednotlivých zemí na hospodářské spolupráci s kapitalistickými zeměmi.

Výše zmíněné obavy podpořily i protesty, ke kterým došlo v březnu roku 1968 a během nichž se objevila i hesla volající po demokracii, omezení cenzury a solidaritě s Čechoslováky. Proto se Gomułka na setkání vedoucích představitelů socialistických zemí v Drážďanech dne 23. března 1968 vyjádřil velmi rázně: „Nechceme zasahovat do vnitřních záležitostí, ale jsou situace, kdy tyto tzv. vnitřní záležitosti přestávají být vnitřní a stávají se záležitostí

---

[6] Tamtéž, s. 191.

[7] Tamtéž, s. 221.

[8] Tamtéž , s. 293.

[9] M. F. Rakowski, *Dzienniki polityczne 1967–1968*, Varšava 1999, s. 113.

[10] Protokol z jednání 1. tajemníka KC PZPR Władysława Gomułky s 1. tajemníkem ÚV KSČ Alexandrem Dubčekem, Ostrava, 7. 2. 1968. Zdroj: *Zaciskanie pętli. Tajne dokumenty dotyczące Czechosłowacji 1968 r.*, *Úvod a zpracování*: A. Garlicki, A. Paczkowski, Varšava 1995, s. 25.

[11] Paweł Machcewicz, *„Do diabła z suwerennością". Władysław Gomułka wobec praskiej wiosny*, zdroj: *Wokół Praskiej Wiosny. Polska i Czechosłowacja w 1968 roku*, ed. Łukasz Kamiński, Varšava 2004, s. 61.

celého socialistického tábora. […] Všechno, co se v Československu stalo, a v jistém smyslu i v Polsku, se týká našich dohod, našeho uspořádání a vyžaduje rozhodnutí, vyžaduje po nás, abychom přijali odpovídající prostředky pro přehrazení cesty kontrarevoluci.“[12]

Za nejnebezpečnější v Československu považoval Gomułka ztrátu vedoucí úlohy a kontroly nad hromadnými sdělovacími prostředky: „A to je nejzásadnější element, který svědčí o tom, jak se jim věci prohnaly nad jejich hlavami.“ Gomułka rozhořčeně tvrdil, že KSČ rezignovala na řízení společenského života a na vydávání direktivních instrukcí tisku, televizi, organizacím a sdružením: „To je, soudruzi, nějaká fata morgána, nějaká iluze, přelud, protože je to celé nějaká blbost […] to je vtip, z toho by vyplývalo, že kolik je komunistů, tolik může být řídicích center, a každé by mohlo po svém chápat, po svém vymýšlet a po svém by mohlo i realizovat tuto stranickou linii.“[13]

Na setkání prvních tajemníků komunistických stran v Moskvě 8. května 1968 pak v souvislosti se situací v Československu prohlásil: „Pokud máme chápat kontrarevoluci jako vycházení do ulic se zbraní v ruce, napadání místních stranických kanceláří atd. – pak v tomto smyslu tam žádná kontrarevoluce neexistuje. Nejsme však žádné děti, jsme politici, a proto víme, že imperialistické zpravodajské služby v žádné ze socialistických zemí se k takovým prostředkům nebudou uchylovat. […] Kontrarevoluce působí pod pláštíkem zlepšování socialismu a rozšiřování socialistické demokracie.“[14]

V červenci na schůzi vedoucích představitelů komunistických stran ve Varšavě konající se ve dnech 14. a 15. července 1968 představil svoji vizi událostí odehrávajících se v Československu následujícím způsobem: „My oceňujeme, že se tam odehrává pokojný proces přetváření socialistického státu na republiku buržoazního typu. […] Přichází tedy nový proces – proces mírového přechodu od socialismu k neokapitalismu. […] Dnes totiž již nejde o návrat ke kapitalismu v klasickém pojetí, tj. v takovém smyslu slova, jaký jsme tomuto pojmu dávali v meziválečném období.“[15]

Několik týdnů před invazí projevoval Gomułka stále větší znepokojení nad faktem, že vláda SSSR s intervencí v Československu vyčkává. Pátého července 1968 v průběhu zasedání politického byra měl prohlásit: „Říkal jsem Brežněvovi, že je nezbytně nutné zasáhnout vojensky, ale on tvrdí, že všechno je ještě otevřené […]. Sověti všechno dělají v rukavičkách; kdyby to záleželo na nás, tak už bych je dávno zlomil […]. Celý ten proces povede k odpadnutí Československa z našeho tábora. S červeným praporem v ruce a s hesly o demokratickém socialismu jdou ruku v ruce s reakcí. […] Můžeme Sovětům říct, že zapojíme naše vojsko, protože tady jde o naši bezpečnost. K čertu se suverenitou.“[16]

Během jednání v Moskvě bezprostředně po intervenci ve dnech 24. až 26. srpna 1968 se Gomułka ohradil vůči vnímání Dubčeka internovaného Sověty jako partnera při poradách o budoucnosti Československa. Nesouhlasil ani s jeho návratem do země. Zastával dokonce názory, které nebyly při rozhodování o invazi brány na zřetel: „V případě neuzavření dohody s českou delegací by měla být připravena varianta vojenské diktatury v Československu.“[17]

---

[12] Stenographic Account of the Dresden Meeting, March 23, 1968 (Excerpts) [w:] *The Prague Spring 1968. A National Security Archive Reader*, eds. J. Navrátil, A. Bencik, V. Kural. M. Michálková, J. Vondrová, Praha 1998, s. 6.

[13] Fragment z vystoupení Władysława Gomułky na jednání prvních tajemníků KW PZPR, které se týkalo setkání v Drážďanech, Varšava, 26. 3. 1968. [w:] *Zaciskanie pętli. Tajne dokumenty dotyczące Czechosłowacji 1968 r.*, *Úvod a zpracování*: A. Garlicki, A. Paczkowski, Varšava 1995, s. 63–64.

[14] Zápis ze setkání prvních tajemníků KC Bulharska, NDR, Maďarska, Polska a SSSR v Moskvě, 8. 5. 1968. [w:] *Zaciskanie pętli. Tajne dokumenty dotyczące Czechosłowacji 1968 r.*, *Úvod a zpracování*: A. Garlicki, A. Paczkowski, Varšava 1995, s. 104.

[15] Protokol ze setkání vedoucích představitelů stran a vlád socialistických zemí: Bulharska, NDR, Polska, Maďarska a SSSR, Varšava, 14.–15. 7. 1968. [w:] *Zaciskanie pętli. Tajne dokumenty dotyczące Czechosłowacji 1968 r.*, *Úvod a zpracování*: A. Garlicki, A. Paczkowski, Varšava 1995, s. 121–122.

[16] Paweł Machcewicz, *„Do diabła z suwerennością“. Władysław Gomułka wobec praskiej wiosny*, w: *Wokół Praskiej Wiosny. Polska i Czechosłowacja w 1968 roku*, op. cit., s. 68.

[17] Protokol ze setkání stranických a vládních delegací Bulharska, NDR, Polska, Maďarska a SSSR, Moskva 24.–26. 8. 1968. [w:] *Zaciskanie pętli. Tajne dokumenty dotyczące Czechosłowacji 1968.* Úvod a zpracování: A. Garlicki, A. Paczkowski, Varšava 1995, s. 194.

Při projevu na dožínkových slavnostech na Stadionu desetiletí 8. září 1968 (na stejných oslavách se upálil i Ryszard Siwiec) Gomułka prohlásil: „Pokud nepřítel umístí dynamit pod náš dům, pod jednotu socialistických zemí, je naší vlasteneckou a národní povinností tomu zabránit všemi dostupnými prostředky.“[18]

Gomułka přišel o post prvního náměstka PZPR o více než rok později, tedy v prosinci roku 1970. Než k tomu došlo, zaujal vůči demonstrujícím dělníkům v Polsku stejně radikální postoj, jaký prezentoval vůči událostem v Československu, a osobně vydal rozkaz k jejich potlačení s použitím zbraní.

Autokratický styl Gomułkova vládnutí a eliminace veškerých ideologicky odlišných hlasů se přímo odrazily na činnost PZPR, ale i v dalších institucích včetně tisku, a to především v metodách zpravování polské společnosti o událostech v Československu a pražském jaru.

První číslo deníku *Trybuna Ludu* vyšlo 16. prosince 1948 jako centrální orgán PZPR.[19] Deník vznikl spojením redakcí deníku *Głos Ludu*, jenž byl orgánem Polské dělnické strany, a deníku *Robotnik*, což byl orgán Polské socialistické strany (Polska Partia Socjalistyczna). Náklad nového deníku se v roce 1949 blížil 250 tisícům výtisků a v dalších letech narůstal (v polovině sedmdesátých let pak vycházel v nákladu přibližně 1,5 milionu výtisků). v analýzách připravených vedením Dělnického vydavatelského družstva (Robotnicza Spółdzielnia Wydawnicza) „Prasa“ na počátku 50. let byla zdůrazňována „nutnost nasytit tiskem celou plochu země, aby možnost zakoupit si noviny byla zajištěna vždy a všude“.[20] Nutno dodat, že zásadní roli při kolportáži tisku plnilo tzv. „podnikové předplatné“ (hromadné) a také přístupnost tisku ve veřejných čítárnách.

Každé číslo deníku *Trybuna Ludu* obsahovalo i několik desítek fotografií (větší počet obsahovaly výtisky referující z pohledu vlády o výjimečně důležitých událostech. Tyto zprávy byly umístěny zpravidla na první straně, která obsahovala články týkající se nejdůležitějších událostí, ale i na dalších stránkách věnovaných rubrikám o kultuře a sportu. Otištěné fotografie zpravidla neobsahovaly údaje o fotografovi, jenž snímek vytvořil, a jen někdy měly zkratku názvu agentury, ze které snímek pocházel, eventuálně název magazínu, z něhož byl přetištěný (v případě využití snímku ze zahraničního tisku).

Snímky z deníku *Trybuna Ludu* uvedené níže pocházely z databáze Centrální fotografické agentury CAF, v praxi však většina z nich nevznikla rukou polských fotografů, ale autorů z obdobných agentur z jiných států socialistického bloku (Interfoto, Photofax, TASS, ČTK). Nutno dodat, že CAF vznikla ve Varšavě v roce 1951. V období Polské lidové republiky byla jedinou agenturou poskytující tisku fotografické služby. V roce 1991 se pak stala součástí Polské tiskové agentury PAP.

Snímky publikované v deníku *Trybuna Ludu* měly vytvářet obraz bloku socialistických států jako monolitu, v němž je členství dobrovolné a který se rozvíjí stejně dynamicky z ekonomického, sportovního i kulturního pohledu. V tomto jednolitém celku pak panuje solidarita projevující se podporou hospodářskou, ale v případě potřeby i politickou (včetně vojenské). Tato podpora je nezbytná, protože kapitalistické státy nepolevují ve svém úsilí a nejrůznějšími, zpravidla nelegálními metodami destabilizují situaci v jednotlivých socialistických zemích.

Snímky uvedené výše můžeme rozdělit do následujících skupin:

– Fotografie zachycující spolupráci a existenci politické jednoty socialistických zemí (snímky z diplomatických návštěv, ze setkání politiků, z oslav socialistických svátků, záběry politiků, kteří jsou aktuálně u moci nebo k získání moci směřují).

---

[18] Paweł Machcewicz, *„Do diabła z suwerennością“. Władysław Gomułka wobec praskiej wiosny*, w: *Wokół Praskiej Wiosny. Polska i Czechosłowacja w 1968 roku*, op. cit., s. 69.

[19] Jerzy Łojek, Jerzy Myśliński, Wiesław Władyka, *Dzieje prasy polskiej*, Varšava 1988, s. 166.

[20] Wojsław Jacek, *Kierownictwo partyjne wobec prasy w Polsce w latach kulminacji stalinizmu (1949–1953): polityka personalna, decyzje organizacyjne i „nastawianie“ tematyczne*, Kielce 2015, s. 46, citát z: Archiwum Akt Nowych, KC PZPR, 273/XIX-22, k. 112, *Sprawozdanie RSW „Prasa“ z aktywności wydawniczej w 1951 r. z 27 lutego 1952 r.*

– Snímky zachycující spolupráci a existenci hospodářské a kulturní síly socialistických zemí (záběry pracovišť, fabrik, produktů a tranzitní dopravy, snímky z filmů).

– Fotografie dokumentující spolupráci a existenci sportovní nadvlády socialistických zemí (záběry zachycující úspěchy sportovců socialistických zemí a sportovní akce spoluorganizované socialistickými zeměmi).

Prvním snímkem souvisejícím s Československem, který byl otištěn v deníku *Trybuna Ludu* v roce 1968 (6. března), byl portrét Alexandra Dubčeka s klidným výrazem ve tváři (podobně klidný výraz byl při prezentaci všech představitelů socialistických zemí standardní). Obrázek ilustroval článek, jenž způsobem charakteristickým pro tehdejší jazyk propagandy – nepříliš popisnými, zaoblenými formulacemi – popisoval události, ke kterým došlo na plénu ÚV KSČ, konajícím se v Praze ve dnech 3.–5. ledna 1968.

Obr. 1. Deník *Trybuna Ludu*, 6. ledna 1968; portrét Alexandra Dubčeka; popisek snímku: „Soudruh Alexander Dubček“, ilustrace k článku „Zakončení pléna ÚV KSČ. Rozhodnutí oddělit názor prezidenta republiky od názoru 1. tajemníka komunistické strany. A. Dubček – 1. tajemník, A. Novotný – prezident“.

V rámci výše zmíněného pléna ÚV KSČ proběhlo oddělení stanoviska prezidenta republiky od názoru prvního tajemníka ústředního výboru, v jehož důsledku byl Alexander Dubček jmenován prvním tajemníkem a Antonín Novotný, který dříve zastával funkci prvního tajemníka i prezidenta, si ponechal pouze druhou jmenovanou funkci. Doprovodný článek obsahoval mimo jiné následující informace: „Porada pléna skončila ve znamení naprosté názorové shody ve všech základních otázkách týkajících se realizace podnětů 13. sjezdu strany. […] Plénum Ústředního výboru KSČ na zvláštní přání soudruha Antonína Novotného, jako prezidenta ČSSR, rozhodla o stažení jeho jmenování prvním tajemníkem ÚV KSČ. […] Soudruh Antonín Novotný, jenž dosud zaujímal funkci prvního tajemníka ÚV KSČ, stál dlouhodobě v čele strany. s jeho jménem jsou spojeny velké úspěchy, kterých strana v tehdejší době dosáhla jak ve vnitřních záležitostech, tak i ve společném světovém komunistickém hnutí. Ústřední výbor KSČ si vysoce cení významnou a obětavou činnost soudruha Novotného […]“[21]

[21] Kwapis Robert, *Praska Wiosna*, Toruń 2004, s. 43.

V článku se již neuvádí, že výše zmíněné události byly výsledkem vnitřního politického boje spojeného se sílícím tlakem na provedení hlubších reforem v zemi, který konzervativní Antonín Novotný prohrál (není tedy pravda, že jeho uvolnění z funkce bylo v důsledku jeho upřímného osobního přání).[22] Potřebnost těchto reforem vyplývala mimo jiné i ze špatné ekonomické situace Československa.

Aby Ústřední výbor KSČ předešel vyvolání nežádoucího neklidu a chaosu, zavázal své členy ohledně skutečného průběhu pléna – konfliktů a střetů, ke kterým na něm došlo – mlčením. V důsledku toho se ve veřejném mínění šířily fámy a dohady.[23] Převládalo přesvědčení, že jde o běžnou personální rošádu v nejvyšších vládních kruzích. Tyto události však fakticky spustily pražské jaro.

Následujícího dne, 7. ledna 1968, vyšel článek s blahopřejnou depeší od 1. tajemníka KC PZPR Władysława Gomułky pro 1. tajemníka ÚV KSČ Alexandra Dubčeka v souvislosti s výše zmíněným jmenováním.

Depesza
tow. Wł. Gomulki
do tow. A. Dubczeka

Towarzysz
ALEKSANDER DUBCZEK
I Sekretarz
Komitetu Centralnego
Komunistycznej Partii
Czechosłowacji

Praga

Drogi Towarzyszu!

W związku z wyborem Was na I Sekretarza Komitetu Centralnego KPCz przesyłam w imieniu Komitetu Centralnego PZPR serdeczne gratulacje i najlepsze pozdrowienia.

Życzymy Wam owocnej działalności w służbie Komunistycznej Partii Czechosłowacji i narodu czechosłowackiego, w umacnianiu przyjaźni i współpracy między Polską i Czechosłowacją.

Jesteśmy głęboko przeświadczeni, że braterska współpraca łącząca obie nasze partie będzie się nadal pogłębiać i rozwijać w duchu proletariackiego internacjonalizmu, jedności krajów socjalistycznych i międzynarodowego ruchu komunistycznego.

WŁADYSŁAW GOMUŁKA
I Sekretarz Komitetu Centralnego
Polskiej Zjednoczonej Partii
Robotniczej

(Życiorys tow. A. Dubczeka — zamieszczamy na str. 2).

Obr. 2. Deník *Trybuna Ludu*, 7. ledna 1968, obsah gratulační depeše 1. tajemníka KC PZPR Władysława Gomułky pro 1. tajemníka ÚV KSČ Alexandra Dubčeka v souvislosti se jmenováním do funkce.

Depeše obsahovala šablonovou výměnu upřímností a vyjadřovala přesvědčení, že „bratrská spolupráce spojující obě […] strany se bude i nadále prohlubovat a rozvíjet v duchu proletářského internacionalismu, jednoty socialistických zemí a mezinárodního komunistického hnutí“. na druhé stránce tohoto vydání *Trybuny Ludu* se objevil Dubčekův životopis.

Ucelenost tohoto sdělení mělo za cíl vytvořit obraz existence jednoty spolupráce bloku socialistických zemí.

Před vyostřením situace v Československu v souvislosti s rozvojem událostí pražského jara se na stránkách deníku *Trybuna Ludu* objevily snímky nemající žádné bezprostřední politické konotace. Příkladem takového snímku je fotografie publikovaná 27. ledna 1968, která zachycuje transport velkoobjemového soustrojí vyrobeného v Československu přes území Polska.

[22] Wojsław Jacek, *Kierownictwo partyjne wobec prasy w Polsce w latach kulminacji stalinizmu (1949–1953): polityka personalna, decyzje organizacyjne i „nastawianie“ tematyczne*, Kielce 2015, s. 41, citát z: Archiwum Akt Nowych, KC PZPR, 273/XIX-22, k. 112, *Sprawozdanie RSW „Prasa“ z aktywności wydawniczej w 1951 r. z 27 lutego 1952 r*.

[23] Robert Kwapis, *Praska Wiosna*, Toruň 2004, s. 43.

Obr. 3. Deník *Trybuna Ludu*, 27. ledna 1968, popisek snímku: „Z brněnského podniku HEPOS, vyrábějícího chemická zařízení, kde byly vyrobeny součásti zařízení pro ropnou rafinerii v Sýrii, probíhá transport těchto zařízení tranzitem přes Polsko. Transport tohoto zařízení, vysokého přes 5 metrů a širokého 5,75 metru, probíhá v neobyčejně složitých podmínkách, protože každý element váží více než 42 tun. Převoz začal 10. ledna a podle očekávání by měl 27. ledna doputovat do Gdaňsku, kde bude zařízení přeloženo na polské lodě a po moři pocestuje dále do Sýrie. Na snímku: transport zařízení na trase Bydhošť–Gdaňsk.“

Fotografie měla sugerovat blízkou spolupráci mezi socialistickými zeměmi (obzvláště v tomto případě, kdy technika po převezení do přístavu v Gdaňsku měla být dále převážena na polských lodích), ale měla zdůraznit i vysokou technologickou úroveň československého průmyslu.

Nový politický kurz československé vlády vyžadoval určité kroky, které měly za cíl získat mezinárodní uznání. Z tohoto důvodu byla zahájena série oboustranných setkání s představiteli jiných socialistických zemí. Nejprve navštívil první tajemník ÚV KSČ Alexander Dubček Moskvu (29.–30. ledna 1968), kde mu Leonid Brežněv a předseda Rady nejvyššího sovětu SSSR Nikolaj Podgornyj poradili, aby veřejně pronesl svoje politické krédo a „ukončil všechny spekulace na Západě“.[24] Dále se v Komárně 2. února 1968 setkal mezi jinými s generálním tajemníkem Maďarské socialistické dělnické strany Jánosem Kádárem a 7. února téhož roku v Ostravě pak i s Władysławem Gomułkou. Toto poslední setkání dokumentuje snímek otištěný v deníku *Trybuna Ludu* 8. února 1968.

Obr. 4. Deník *Trybuna Ludu*, 8. února 1968, popisek snímku: „Přátelské setkání soudr. Wł. Gomułky se soudr. A. Dubčekem v Ostravě. Rozhovorů se dále zúčastnili: soudr. Z. Kliszko a V. Koucký. Na snímku zleva: Tajemník ÚV KSČ V. Koucký, 1. taj. ÚV KSČ A. Dubček, vpravo člen politického byra, taj. KC PZPR Z. Kliszko a 1. taj. KC PZPR W. Gomułka.“

[24] Pajórek Leszek, *Polska a „Praska Wiosna“*, Varšava 1998, s. 28.

Na snímku vidíme obě delegace při zasedání u poměrně malého stolu, na kterém vlevo leží dokumenty a stojí několik láhví (pravděpodobně s minerální vodou). Účastníci živě diskutují, o čemž svědčí jejich postoj (jsou nakloněni směrem k hovořícímu).

Doprovodný článek ke snímku neurčitě podsouval, že „rozhovory probíhaly ve stranickém duchu vzájemného porozumění a upřímného přátelství a potvrdily plnou shodu názorů ve všech probíraných otázkách a nic nebrání směřování k dalšímu rozvoji všestranné spolupráce mezi oběma stranami i oběma zeměmi, v zájmu národů Polska a Československa, ve jménu posílení socialistické jednoty a světového komunistického hnutí“.

Jedním z typu snímků, které neměly politický charakter a jež se týkaly Československa, byly fotografie dokumentující sportovní úspěchy československých sportovců nebo reportáže ze sportovních akcí konajících se na území Československa, i ty však byly prezentovány jako důkaz možností socialistických zemí a dominance nad kapitalistickými státy. Jako příklad takového snímku můžeme uvést skokana na lyžích Jiřího Rašku, jenž se v roce 1968 zúčastnil olympijských her v Grenoblu, kde získal zlatou medaili na středním můstku a stříbrnou medaili na velkém můstku.

Obr. 5. Deník *Trybuna Ludu*, 12. února 1968, popisek snímku: „Čechoslovák Raška během skoku pro zlatou medaili“; ilustrace ke článku „Olympijská neděle“ týkajícího se 10. zimních olympijských her ve francouzském Grenoblu 6.–18. února 1968.

Článek ke snímku popisoval, že Raška „dosáhl vítězství díky pěknému stylu“ a teprve za ním „byli dva rakouští sportovci Bachler a Preim“ a „také skvělý norský skokan Wirkola“.

Sportovní úspěchy socialistických zemí včetně Československa měl rovněž dokumentovat snímek z 12. února 1968 zachycující krasobruslařky, které stanuly na stupních vítězů na 10. zimních olympijských hrách v Grenoblu, a také snímek z 19. února 1968 se záběrem kapitánů hokejových mužstev, která získala první tři místa v tomto sportu.

Obr. 6. Deník *Trybuna Ludu*, 12. února 1968, popisek snímku: „Medailistky v krasobruslení. Uprostřed zlatá Flemingová (USA), vlevo stříbrná Seyfertová (NSR), vpravo bronzová Mašková (ČSSR)“, ilustrace ke článku týkajícího se 10. zimních olympijských her, které se konaly ve francouzském Grenoblu 6.–18. února 1968.

Obr. 7. Deník *Trybuna Ludu*, 19. února 1968, popisek snímku: „Kapitáni tří nejlepších mužstev na olympijském pódiu. Zleva Golonka (ČSSR), Majorov (SSSR) a Johnson (Kanada)“. Ilustrace ke článku „Velká čtyřka“ věnovanému 10. zimním olympijským hrám v Grenoblu 6.–18. února 1968.

Na nejvyšším stupínku stanuli reprezentanti Sovětského svazu, stříbrnou medaili získali Čechoslováci a na třetím místě skončila Kanada. Nutno dodat, že na turnaji v přímém souboji mužstev SSSR a Československa vyhráli Čechoslováci. Deník *Trybuna Ludu* však z tohoto zápasu nepublikoval žádný snímek. Nemůžeme vyloučit, že důvodem byla neochota konfrontovat dominanci SSSR v jakékoli disciplíně, dokonce ani v rámci skupiny socialistických států.

Článek shrnující celý turnaj, ke kterému byl snímek umístěn, poukazoval na to, že „reprezentace SSSR obhajující olympijské zlato i vavříny světového prvenství hrála jako z partesu. Střílela gól za gólem (…)“, přičemž „omlazená reprezentace ČSSR je velmi dobrým družstvem, ale nedisponuje ještě schopností správného rozložení sil na tak významném turnaji“.

V období mezi 22. únorem až 2. březnem 1968 otiskl deník *Trybuna Ludu* sérii snímků věnovaných oslavám 20. výročí únorové revoluce v Československu. Snímky na toto téma patřily do skupiny těch, kterými se propaganda snažila dokázat existenci dobrovolné jednoty socialistických zemí (zároveň však pečlivě zastírající náznaky poukazující odměřenost těchto vztahů).

Na snímku k článku otištěnému 22. února 1968 je vidět přivítání čelných představitelů dvou socialistických zemí Dubčeka a Gomułky na letišti v Praze. Podle jejich výrazů na fotografii by se mohlo zdát, že jsou jejich vzájemné vztahy

velmi přátelské, nicméně jak bylo uvedeno výše, ve skutečnosti byl Gomułka zapřisáhlým odpůrcem československých reforem.[25] na obrázku je také vidět přesnější složení jednotlivých delegací, vítajících i vítaných členů.

Na zdjęciu: Powitanie na lotnisku w Pradze. Z lewej: tow. Wł Gomułka, z prawej: tow. A. Dubczek CAF — Interfoto

Obr. 8. Deník *Trybuna Ludu*, 22. února 1968, popisek snímku: „Na oslavy 20. výročí Vítězného února přicestovala do Československa delegace PZPR se soudr. Gomułkou. na snímku přivítání na letišti v Praze, vlevo Władysław Gomułka, napravo Alexander Dubček.“

V nadšeném komentáři „stálého korespondenta v Praze se uvádí: „Výjimečně hřejivé jsou tyto únorové dny, ve kterých československý národ slaví 20. výročí velkého vítězství socialistických sil ve své zemi. Pokud mluvíme o „teplotě“, mám na mysli nejen rtuť teploměrů, ale celou atmosféru politického života po prosincovém a lednovém plénu ÚV KSČ. Jak sdělil deník *Rudé právo*, aktivita členů ÚV KSČ v těchto dnech na schůzích a stranických konferencích nemá v posledních letech obdoby.“

Další snímek dokumentující oslavy výročí 20. výročí únorové revoluce (publikovaný 23. února 1968) prezentuje jednání v sále, během kterého Brežněv předává usmívajícímu se Dubčekovi „dopis s pozdravy pro KSČ, dělnickou třídu a všechen pracující lid v Československu“.

Na pierwszym planie W. Gomułka i B. Laštovicka na drugim: L. Breżniew wręcza A. Dubczekowi list z pozdrowieniami dla KPCz, dla klasy robotniczej i wszystkich ludzi pracy Czechosłowacji CAF — Interphoto

Obr. 9. Deník *Trybuna Ludu*, 23. února 1968, popisek snímku: „V popředí W. Gomułka a B. Laštovička, v pozadí L. Brežněv předává dopis s pozdravy pro KSČ, dělnickou třídu a všechny pracující lidi v Československu“; ilustrace k *článku s* titulkem: „2. výročí únorové revoluce. Společné slavnostní zasedání ÚV KSČ, ÚV Národní fronty a vlády ČSSR. Referát 1. tajemníka ÚV KSČ A. Dubčeka. Proslov soudr. Wł. Gomułky, L. Brežněva a vedoucích delegátů z NDR, Maďarska, Rumunska, Bulharska a Jugoslávie“.

[25] Tamtéž s. 30.

Z daného článku vyplývá, že nešlo o jediný Brežněvův dar: „[…] během svého projevu předal Ústřednímu výboru KSČ dar Nejvyššího sovětu SSSR maketu legendárního křižníku Aurora, a zdůraznil, že si přeje, aby se tento dar stal symbolem přátelství obou komunistických stran a nerozdělitelného, upřímného přátelství obou národů.“ v článku se také píše o „přátelském setkání na počest delegace bratrských stran socialistických zemí, účastnících se oslav 20. výročí únorové revoluce“, které se konalo večer 22. února 1968. Ohledně večerního setkání se můžeme také dozvědět, že „atmosféra setkání byla srdečná, charakteristická pro vztahy stranické spolupráce KSČ s bratrskými stranami socialistických zemí účastnících se oslav“. Článek však neinformuje, že během tohoto setkání si Dubček nepřisedl k sovětské delegaci (jak by vyžadoval nepsaný diplomatický protokol), ale k rumunské delegaci. Toto gesto bylo komentováno jako potřeba projevit blízkost k osobě nezávislé na SSSR, v tomto případě Nicolae Ceaușescovi, a jako nepřímé potvrzení objevujících se rozporů na linii Praha–Moskva.[26]

Přestože se fotografie i se svými popisky snaží prokázat ukázkově vlídnou atmosféru oslav výročí únorové revoluce, v kuloárních diskusích s Dubčekem (po přečtení referátu hodnotícího mimo jiné současnou politiku a perspektivu rozvoje ČSSR) měl Leonid Brežněv důrazné námitky k některým formulacím, jež předseda KSČ ve svém proslovu použil (obzvláště těch, které se týkaly demokratizace politického systému).[27]

Ve stejném čísle deníku *Trybuna Ludu* byl ve snaze prezentovat úspěchy socialistického průmyslu, nesouvisejících s oslavami výše zmíněného výročí, uveřejněn snímek z jednoho československého podniku vyrábějícího plastové kryty pouličních lamp. Popisek snímku obsahuje pravděpodobně překlep (místo jména města „Libáň“ je napsáno „Libam“).

Obr. 10. Deník *Trybuna Ludu*, 23. listopadu 1968, titulek snímku: „Objektivem po světě“; popisek snímku: „Tyto působivé plastikové kryty pouličních lamp jsou vyráběny v městečku Libam na severu Československa.“

Další snímek zachycující oslavy 20. výročí únorové revoluce se objevil 24. února 1968 a zachycuje polskou delegaci s Gomułkou v čele, jak pokládá věnce u Národního památníku na Vítkově v Praze.

[26] Kwapis Robert, *Praska Wiosna*, op. cit., s. 47.

[27] Pajórek Leszek, *Polska a „Praska Wiosna“*, op. cit., s. 28.

Delegacja polska z tow. Wł. Gomułką składa wieniec pod pomnikiem w Vitkovie Foto CAF

Obr. 11. Deník *Trybuna Ludu*, 24. února 1968, popisek snímku: „Polská delegace se soudr. Wł. Gomułkou pokládá věnce u památníku na Vítkově“; ilustrace k článku „Delegace Polska položila věnce u Národního památníku na Vítkově“.

V daném článku se dále uvádí, že „slavnost byla zakončena zpěvem internacionály“. Není z něj však patrné, v jakém jazyce byla zpívána (můžeme se domýšlet, že jím byla ruština).

Dne 2. března 1968 publikovala *Trybuna Ludu* snímek ze souboru majícího sugerovat úzkou spolupráci a jednotu činností socialistických zemí, tento je ze setkání polského ministra zahraničních věcí Adama Rapackého s premiérem Československa Jozefem Lenártem.

Na zdjęciu: min. A. Rapacki w rozmowie z premierem J. Lenartem CAF — Interfoto

Obr. 12. Deník *Trybuna Ludu*, 2. března 1968, popisek snímku: „Ministr A. Rapacki během jednání s premiérem J. Lenártem“; ilustrace k článku „Ukončení návštěvy v Praze. Ministr A. Rapacki byl přijat premiérem J. Lenártem. Setkání se zúčastnili i polští novináři“.

Pánové se usmívají, atmosféra se jeví jako přátelská, přestože je mezi oběma vidět prázdné křeslo. na stole před hovořícími stojí váza s narcisy. Článek u fotografie neurčitě popisoval, že „během srdečného rozhovoru byly zmíněny některé politické problémy a záležitosti týkající se vzájemných vztahů obou zemí“, a také, že „konzultace […] se týkaly pouze otázek živě zajímajících obě země, hlavně problémů evropské bezpečnosti. Setkání doprovázela přátelská atmosféra nejen vzájemného porozumění, ale naprosté jednomyslnosti. Naše rozhovory“ – řekl mimo jiné ministr Rapacki – „jsou jedním z projevů blízkých vztahů spojujících naše země. Vztahů, které se neustále rozvíjejí a které se podle všech ukazatelů budou stále více rozvíjet a prohlubovat i v budoucnu“.

Nutno dodat, že se Jozef Lenárt 8. dubna vzdal funkce premiéra Československa a Adam Rapacki se v březnu 1968 stáhl z veřejného života na protest proti pronásledování osob židovského původu.

Dne 4. března 1968 se redakce deníku *Trybuna Ludu* rozhodla vrátit k propagandistickému motivu sportovní nadvlády socialistických zemí prezentovaného dříve (viz obr. 6 uvedený výše), tedy úspěchu krasobruslařek ze socialistických zemí (včetně jedné z Československa).

Obr. 13. Deník *Trybuna Ludu*, 4. března 1968, popisek snímku: „Tři krasobruslařské grácie, medailistky mistrovství světa v Ženevě. Zleva G. Seyfertová (NDR, 2. místo), P. Flemingová (USA, 1. místo) a H. Mašková (ČSSR, 3. místo)"; ilustrace k článku o mistrovství světa v krasobruslení, které se konalo v roce 1968 v Ženevě.

Tentokrát byly prezentovány sportovkyně, které se umístily na stupních vítězů mistrovství světa v krasobruslení v Ženevě. Složení závodnic na stupních vítězů bylo stejné jako v případě závodu na 10. zimních olympijských hrách v Grenoblu. Nyní se však objevil detailní snímek, na kterém závodnice NDR a Československa při pózování pro fotoreportéry líbají na tváře vítězku z USA.

Dne 9. března 1968 vyšel v deníku *Trybuna Ludu* snímek Władysława Gomułky podepisujícího dokument z jednání poradní politické komise zemí Varšavské smlouvy, které se konalo 6.–7. března 1968 v Sofii.

Obr. 14. Deník *Trybuna Ludu*, 9. března 1968. popisek snímku: „Vedoucí delegace PLR Władysław Gomułka podepisuje deklaraci"; ilustrace k článku „Delegace PLR se vrátila do Varšavy" o jednání poradní politické komise zemí Varšavské smlouvy v Sofii.

Tento snímek patřil do souboru majícího sugerovat úzkou spolupráci a jednotu činností socialistických zemí. Doprovodný článek se soustřeďoval především na vyjmenování účastníků setkání. Oficiální program porady nezahrnoval jednání týkající se otázek Československa, ale z iniciativy sovětské delegace se toto téma na programu objevilo. Bylo zjištěno, že uvnitř KSČ probíhá nebezpečný boj mezi levicovými a pravicovými tendencemi a že nastalá situace je z tohoto

důvodu vážná. V důsledku toho bylo rozhodnuto o zorganizování osobního setkání s cílem projednat československé otázky, které se následně konalo 23. března 1968 v Drážďanech. Deník *Trybuna Ludu* z této události nepublikoval žádné snímky, přestože měla pro další vývoj událostí v Československu zásadní význam.[28]

Během setkání v Drážďanech, jehož se zúčastnili představitelé vlády SSSR, Bulharska, Československa, NDR, Polska a Maďarska, již došlo k otevřenému útoku na československou vládu v souvislosti s probíhajícími snahami o liberalizaci života v zemi. V jednom ze svých projevů Brežněv vzkázal, že v Československu narůstají síly nepřátelské socialismu a „není jasné, jak to může skončit".[29] Zásadním prvkem setkání byla přítomnost vysokých armádních představitelů, především zástupců sovětské a německé armádní generality. Brežněv ve své odpovědi na otázku budoucího premiéra Československa Černíka o důvodech jejich přítomnosti prohlásil: „Přítomnost těchto účastníků může znamenat i to, že pokud bychom potřebovali pomoc s řešením otázek týkajících se Československa, můžeme ji ihned dostat."[30] Největší agresivitu a aroganci však předvedl Władysław Gomułka, vystrašený březnovými studentskými demonstracemi v Polsku (jedno z hesel na těchto demonstracích znělo „Celé Polsko čeká na svého Dubčeka"), který mimo jiné prohlásil, že „kontrarevoluce již zvedla hlavu".[31]

I přes napjatou politickou situaci mezi Československem a socialistickými zeměmi nepřestala *Trybuna Ludu* publikovat snímky, které měly za cíl přiblížit polským čtenářům československou kulturu a architekturu. Jako příklad můžeme uvést záběry z československého filmu *Poklad byzantského kupce*, jež byly uvedeny ve vydání deníku z 10. března 1968 a na nichž je zachycena československá herečka Gabriela Vránová (chybně pojmenována jako Varnowa), a dále snímek televizní věže s hotelem na Ještědu. Jako cíl těchto publikací se v tomto případě jeví být snaha ukázat hospodářskou a kulturní sílu socialistických zemí.

Obr. 15. Deník *Trybuna Ludu*, 10. března 1968, popisek snímku: „Gabriela Varnowa – *Poklad byzantského kupce*"; ilustrace k článku „Tento týden v kinech".

Obr. 16. Deník *Trybuna Ludu*, 26. března 1968, titulek snímku: „Hotel na televizním vysílači", popisek snímku: „Na sever od českého městečka Liberec na vrcholku Ještědu se staví 76 metrů vysoká televizní věž s restaurací a hotelem. Na snímku: detail konstrukce hotelu a restaurace."

[28] Pajórek Leszek, *Polska a „Praska Wiosna"*, op. cit., s. 31.

[29] Tamtéž, s. 33.

[30] Tamtéž, s. 33.

[31] Kwapis Robert, *Praska Wiosna*, op. cit., s. 56.

Dne 9. dubna 1968 deník *Trybuna Ludu* publikoval v rámci série snímků majících demonstrovat úzkou spolupráci a jednotu činností socialistických zemí portrét Oldřicha Černíka s poklidným výrazem ve tváři a s poznámkou, že byl 8. dubna 1968 prezidentem Československa Ludvíkem Svobodou jmenován premiérem.

Obr. 17. Deník *Trybuna Ludu*, 9. dubna 1968, titulek snímku: „Prezident L. Svoboda jmenoval novou vládu ČSSR. Oldřich Černík – premiér, František Kriegel – předseda ÚV Národní fronty“, popisek snímku: „Oldřich Černík.“

Článek ke snímku byl ve svém sdělení neobyčejně úsporný. Omezil se v podstatě na vyjmenování všech členů nově jmenované vlády a příznačně neobsahoval v těchto situacích obvyklé přání úspěchů a plodné spolupráce v rámci rodiny socialistických zemí. Mohlo to vyplývat z faktu, že nový československý premiér podporoval liberalizaci politického systému v zemi, což mohlo z pohledu polské vlády vyústit v nežádoucí „export revoluce“ na území Polska. Dne 14. dubna 1968 velvyslanec SSSR v Československu Stěpan Červoněnko předal Dubčekovi Brežněvův dopis, v němž stálo: „Musíme důrazně upozornit na fakt, že někteří lidé ve vaší zemi, kteří zjevně nesdílejí socialistické postoje, stále vystupují s hesly, jež nejsou v souladu se snahami, které Komunistická strana Československa učinila s cílem stabilizovat situaci v zemi. Musíme si vůči nim zachovat ostražitost.“[32]

Trybuna Ludu neumístila na svých stránkách snímky zachycující jednání, které se konalo v Moskvě 4. května 1968 mezi vládami Československa (zastoupenou Dubčekem a Černíkem) a vládou SSSR (s Brežněvem a Kosyginem). V jeho průběhu předložila sovětská vláda další obvinění vůči československému reformnímu procesu a vynutila si mimo jiné souhlas československé vlády s dřívějším konáním cvičení armád Varšavské smlouvy „Šumava“, konajícího se na území Československa, ale i s rozšířením složení účastnických vojsk.[33] Tato ujednání byla schválena vládami Polska, NDR, Maďarska a Bulharska na neoficiálním setkání v Moskvě 8. května 1968. Účastníci tohoto

[32] Pajórek Leszek, *Polska a „Praska Wiosna“*, op. cit., s. 37.

[33] Tamtéž. s. 37

setkání se dohodli, že manévry vojsk Varšavské smlouvy na území Československa by mohly vést k pozitivnímu výsledku jak uvnitř země, tak i v zahraničí. Vyjádřen byl také souhlas s Brežněvovým návrhem učinit „rozhodné kroky“ vůči Československu.[34] Z této události *Trybuna Ludu* rovněž nenabídla žádný fotografický záznam.

Dne 30. dubna 1968 publikovala *Trybuna Ludu* další snímek z kategorie fotografií, majících prezentovat hospodářskou vyspělost socialistických zemí a úzkou spolupráci mezi nimi, který dokumentuje tranzit československých zařízení přes území Polska.

Obr. 18. Deník *Trybuna Ludu*, 30. dubna 1968, titulek snímku: „Tranzit přes Polsko“, popisek snímku: „Tranzitem přes Polsko probíhá přeprava československého zařízení pro cementárnu ve švédském Malmö. Snímek vznikl v okolí Čenstochové.“

Tentokrát šlo o transport zařízení pro cementárnu ve Švédsku. V tomto případě byl účinek propagandy mnohem silnější, protože ze snímku mělo být patrné, že si kapitalistické země nejsou schopny poradit s pokročilými technologiemi, se kterými socialistické země nemají problém.

Ve stínu velké politiky se konal každoroční, od roku 1948 organizovaný 21. cyklistický Závod míru. Zpočátku se závod konal na trase Varšava–Praha a Praha–Varšava a organizátory byly deníky, orgány komunistických stran: *Trybuna Ludu* (PLR, dříve *Głos Ludu*) a *Rudé právo* (ČSSR), spolu s cyklistickými svazy Polska a Československa. od roku 1952 se dalším spoluorganizátorem stal deník Socialistické strany Německa *Neues Deutschland* a cyklistický svaz NDR. od tohoto roku se závod konal na trase Varšava–Berlín–Praha (každý rok začínal závod v jednom z těchto tří měst). Trasa 21. ročníku Závodu míru startovala v Berlíně a přes Prahu pokračovala do Varšavy. V souvislosti s tím od 15. do 24. května 1968 publikovala *Trybuna Ludu* řadu snímků zachycujících události na trase závodu, portréty vítězů jednotlivých etap, včetně československých, a mapy ilustrující trasy dalších etap. Propagandistickým cílem mělo v tomto případě být poukázání na úzkou jednotu zemí socialistického bloku nejen na politické, ale i na sportovní úrovni.

[34] Tamtéž. s. 37

Obr. 19. Deník *Trybuna Ludu*, 15. května 1968, mapa 6. etapy 21. ročníku Závodu míru s cílem v Praze.

Obr. 20. Deník *Trybuna Ludu*, 15. května 1968, popisek snímku: „Finišuje Jasiński", ilustrace k článku „21. závod Míru. V Praze vítězí Mickein a tým NDR. Jasiński je druhý".

Obr. 21. Deník *Trybuna Ludu*, 19. května 1968, portrét cyklisty ČSSR Jiřího Zelenky; ilustrace k článku „Naši vyslanci telefonují: Podivuhodný výkon a vítězství Zelenky (ČSSR)".

Obr. 22. Deník *Trybuna Ludu*, 21. května 1968, popisek snímku: „Cyklisté jedou po mostě v Těšíně, od tohoto okamžiku se závod odehrává na polských cestách."

Obr. 23. Deník *Trybuna Ludu*, 24. května 1968, portrét cyklisty ČSSR Jana Vávry, ilustrace k článku „Naši vyslanci telefonují: na trase 14. etapy nechyběla senzace. Vávra (ČSSR) je nový lídr závodu".

Výše uvedený snímek publikovaný 24. května 1968 je portrétem československého cyklisty Jana Vávry, jde o poslední „nepolitický" snímek týkající se Československa, který se na stránkách *Trybuny Ludu* v roce 1968 objevil.

Od května 1968 probíhal proces přímého i nepřímého vyhrožování československé vládě vojenskou intervencí: v období od 10. do 17. května 1968 se na území Polska, v blízkosti československých hranic, konalo vojenské cvičení za účasti 80 tisíc vojáků a 2 600 tanků. ve stejném období se na území NDR konalo podobné vojenské cvičení (60 tisíc vojáků a 1 800 tanků). V obou případech zůstaly po ukončení manévrů jednotky v blízkosti československého pohraničí, což vyslalo československé vládě jasný signál, že v případě nežádoucího vývoje z pohledu států Varšavské smlouvy jsou připraveny okamžitě zakročit a „pomoct" Československu s návratem na socialistickou cestu.[35]

Dne 20. června 1968 pak začalo, tentokrát na území Československa, cvičení vojsk Varšavské smlouvy s názvem „Šumava", jehož se zúčastnilo okolo 30 až 40 tisíc vojáků. Cvičení bylo součástí příprav na intervenci, v rámci které se měli příští interventi seznámit s územím, kde budou operačně nasazeni, ale i s infrastrukturou země, kterou již brzy měli okupovat (svědčí o tom mimo jiné totožnost rozmístění vojsk a využití stejných hraničních přechodů).[36] Tématem cvičení bylo „Vedení boje spojeneckými silami v počátečním období války". Po ukončení manévrů zůstala vojska účastníků na území Československa až do začátku srpna 1968.[37]

Snímek publikovaný v deníku *Trybuna Ludu* 3. července 1968 zachycuje představitele československé vlády pravděpodobně v prostoru cvičení při rozhovoru s maršálem Sovětského svazu Ivanem Jakubovským, jedním z velitelů cvičení.

Obr. 24. Deník *Trybuna Ludu*, 3. července 1968, titulek snímku: „Ze štábního cvičení Šumava", popisek snímku: „2. července 1968 navštívili prostor cvičení vojsk Varšavské smlouvy zleva: J. Smrkovský, prezident Svoboda, maršál Jakubovský, 1. tajemník ÚV KSČ A. Dubček a premiér O. Černík, aby provedli analýzu a hodnocení cvičení."

[35] Kwapis Robert, *Praska Wiosna*, op. cit., s. 197.

[36] Pajórek Leszek, *Polska a „Praska Wiosna"*, op. cit., s. 54.

[37] Tamtéž s. 55

Popisek pod snímkem říká, že strany právě diskutují o výsledcích cvičení „Šumava“, ale je těžké se ubránit dojmu, že se československí představitelé snaží slušně zeptat (Dubček se usmívá a natahuje ruku, jako by chtěl uklidnit hovořícího, že československá vláda neplánuje opustit blok socialistických zemí), jaký je skutečný cíl manévrů a kdy zúčastněná vojska opustí teritorium Československa. Maršál Jakubovský působí, že je těmi otázkami zaskočen. Nesmíme zapomenout, že toto cvičení představovalo faktický začátek okupace Československa a vláda této země si to plně uvědomovala. Propagandistické vyznění tohoto snímku je však takové, že socialistický blok trvá na jednotě a organizuje společná vojenská cvičení, která mají minimalizovat riziko napadení ze strany kapitalistických zemí, a v rámci této spolupráce si vládci socialistických zemí mohou dovolit u rozhovorů vtipkovat.

Den 15. července 1968 deník *Trybuna Ludu* publikoval dokonce tři snímky, jak představitelé polské vlády vítají delegace z Bulharska, Německa a Maďarska, které přicestovaly 14. července 1968 na setkání nejvyšších představitelů socialistických zemí. Delegace SSSR dorazila do Varšavy již o něco dříve.

Obr. 25. Deník *Trybuna Ludu*, 15. července 1968, popisek snímků: „Přivítání delegace NDR, zleva W. Ulbricht, Wł. Gomułka a M. Spychalski“, ilustrace k článku „Setkání nejvyšších představitelů socialistických zemí ve Varšavě“.

Doprovodný článek ke snímkům nijak nevysvětloval důvod a cíl organizovaného setkání. Informoval pouze o tom, že „porady stále probíhají“.

Na snímcích není vidět delegace Československa, která se setkání odmítla zúčastnit s odůvodněním, že dosavadní zkušenosti z vícestranných rozhovorů poukazovaly na nemožnost vést jakoukoli diskusi. Vedení KSČ tedy navrhovalo rozhovory bilaterární (nutno dodat, že československé hromadné sdělovací prostředky přirovnávaly varšavské setkání k velkému sněmu v Konstantinopoli).[38] Toto odřeknutí bylo sovětskou stranou přijato s pohoršením, protože ta chtěla během jednání ve Varšavě diktovat zástupcům Československa konkrétní a konečné podmínky stabilizace situace v zemi.[39] Výsledkem varšavského setkání bylo zaslání společného dopisu (tzv. varšavského dopisu) pro ÚV KSČ, ve kterém byla mimo jiné formulována doktrína omezené suverenity satelitních zemí: „[…] nemůžeme se spokojit s tím, *že* nepřátelské síly vytlačily vaši zemi z cesty socialismu a vytvářely hrozbu odtržení Československa od socialistické jednoty. Nejde totiž jen o vaši záležitost, je to společná věc všech komunistických a dělnických stran zemí zavázaných spojenectvím, spoluprací a přátelstvím. Je to společná věc našich zemí, které podepsaly Varšavskou smlouvou.“[40]

Varšavský dopis končil tvrzením, že: „národy našich zemí by nám nikdy neprominuly lhostejnost a bezstarostnost vůči takovému nebezpečí“ a že „rozhodný odpor vůči antikomunistickým silám a odhodlaná obrana základů

[38] Kwapis Robert, *Praska Wiosna*, op. cit., s. 208.

[39] Pajórek Leszek, *Polska a „Praska Wiosna“*, op. cit., s. 39.

[40] Tamtéž, s. 40.

socialistického zřízení v Československu“ je společným úkolem všech zemí východního bloku. Dále bylo sděleno, že v boji o tyto cíle lze očekávat „solidaritu a veškerou pomoc bratrských socialistických zemí“.[41] Obsah dopisu byl publikován v hromadných sdělovacích prostředcích socialistických zemí.[42]

Poslední věta projevu Leonida Brežněva proneseného na setkání ve Varšavě zněla: „Naše delegace prohlašuje, že SSSR, vláda i celý sovětský národ, je připraven udělit Československu nezbytnou pomoc.“[43]

Závěrem setkání bylo uznání potřeby zásahu do vnitřních záležitostí Československa. Ustálení podrobností týkajících se této intervence ponechali účastníci setkání na ÚV KSČ. Divák sledující vizuální sdělení obrazového materiálu publikovaného v deníku Trybuna Ludu mohl nabýt dojmu, že získává další důvod existence jednoty socialistických zemí, která se v tomto případě projevuje organizováním pravidelných setkání na nejvyšší úrovni, na nichž panuje přátelská atmosféra.

Po obdržení „Varšavského dopisu“ bylo vedení Československa ochotno účastnit se bilaterárních rozhovorů se sovětskou stranou, avšak definitivní rozhodnutí podmiňovalo stažením sovětských vojsk z Československa, která tak zůstávala po ukončení cvičení „Šumava“. Čechoslováci také chtěli, aby se jednání konalo na československém území. Pro jednání byla vybrána Čierna nad Tisou, překladní nádraží na československo-sovětské hranici.[44]

První snímek dokumentující tuto událost byl publikován 31. července 1968.

Obr. 26. Deník *Trybuna Ludu*, 31. července 1968, popisek snímku: „Jednací sál, zleva sovětská delegace s L. Brežněvem a A. Kosyginem, zprava československá delegace s A. Dubčekem vpravo a L. Svobodou“, ilustrace k článku „V Čierne probíhá jednání mezi prezídiem ÚV KSČ a politbyrem ÚV SSSR“.

Snímek zachycuje dvě neobvykle početné delegace sedící za stolem (je patrné, že sovětská delegace se za stůl nevešla a část jejích členů sedí v další řadě). Nejvyšší představitelé obou států pak sedí uprostřed.

Jak uváděl velmi neurčitý, až lakonický článek, „rozhovory […] probíhaly do pozdního večera. Obě delegace se společně dohodly, že budou v jednání pokračovat v úterý ráno. […] Během pondělních rozhovorů si obě strany vyměnily názory na aktuální situaci. Vše probíhalo v upřímné a stranické atmosféře“.

[41] Kwapis Robert, *Praska Wiosna*, op. cit., s. 210.

[42] Tamtéž, s. 209.

[43] Pajórek Leszek, *Polska a „Praska Wiosna“*, op. cit., s. 40.

[44] Tamtéž, s. 41.

Snímek zveřejněný 1. srpna 1968 zachycuje delegaci (bez Dubčeka a Brežněva) při procházce po Čierne nad Tisou.

Obr. 27. Deník *Trybuna Ludu*, 1. srpna 1968, popisek snímku: „Při procházce v Čierne nad Tisou zleva – N. Podgornyj, A. Kosygin a J. Smrkovský“, ilustrace k článku „V Čierne nad Tisou. Prezídium ÚV KSČ a politické byro ÚV SSSR pokračují v jednání“.

Na snímku je vidět, že se Josef Smrkovský snaží s živou gestikulací něco vysvětlit členovi politbyra ÚV SSSR Nikolaji Podgornému. Doprovodný článek ke snímku, stejně neurčitý a lakonický jako předchozí zpráva, opět sděloval, že rozhovory pokračují a probíhají v „upřímné stranické atmosféře“. Článek doplňovala věta snažící se vysvětlit obsah snímku: „Během přestávky se část členů obou delegací vydala na procházku po ulicích Čierne nad Tisou.“

Poslední snímek zachycující setkání v Čierne vyšel 2. srpna 1968.

Obr. 28. Deník *Trybuna Ludu*, 2. srpna 1968, popisek snímku: „Soudr. Brežněv a soudr. Dubček poslední den v Čierne“, ilustrace k článku „Společné sdělení politického byra ÚV SSSR. Dne 3. srpna se v Bratislavě konalo setkání představitelů komunistických a dělnických stran Bulharska, Československa, NDR, Polska, Maďarska a SSSR“.

Na snímku vidíme velmi rozesmátého Brežněva a mnohem klidnějšího Dubčeka, kteří si podávají ruce na rozloučenou. Za nimi je vidět vlak sovětské delegace i s drážním zaměstnancem.

Doprovodný článek ke snímku obsahuje text společného komuniké o setkání politbyra ÚV SSSR a prezídia ÚV KSČ, v němž se kromě vyjmenování účastníků píše, že „na setkání probíhala široká stranická výměna názorů na konkrétní témata, o která se zajímají obě strany. Účastníci setkání podrobně popsali situaci ve svých zemích. Setkání […] probíhalo v atmosféře naprosté otevřenosti, upřímnosti a vzájemného porozumění a mělo za cíl hledání cest dalšího rozvoje a umocňování tradičních vztahů přátelství mezi našimi stranami a národy, opírajícími se o *zásad*y marxismu-leninismu a proletářského internacionalismu. na jednání se obě delegace jednohlasně rozhodly, že se obrát*í* na ústřední

výbory komunistických a dělnických stran Bulharska, NDR, Polska a Maďarska s návrhem na uspořádání společného stranického setkání. Zmíněné bratrské strany s tímto návrhem souhlasily. Setkání představitelů BKS, KSČ, PZPR, SED, MSZMP a KSSS se bude konat 3. srpna v Bratislavě".

Musíme podotknout, že paralelně s probíhajícími rozhovory v Čierné na Tisou probíhaly i přípravy na vojenskou intervenci. Již 29. července 1968 intervenční vojska obsadily výchozí pozice pro své úkoly a dosáhly plnou bojovou připravenost k zahájení operace „Dunaj".[45]

Osoba mající v deníku *Trybuna Ludu* za úkol sledovat propagandu však měla o realitě velmi malé povědomí, protože byla přesvědčená, že jednání nejvyšších představitelů SSSR a Československa probíhají v přátelské atmosféře a jsou důkazem skvělých vztahů mezi zeměmi socialistického bloku.

Skutečnost však byla jiná, než jak ji prezentovala rétorika ve výše zmíněných novinových zprávách. Sovětská delegace přijela do Čierne nad Tisou v obrněném vlaku s neprůstřelnými okny a uzavřenou rádiovou linkou. Každý den se vlak po ukončení daného kola rozhovorů vracel několik stovek metrů na území Sovětského svazu. V okolí hranic byly rozmístěny i oddíly sovětské armády.[46]

Jak píše Robert Kwapis v knize *Praska Wiosna* (Pražské jaro), rozhovory probíhaly ve velmi napjaté atmosféře, bez vzájemného pochopení, což občas připomínalo dialog hluchých. Donekonečna byly předkládány již známé argumenty. Vznikla patová situace, ze které nebyla cesta ven.[47] Sovětská strana dokonce přednesla návrh na rozmístění omezeného kontingentu sovětských vojenských jednotek na československé území.[48] V jednom ze svých úvodních projevů Brežněv řekl: „Buďto prezídium ÚV KSČ zrevidiuje svůj postoj a bude souhlasit s našimi návrhy, nebo dojde k řešení jinými silami."[49]

Patová situace byla prolomena až třetího dne, po rozhovoru Brežněva a Dubčeka mezi čtyřma očima, tento průlom však spočíval pouze v tom, že československé vládě byla nabídnuta poslední šance, nicméně s přesvědčením, že nebude využita. V praxi to znamenalo pouze několikadenní odročení vojenské intervence, mající za cíl obhajobu SSSR, že projevil maximum dobré vůle a trpělivosti. Nezávisle na výše zmíněných jednáních byly dokončovány přípravy na invazi do Československa. Vojska „pětky" se již nacházela v bojové pohotovosti.[50] Podle mínění Leszka Pajórka byly tyto činnosti udržovány v přísném utajení a věděly o nich pouze nejvyšší špičky SSSR. Vláda ČSSR o rozsahu příprav na invazi neměla tušení.[51]

V Čierne nad Tisou nedošlo k uzavření žádné dohody a československá strana se pouze ústně zavázala, že nedovolí další šíření antisocialistických tendencí ve své zemi. Po ukončení jednání měl Brežněv těsně předtím, než nastoupil do vlaku, Dubčekovi pohrozit: „Dali jste nám slovo a my věříme, že budete bojovat […] chceme zdůraznit, že jsme připraveni vám v této záležitosti poskytnou neomezenou pomoc. Pokud bude náš plán zmařen, nebude svolání nového jednání jednoduché. Vzhledem k tomu bychom vám přišli s pomocí."[52] „Pomoc" v tomto případě představovala hrozbu vojenské intervence.

O výše zmíněném setkání v Bratislavě 3. srpna 1968 informoval deník *Trybuna Ludu* formou tří snímků. První z nich byl publikován téhož dne a zachycuje Alexandra Dubčeka vítajícího Władysława Gomułku v Bratislavě.

---

45 Tamtéž. s. 58

46 Kwapis Robert, *Praska Wiosna*, op. cit., s. 217–218.

47 Tamtéž, s. 218.

48 Tamtéž, s. 218.

49 Pajórek Leszek, *Polska a „Praska Wiosna"*, op. cit., s. 42.

50 Kwapis Robert, *Praska Wiosna*, op. cit., s. 219–220.

51 Pajórek Leszek, *Polska a „Praska Wiosna"*, op. cit., s. 58.

52 Tamtéž, s. 45.

Obr. 29. Deník *Trybuna Ludu*, 3. srpna 1968, popisek snímku: „Na letišti v Bratislavě vítá soudr. Alexander Dubček soudr. Władysława Gomułku“, ilustrace k článku „Dnes začíná mnohostranné stranické jednání. Představitelé šesti bratrských stran jsou v Bratislavě“.

Alexander Dubček se usmívá, zatímco Gomułka má poněkud strnulý výraz (svoji dlaň si na rozdíl od Dubčeka drží křečovitě u těla, jeho tvář je bez úsměvu). V pozadí jsou vidět tváře osob, které jsou možná součástí československé delegace, možná jde o personál letiště, ale třeba i o československé novináře. Očividně toto přivítání sledují s úsměvem a nadějí.

Článek doprovázející snímek uvádí členy jednotlivých delegací a zdůrazňuje označení „bratrské strany“. Zmiňuje také fragmenty z československých deníků *Pravda* a *Večerník*: v prvním i druhém deníku se na úvodních stránkách objevily fotografie Leonida Brežněva, Władysława Gomułky, Jánose Kádára, Waltera Ulbrichta a Todora Živkova. ve *Večerníku* bylo nad snímkem v pěti jazycích včetně polského umístěno heslo: „Vítáme představitele bratrských stran“, a na první stránce deníku *Pravda* pak: „Bratislava vítá rozhovory představitelů bratrských stran – zdravíme a přejeme mnoho úspěchů!“

Dne 4. srpna 1968 deník *Trybuna Ludu* publikoval dva snímky zachycující setkání v Bratislavě. První představuje slavnostní ceremoniál položení věnců u památníku padlých sovětských vojáků na Slavíně.

Obr. 30. Deník *Trybuna Ludu*, 4. srpna 1968, popisek snímku: „Pietní akt položení věnců u památníku padlých sovětských vojáků na Slavíně. V první řadě zleva: A. Kosygin, L. Svoboda, L. Brežněv, Wł. Gomułka, W. Ulbricht, A. Dubček. V druhé řadě první zprava J. Cyrankiewicz“, ilustrace k článku „Závěr setkání šesti stran v Bratislavě. Podepsání společného prohlášení“.

Památník byl postaven v letech 1957–1960 a jeho slavnostní odhalení proběhlo 3. dubna 1960 u příležitosti 15. výročí osvobození města Rudou armádou. V šesti hromadných a 278 individuálních hrobech je pochováno 6 845 sovětských vojáků, kteří zahynuli během bojů o město v dubnu roku 1945.

Na snímku vidíme stranické funkcionáře v následující sestavě: uprostřed L. Brežněv, vpravo od něj L. Svoboda. T. Živkov a A. Kosygin, zleva Wł. Gomułka, W. Ulbricht a A. Dubček. Brežněv je půl kroku před ostatními. Dubček stojí opět poněkud opodál od dění na záběru, asi půl metru od ostatních politiků. Nedívá se směrem k vojákům nesoucím věnec, ale někam doleva mimo záběr. Mohlo by se zdát, že volba místa této akce není náhodná a má za cíl připomenout československé vládě, kdo tato území od německých okupantů osvobodil.

Další snímek, publikovaný za účelem ilustrace stejného článku, představuje polskou delegaci s Władysławem Gomułkou na čele, jak podepisuje „společné prohlášení komunistických a dělnických stran schválené na jednání v Bratislavě".

Władysław Gomułka podpisuje wspólne oświadczenie partii komunistycznych i robotniczych przyjęte na naradzie w Bratysławie. Z lewej: J. Cyrankiewicz, z prawej Z. Kliszko CAF — Interfoto

Obr. 31. Deník *Trybuna Ludu*, 4. srpna 1968, popisek snímku: „Władysław Gomułka podpisuje společné prohlášení komunistických a dělnických stran schválené na jednání v Bratislavě. Vlevo J. Cyrankiewicz, vpravo Z. Kliszko", ilustrace k článku „Závěr setkání šesti stran v Bratislavě. Podpis společného prohlášení".

Doprovodný článek ke snímku citoval mimo jiné obsah společného prohlášení podepsaného účastníky setkání, v němž měli jednohlasně deklarovat, že se staví proti „diverznímu působení imperialismu" a že „nikdy a nikomu nedovolí vrazit klín mezi socialistické státy, narušit základy socialistického společenského zřízení. V tomto duchu umocňované bratrské přátelství a jednota vyhovují existenčním zájmům našich národů, představují spolehlivé základy pro řešení společensko-hospodářských a politických úkolů, na kterých komunistické strany našich zemí pracují".

Ohledně snímku zachycujícího okamžik položení věnců u památníku padlých sovětských vojáků pak doprovodný článek informoval: „Bratislavští občané shromáždění na hřbitově skandovali ‚Ať žije Sovětský svaz!'"

Účastníci setkání měli ohledně jeho cíle poněkud odlišná očekávání: Ulbricht (NDR) byl přívržencem radikálních řešení a jednání vnímal jako součást politické hry před samotnou vojenskou intervencí. Podobně smýšlel i Živkov (BLR). Gomułka ani neočekával, že by jednání přineslo jakékoli řešení nebo zvrat. Jen Kádár (MLR) si udržoval naději na dosažení dohody.

Významnou událostí, ke které během setkání v Bratislavě došlo, bylo utajené předání dopisu Brežněvovi členem československé delegace Vasilem Biľakem. Dopis obsahoval prosbu některých konzervativních členu KSČ o „internacionální pomoc", včetně vojenského zásahu, proti nebezpečí kontrarevoluce v ČSSR.[53]

Dubček se i přes zmíněné okolnosti snažil československé veřejné mínění uklidňovat. ve svém televizním vystoupení 4. srpna 1968 popíral obavy spojené s uzavřením nějakých tajných dohod nebo závazků na setkání v Čierne nad Tisou a Bratislavě.

[53] Tamtéž, s. 46.

Mimo jiné prohlásil, že „nemá žádné důvodné obavy o naši suverenitu“ a výše zmíněná setkání „otevřela pro náš proces reformě nové nezbytné pole působnosti“.[54]

Stejným způsobem situaci v Československu vnímala i osoba získávající informace ze zdrojů opírajících se o propagandu v deníku *Trybuna Ludu*: setkání nejvyšších představitelů socialistických zemí proběhlo v dobré náladě a jednota socialistického bloku nebyla žádným způsobem ohrožena.

Ve skutečnosti byla obě výše zmíněná setkání posledním pokusem ze strany vedení Sovětského svazu a jeho spojenců o řešení „československého problému“ politickou cestou. Dne 9. srpna 1968 Brežněv v telefonickém rozhovoru s Dubčekem prohlásil, že Československo neplní „závazky“ z Čierne a antisocialistické síly v ČSSR dál vedou „rozvracečskou činnost“.[55] 14. srpna 1968 *Trybuna Ludu* publikovala snímek zachycující Dubčeka a Ulbrichta během tiskové konference po setkání v Karlových Varech.

Obr. 32. Deník *Trybuna Ludu*, 14. srpna 1968, popisek snímku „W. Ulbricht a A. Dubček na tiskové konferenci v Karlových Varech“, ilustrace k článku „Rozvíjení spolupráce ČSSR–NDR“.

V článku doprovázeném snímkem mimo jiné zaznělo: „Během rozhovoru obě delegace věnovaly zvláštní pozornost otázkám všestranné přátelské spolupráce mezi KSČ a SED a mezi ČSSR a NDR. […] V souvislosti s problematikou evropské bezpečnosti Ulbricht prohlásil, že během jednání bylo dosaženo plné názorové shody obou stran ohledně potřeby věnovat veškeré úsilí realizaci usnesení konference evropských komunistických a dělnických stran […].“

Z průběhu tiskové konference můžeme usuzovat, že vládní představitelé NDR hodnotili situaci v Československu mnohem optimističtěji než doposud. ve skutečnosti však po setkání Ulbricht Sovětský svaz informoval, že vedení ČSSR neztrácí zájem splnit závazky z Čierne, dále že mezi Bonnem a Prahou probíhají tajná jednání a že Československo spolu s Rumunskem plánují vystoupit z paktu Varšavské smlouvy. Tyto informace neodpovídaly faktické situaci, mohly se však přičinit k přesvědčení vlády SSSR o správnosti vojenské intervence.[56]

Propagandistické sdělení výše uvedené publikace však svědčilo o pokračující jednotě bloku socialistických států.

[54] Tamtéž, s. 47.

[55] Tamtéž, s. 47.

[56] Tamtéž, s. 48.

Další snímek související s Československem, který *Trybuna Ludu* otiskla 22. srpna 1968, zachycuje situaci během již zahájené ozbrojené intervence. Jsou na něm vidět sovětské tanky v centru Prahy – na Václavském náměstí, v místě historických událostí.

Obr. 33. Deník *Trybuna Ludu*, 22. srpna 1968, popisek snímku: „Jednotky sovětské armády v Praze na Václavském náměstí“, ilustrace k článku „Na obranu socialistických výdobytků v Československu. Bratrské země splňují internacionální povinnost. Výzva prezidenta Ludvíka Svobody k zachování klidu. Antisocialistické síly nezanechaly diverzní činnosti“.

Tanky jsou těsně obklopené velkým počtem obyvatel města, což znesnadňuje, nebo přímo znemožňuje pohyb těchto vozidel. Několik lidí stojí na věži tanku. Tanky mají zvednuté hlavně, což znamená, že v tomto okamžiku nejsou v bojové pohotovosti. Obecně tento snímek zachycuje, až na přítomnost tanků, statickou, přímo piknikovou situaci. Mohli bychom říct, že lidé mají spíše pokojnou náladu, nebo že se snad k okupantům chovají vlídně a jsou zvídaví (tento záběr souvisí s níže citovanými informacemi ze zprávy agentury TASS vedle snímku).

Snímek se v tomto směru liší od záběrů vytvořených ve stejně době Josefem Koudelkou, které v sobě měly obrovskou dávku dramatičnosti a dynamiky a zachycovaly reálný odpor československé společnosti proti invazi i škody, jež v této souvislosti vznikly. Snímek publikovaný v deníku *Trybuna Ludu* vznikl z bezpečné vzdálenosti a zachycoval situaci bez známek brutality a jakéhokoli odporu Čechoslováků. Invazní vojska a československí občané tak na snímku zdánlivě tvoří jednotu. Snímek tedy sugeruje úplné akceptování invaze. Má emotivně neutrální charakter. Koudelka však invazi dokumentoval zblízka, byl v centru dění a používal širokoúhlý objektiv. na jeho snímcích vidíme dynamiku probíhající akce, brutalitu, dým, škody a protesty československé společnosti. Jak můžeme vidět, propaganda chtěla ušetřit obyvatele pohledu na škody a oběti způsobené invazí, protože by to mohlo vyvolat pochybnosti ohledně iluze jednotného bloku socialistických zemí propagované v médiích.

Článek umístěný do bezprostřední blízkosti fotografie (s titulkem „Na obranu socialistických výdobytků v Československu. Bratrské země plní svůj internacionální závazek“) citoval komuniké sovětské agentury TASS: „Jak již bylo uvedeno, Sovětský svaz a další bratrské země vyhověly prosbě stranických funkcionářů a vládních představitelů Československé socialistické republiky ohledně poskytnutí nezbytné pomoci bratrskému československému národu, včetně pomoci vojenské. […] Lidé zachovávají klid. Mnoho československých občanů projevuje vůči vojákům bratrských armád uznání za jejich příjezd do Československa v pravý čas, aby pomohli v boji proti kontrarevolučním silám.“

Na titulní stránce *Trybuny Ludu* z 22. srpna 1968 se kromě výše zmiňovaného snímku a pod citovaným článkem objevil i text s titulkem „Setkání soudr. Władysława Gomułky s vedoucími redaktory deníků, rozhlasu a televize“. Z jeho obsahu pak vyplývá: „Władysław Gomułka na setkání vysvětlil otázky ohledně problematiky související s rozvojem politické situace v Československu.“ na stejné stránce se objevil i text „Odezva členů ÚV KSČ, vlády a Veřejného shromáždění ČSSR, kteří se obrátili na vlády a komunistické strany bratrských národů s prosbou o okamžitou pomoc československému národu“.

Aby nikdo ze čtenářů neměl pochybnosti o tom, že ozbrojená intervence byla přáním většiny obyvatel Československa a měla předejít obrovské tragédii, která by tento národ nepochybně postihla v případě nečinnosti států Varšavské smlouvy, deník vysvětloval, že „21. srpna se skupina aktivistů – členů ÚV KSČ, vlády a Veřejného shromáždění ČSSR – věrných idejím socialismu a proletářskému internacionalismu obrátila na vlády a komunistické strany bratrských národů s prosbou o poskytnutí okamžité pomoci československému národu“.

Na tomto místě mi přijde nezbytné nastínit historické pozadí invaze, ale také popsat vybrané události, k nimž došlo na jejím počátku. Umožní nám to určit vztažný bod a lépe pochopit podstatu propagandistické činnosti deníku *Trybuna Ludu* během probíhající invaze.

Rozdělení Evropy z roku 1945 ponechalo státy středoevropského regionu v sovětské zóně vlivu. Kontrolu nad nimi mělo zajistit zavedení komunistické vlády a ponechání sovětských vojsk na území některých z nich. Z tohoto důvodu pak byla založena i Varšavská smlouva (14. května 1955) – vojensko-politické uskupení osmi evropských socialistických zemí sloužící fakticky k uskutečnění politických a militaristických zájmů SSSR. Nejdůležitější struktury paktu řídili sovětští politici a vojáci. Také intervence v Československu byla připravena a provedena pod přímým dohledem sovětského generálního štábu. Přípravě podkladu pro intervenci měly sloužit i výše popsané vojenské manévry států Varšavské smlouvy (které současně byly i určitou formou nátlaku na československou vládu mající za cíl „zmírnění tendencí“).

Dvacátého srpna 1968 ve 23.00 hodin přišla z hraničního přechodu na Cínovci první zpráva o překročení československých hranic sovětskými obrněnými jednotkami. Krátce nato dorazily i další zprávy z jiných hraničních přechodů. Českoslovenští důstojníci byli v podstatě internováni a kontrolu nad činností československého štábu převzali sovětští důstojníci. Ministr národní obrany Československa Martin Dzúr bez vědomí a souhlasu prezidenta i premiéra Československa vydal československým vojenským jednotkám zákaz opouštění kasáren a nařídil všestrannou pomoc zasahujícím intervenčním armádám. Původně měl být sovětskou vojenskou a politickou vládou uveden v omyl, a to až do okamžiku akceptování intervence většinou prezídia ÚV KSČ včetně Dubčeka.[57] Kvůli chybějící obraně ze strany československé armády a rychlému zlomení odporu občanů se intervenčním vojskům podařilo během osmi hodin od začátku invaze ovládnout celé území Československa.

Československá vláda se o ozbrojené intervenci dozvěděla kolem 23.30 a byla jí velmi zaskočená.[58] Ještě v noci z 20. na 21. srpna 1968 však byla schválena výzva „Všem občanům Československé socialistické republiky“, vyjadřující odsouzení a odmítnutí „internacionální“ pomoci. Občané Československa byli vyzváni k zachování klidu a nekladení odporu zasahujícím vojskům. Výzva byla odvysílána rozhlasem ze stanice Praha.[59]

Ráno 21. srpna 1968 začala z Drážďan vysílat v českém jazyce nová rozhlasová stanice Vltava, reprezentující oficiální stanovisko států „pětky“. Tato mystifikace však byla brzy odhalena, mimo jiné i díky tomu, že hlasatelé na této stanici používali podobný jazyk, jaký používali sudetští Němci.[60]

Toho rána byli nejvyšší představitele Československa včetně Dubčeka, Černíka a Smrkovského internováni. Při jedné z přestřelek v Praze zemřelo několik osob a dalších několik desítek bylo zraněno. Československá společnost invazi

[57] Tamtéž, s. 62–63.

[58] Tamtéž, s. 65.

[59] Tamtéž, s. 64–65.

[60] Kwapis Robert, *Praska Wiosna*, op. cit., s. 233.

odsoudila a svoje pocity vyjádřila ve všeobecném spontánním odporu: stovky tisíc občanů vyšly do ulic, aby protestovaly proti intervenci, na veřejných místech byly vylepovány plakáty s výzvami, na fasádách domů byla vyvěšována hesla nesouhlasu s napadením, byly odstraňovány dopravní ukazatele, zprovozněno bylo mnoho pouličních rozhlasových tlampačů, šířily se neoficiální tiskoviny a letáky. Dne 22. srpna 1968 se ve většině československých podniků a institucí konala jednohodinová stávka, kterou zahájily tovární sirény a kostelní zvony (na vylidněných ulicích tehdy zůstali pouze udivení vojáci intervenčních armád). V celé řadě rezolucí bylo požadováno uvolnění československých představitelů, kteří byli odvezeni do Moskvy, stažení cizích vojsk a pokračování v reformačním procesu.[61]

I přes značné úsilí intervenčních vojsk i nadále v Československu fungovaly hromadné sdělovací prostředky svobodně (v samotné Praze vycházelo okolo 15 deníků a časopisů, včetně *Rudého práva*, a díky síti lokálních radiostanic vysílal i Československý rozhlas).[62]

Mnoho vojáků intervenčních sil nedokázalo skrývat rozčarování nad faktem, že před intervencí byli přesvědčováni, že jejich cílem je přinášet bratrskou pomoc dělnickému lidu, přičemž českoslovenští občané jim jednoznačným způsobem dávali najevo, že si jejich přítomnost nepřejí.[63] V důsledku toho bylo po třech dnech pouliční „indoktrinace" vedené československými občany rozhodnuto velením sovětské armády vyměnit část sovětských jednotek za jiné kontingenty.[64]

Vedle snímků souvisejících s pražským jarem otištěných v tomto období v deníku *Trybuna Ludu* si dovolím uvést i kompletní verze úvodních stan tohoto deníku z období od 22. do 27. srpna 1968. Budu se snažit ve zkratce sdělit obsah plynoucí z publikovaných článku, z nichž většina, pravděpodobně s ohledem na snahu zachovat spojitost sdělení, představovala překlad zpráv sovětské agentury TASS a používala přetisky článků ze sovětského deníku *Pravda*.

Trybuna Ludu

Bratnie kraje spełniają internacjonalistyczny obowiązek

Obr. 34. Deník *Trybuna Ludu*, 22. srpna 1968, titulní strana.

[61] Pajórek Leszek, *Polska a „Praska Wiosna"*, op. cit., s. 66.

[62] Kwapis Robert, *Praska Wiosna*, op. cit., s. 235.

[63] Tamtéž, s. 233.

[64] Tamtéž, s. 234.

Na titulní stránce *Trybuny Ludu* ze dne 23. srpna 1968 nebyly žádné snímky zachycující události pražského jara, ale objevily se na ní články pojednávající o situaci v Československu.

Trybuna Ludu

Natarcie na Sajgon

Sytuacja w Czechosłowacji

Wzmożony wysiłek nad pomnożeniem sił ojczyzny

Obr. 35. Deník *Trybuna Ludu*, 23. srpna 1968, titulní strana.

V přetisku sdělení agentury TASS bylo mimo jiné uvedeno: „Shodně s přicházejícími zprávami je situace v zemi obecně klidná. Průmyslové závody, dělnická družstva i státní organizace pracují normálně. Lidé v Československu v odpovědi na výzvu prezidenta Ludvíka Svobody zachovávají klid a uvědomují si svoji občanskou povinnost. […] Nepřátelské elementy se za každou cenu snaží vyostřit situaci a dopouštějí se závažných provinění."

Narace článku se nám snaží namlouvat, že kromě několika incidentů jednotlivců dominuje v Československu plná podpora intervence.

V tomto čísle se objevil i článek s názvem „S pocitem zodpovědnosti" od dopisovatelů magazínu *Żołnierz Wolności* podplukovníka C. Goliszewského a majora H. Kacały: „Uvědomění nutnosti přinést pomoc revolučním silám v Československu je ve vojsku, které vkročilo na území bratrského státu, všeobecné. Pomohla tomu mimo jiné i velmi konkrétní a operativní politická příprava vedená na všech úrovních. Rychle byla vytištěna cela řada letáků, včetně polního vydání magazínu Żołnierz Ludu. V rozhovoru s námi mnoho důstojníků i vojáků zdůrazňovalo velký význam území Československa pro bezpečnost Polska. Mluvili o tom mimo jiné voják Eugeniusz Sioma: ‚K napadení Polska z československého území již jednou došlo prostřednictvím fašistických hord. a již nemůžeme připustit to – řekl přímo – aby se imperialisti opět pokoušeli obklíčit naši zemi tím, že v Československu zničí socialistické zřízení.' Během přesunu jednotek na území Československa můžeme pozorovat vysokou disciplinovanost a obětavost našich vojsk, která plní zadané úkoly s pocitem plné zodpovědnosti a uvědomění si závažnosti situace. Chování našich vojáků vůči československým občanům nevyvolává žádné námitky. Chovají se k nim s upřímnou vřelostí a ohleduplností. Naše vojska zdárně splnila téměř všechny cíle, které jim velení určilo, nenarazila při tom téměř na žádný odpor a neutrpěla žádné ztráty na lidech ani materiálu. Lidé na okolních sídlištích se k našim vojákům chovají bez předsudků a odporu, ale můžeme si u nich všimnout jisté dezorientace způsobené vnitřní situací v jejich zemi. Tím více, že se centra odporu nevzdávají, šíří mezi lidmi falešné zprávy a dezinformace. Tato propaganda však nemá žádný vliv na postoj našich vojáků, kteří si stejně jako starší vojín Okrześnik myslí, že škody způsobené socialismu v Československu a jednotě našeho tábora musíme rychle napravit a revolučním silám v Československu musíme poskytnout rozhodnou pomoc. V názorech vojáků a důstojníků cítíme velké obavy o obranu socialismu v Československu a starost o naši bezpečnost."

Tento článek měl za úkol přesvědčit polské veřejné mínění, že polští vojáci účastnící se intervence necítí v tomto směru žádné nepříjemnosti a plně souhlasí s tím, že jejich činnost zajistí Polsku bezpečnost před hrozbou ze strany Německa. ve skutečnosti se však, kromě výše uvedených aktivit místního obyvatelstva, majících ztížit

život okupantům, vojenské zdroje informací, jež byly obyčejným občanům nedostupné, zmiňovaly o mnohem rozhodnějším chování československých občanů. V hlášení hlavního politického oddělení polské lidové armády však zaznělo: „Setkáváme se s případy plivání na projíždějící auta a vojáky, házením kamenů, urážkami a hrozbami.“ Českoslovenští obchodníci nechtěli Polákům prodat ani cigarety a obyčejní lidé s nimi nechtěli mluvit. o antipatiích civilního obyvatelstva k okupantům svědčí i silniční nehoda u Jaroměře, při které byli zraněni tři polští důstojníci. Po nehodě leželi na cestě vedle rozbitého auta. „Leželi tam osm hodin a zborcení krví neúspěšně prosili o pomoc.“[65]

Polská armáda se marně snažila prolomit odpor československé společnosti. Denně bylo v okrese Hradec Králové shazováno 100 tisíc propagandistických letáků, v oblasti působilo 24 politických důstojníků a mládežnických agitačně-propagandistických skupin, které měly k dispozici 60 televizorů, 50 rozhlasových přijímačů, 50 mobilních kin, 40 mobilních fotografických expozic „25 let Polské lidové armády“. Ani všechny tyto snahy nepřesvědčily československou společnost o neutuchajícím československo-polském přátelství.[66]

Zlepšení situace s jistotou nepomohla ani událost, ke které došlo 7. září 1968 ve 23.00 v centru Jičína, kde v důsledku střelby polského vojáka došlo k usmrcení dvojice českých civilních občanů.

Trybuna Ludu 24. srpna 1968 otiskla snímek prezidenta Ludvíka Svobody ve společnosti sovětských stranických funkcionářů Brežněva, Kosygina a Podgorného na přehlídce v reprezentativní černé otevřené limuzíně jedoucí ulicemi Moskvy.

Obr. 36. Deník *Trybuna Ludu*, 24. srpna 1968, popisek snímku: „L. Svoboda, L. Brežněv, A. Kosygin a N. Podgornyj jedou ulicemi Moskvy“, ilustrace k článku „Československá delegace v čele s prezidentem L. Svobodou přijela do Moskvy. Zahájení jednání v Kremlu“.

Automobil má přesně podle diplomatického protokolu na kapotě připevněny vlajky SSSR a ČSSR. Pánové při jízdě stojí (z tohoto důvodu se automobil pravděpodobně pohybuje velmi pomalu) a zdraví moskevské občany shromážděné podél trasy průjezdu. Ludvík Svoboda se snaží ze svých prstů pravé ruky naznačovat gestem „V“, tedy symbol vítězství. Obrázek měl dávat jasně na srozuměnou, že prezident Svoboda je jednou z osob, které podporují ozbrojenou intervenci, a měl vyvracet dojmy, že země, jíž je prezidentem, je v současné době okupovaná

[65] Ewa Winnicka, Cezary Łazarewicz, *1968 Czasy nadchodzą nowe*, Varšava 2018, s. 232–233.

[66] Tamtéž, s. 233.

SSSR a vojsky několika dalších socialistických zemí. Propaganda se v dalším sledu snažila udržet obraz existence naprosté soudržnosti bloku států socialistických zemí, který se kapitalistické země snažily neustále rozbít.

Trybuna Ludu

Ożywiona dyskusja we wszystkich środowiskach

Delegacja czechosłowacka z prezydentem L. Svobodą na czele przybyła do Moskwy

Obr. 37. Deník *Trybuna Ludu*, 24. srpna 1968, titulní strana.

Na první stránce tohoto čísla otiskl deník *Trybuna Ludu* i článek „Reakce pěti vlád socialistických zemí občanům Československa“, který obsahoval i slova: „V odpovědi na volání o pomoc, o kterou nás požádali nejvyšší státní a straničtí představitelé věrní socialismu, jsme vydali našim ozbrojeným složkám pokyn poskytnout dělnické straně, celému československému národu nezbytnou podporu na obranu jeho socialistických výdobytků, kterým hrozí stále silnější útoky ze strany vnitřní i mezinárodní reakce.“

Ve stejném čísle *Trybuny Ludu*, opět na titulní straně, se nachází i zajímavý, přímo fotografický popis situace panující tou dobou v Praze. Připravil jej polský redaktor Zygmunt Broniarek: „Pražané se kromě některých skupinek mládeže chovají velmi klidně – klidně a disciplinovaně se chovají i sovětští vojáci. Tak bychom mohli popsat základní element situace panující nyní v metropoli bratrského Československa. Navenek město ve velké míře vypadá normálně, ale na některých náměstích a ulicích, např. na Václavském náměstí, je živo, lidé se shlukují, poslouchají rozhlas a diskutují […] Přítomnost sovětských vojsk v Praze je samozřejmě okolnost, která všude rezonuje – a to velmi hluboko. Mnoho Pražanů neskrývá rozhořčení, psychické problémy a velké otřesení. Odráží se to mimo jiné v rozhovorech mezi skupinami pražských občanů se sovětskými vojáky a důstojníky. Mnoho Čechů mluví plynně rusky, mnoho z nich studovalo v Sovětském svazu, takže jazyková bariéra téměř neexistuje a tento dialog tak nabírá mnohem bezprostřednější charakter. Diskutuje se permanentně téměř před každým sovětským tankem nebo obrněným vozidlem – s různou intenzitou, ale většinou velmi emotivně a živě.“

Prezident Ludvík Svoboda odletěl 23. srpna 1968 odpoledne do Moskvy. na letišti Vnukovo měl být přivítán s poctami odpovídajícími návštěvě hlavy státu. Jeho „triumfální“, evidentně propagandisticky okázalý průjezd městem davy vítajících lidí kontrastoval s faktem, že Československo bylo tou dobou v okupaci, a s atmosférou, ve které mělo jednání probíhat. Během rozhovorů byl vyzván k přijetí vedoucí úlohy ve vládě a obsazení funkce 1. tajemníka ÚV KSČ. Svoboda tento návrh zamítl a žádal, aby se jednání účastnili i internovaní Dubček, Černík a Smrkovský a celá legální československá vláda. Sovětská strana se rozhodla těmto požadavkům vyhovět, ale zpočátku byla jednání s internovanými československými funkcionáři vedena odděleně, přičemž ti byli pod neustálým silným psychologickým nátlakem.[67]

[67] Pajórek Leszek, *Polska a „Praska Wiosna“*, op. cit., s. 67.

Vydání deníku *Trybuna Ludu* 25. srpna 1968 neobsahovalo žádné snímky popisující situaci v Československu.

WYDANIE NIEDZIELNE • 10 stron

Trybuna Ludu

Delegacja CSRS kontynuuje rozmowy z przywódcami KPZR i rządu radzieckiego

Ofensywa partyzantów na Sajgon, Da Nang i Hue

DZIŚ

Zalogi zakładów pracy podejmują nowe zobowiązania

Nad Jordanem strzały nie milkną

Obr. 38. Deník *Trybuna Ludu*, 25. srpna 1968, titulní strana.

Na první straně byly otištěny články odpovídající sdělením agentury TASS. První z nich měl název „Delegace ČSSR pokračuje v jednání s nejvyššími představiteli SSSR a sovětské vlády“. Stejně jako 23. srpna probíhalo jednání v upřímné a stranické atmosféře. Strany se dohodly na dalším pokračování v jednání 25. srpna.[68]

Další komuniké agentury TASS měl titulek s dehumanizujícím vyzněním vůči osobám kladoucím invazi odpor: „Reakční elementy se dopouštějí diverzních akcí“. Jak z článku vyplývá, jsou tyto „elementy“ zodpovědné za barikády na cestách a škody na technice a spojení. V Praze a v některých dalších městech byly nalezeny tajné sklady zbraní. V jedné pražské čtvrti byla v podzemním bunkru nalezena zamaskovaná radiostanice.

V tomto čísle se objevil další fejeton Zygmunta Broniaka o situaci v Praze, v němž píše: „V Praze dnes panuje poklidná nálada plná očekávání výsledků jednání v Moskvě, která mají rozhodující význam pro další vývoj událostí v Československu, proto po celém městě chodí lidé s tranzistorovými přijímači a doufají, že se každou chvíli dočkají zprávy o ukončení jednání. I toto čekání je dvojího druhu. Většina československé společnosti by chtěla, aby jednání skončilo s takovými závěry, které by posílily socialistické zřízení v zemi a upevnily přátelské vazby s bratrskými státy. Ale jsou i lidé, kteří eventuální výsledky moskevských jednání vidí pouze z jednoho úhlu pohledu: jestli umožní další divoký rozvoj antisocialistických elementů. Pro tyto lidi by každý jiný výsledek byl ‚zradou‘ […].“

Dvacátého čtvrtého srpna 1968 zasedly obě strany konfliktu k jednání, na kterém se Sověti arogantním způsobem snažili vynutit si na československé straně podepsání ujednání, v němž by se Čechoslováci zavázali ke splnění podmínek „normalizujících“ situaci v ČSSR.[69] Tento den do Moskvy přicestovaly i delegace Polska, Maďarska, NDR a Bulharska, avšak československá strana s nimi odmítla jednat.[70]

[68] Deník Trybuna Ludu ze dne 25. srpna 1968.

[69] Tamtéž, s. 68.

[70] Kwapis Robert, *Praska Wiosna*, op. cit. s. 243

Trybuna Ludu ze dne 26. srpna 1968 nepublikovala žádné snímky zachycující události v Československu.

Trybuna Ludu

W Moskwie trwają rozmowy przywódców ZSRR z delegacją CSRS

Partyzanci przerwali linie obronne wojsk sajgońskich w obozie Dut Lap

W trosce o wspólną sprawę

Prowokacyjna działalność sił reakcyjnych w Pradze

Zaangażowanie poparte czynem

Druga konwencja demokratów

Obr. 39. Deník *Trybuna Ludu*, 26. srpna 1968, titulní strana.

V článcích na první straně deníku je objevily informace (samozřejmě prostřednictvím agentury TASS) o rozhovorech nejvyšších představitelů SSSR s delegací ČSSR. „Stejně jako na předchozích setkáních se výměna názorů odehrávala v upřímné stranické atmosféře."

V tomto čísle se ze zprávy stálého korespondenta Dobrosława Poprzeczka dozvídáme, že veřejné mínění nebylo jasně informováno ani o průběhu rozhovorů („Nemáme žádné vnější znamení, že by zasedání brzy skončilo") a k dispozici není ani složení jednotlivých delegací („Mezi zahraničními korespondenty akreditovanými v Moskvě se proslýchá, že jednání v Kremlu se účastní i Dubček Černík a Smrkovský").

Článek „Provokační činnost reakčních sil v Praze" pak popisuje údajné činy československých občanů, které mají za cíl klást odpor intervenci, a nazývá je „reakčními kontrarevolučními a antisociálními silami", „provokatéry", „potížisty", „zločinci" a „veřejnými nepřáteli".

Ve stejný den vyšla také další část fejetonu zvláštních zpravodajů magazínu *Żołnierz Wolności* pplk. Cz. Goliszewského a mjr. Henryka Kacały s názvem „V boji za společnou věc": „Přestože stále probíhá nepřátelská kampaň kontrarevolučních center, všude panuje většinou klid. Lidé se díky slušnému a vlídnému chování našich vojáků zbavují pocitu ohrožení. Proto také ve všech regionech, ve kterých se naše oddíly vyskytují, objevují pokusy o navázání dialogu, vedeného povětšinou v otevřeném a přátelském duchu."

Ani vydání deníku z 27. srpna 1968 neobsahovalo žádné dokumentární záběry o událostech v Československu.

Trybuna Ludu

Partyzanci zdobyli kwaterę głównę wojsk USA w Duc Lap

Sytuacja w Czechosłowacji

Wśród polskich żołnierzy

Konwencja w Chicago

Obr. 40. Deník *Trybuna Ludu*, 27. srpna 1968, titulní strana.

Článek opírající se o komuniké PAP informoval o „provokační činnosti kontrarevoluce" a o tom, že „reakční síly se snaží zvýšit politické napětí". Mimo jiné se v něm uvádělo, že „narůstá politické napětí a že tady máme co do činění s objevováním se hysterie", jejímž projevem jsou plakátové akce s protisovětskými motivy a hesly, vysílání „ilegálních radiostanic" a působení ilegálních tiskáren. Psalo se v něm také o „střelbě na vojáky spřátelených armád v různých částech Prahy a v některých dalších městech", v důsledku které měli zemřít „zvláštní zpravodajové agentury *Novosti* Zvorykin a Němomňaščij, kteří zahynuli při novinářské práci rukou kontrarevoluce".

Fejeton Zygmunta Broniarka „Mezi polskými vojáky" vydaný ve stejném čísle deníku sděloval: „Na první polské vojáky, které jsem v Československu viděl zblízka, jsme narazili na silnici u Poděbrad. Pohybovali se kolem transportéru, jemuž praskla pneumatika. Jejich velitelem byl kapitán, který se překvapeně díval na naši skupinku novinářů, jež poté, co se vyhrabala z auta, šla směrem k vojákům. Jdeme okamžitě přímo k věci, protože aktuální situace spolu s nedostatkem času nám neumožňují delší vstupy. ‚S místním obyvatelstvem nemáme žádné incidenty,' odpovídá nám na náš dotaz kapitán, ‚ale musím dodat, že nepřátelská propaganda pořád působí. Často k nám přicházejí lidé a stěžují si: Nemůžeme Rusům prominout, že jste zničili Prahu.' Zničili Prahu? ptám se s údivem, protože jsme právě z Prahy přijeli. to přece není pravda! Kde se tyhle řeči berou? Otázka, kde se tyhle řeči berou, je často pouze rétorická. Dobře víme, kde je jejich zdroj. Víme, že již delší dobu pražský rozhlas a jiné, takzvané československé svobodné rozhlasové stanice uvádějí nepravdivé informace, které vyvolávají zmatky a nepřátelské názory."

Po dvou dnech bezvýsledného jednání v Moskvě československá strana, ovlivněná politickou situací (sovětská vláda jí oznámila, že nikdo neopustí Kreml, dokud nedojde k podepsání dohody podle jejich pravidel), souhlasila s tím, že přijme podmínky, které SSSR navrhl. V jednom ze svých prohlášení měl Brežněv během jednání uvést: „Výsledky 2. světové války jsou pro nás nedotknutelné a budeme je bránit, dokonce i kdyby to mělo znamenat nový ozbrojený konflikt."[71] Dne 26. srpna 1968 byl publikován protokol z jednání (mimo jiné z něj vyplývalo, že se československá vláda zbaví všech členů majících reformátorské tendence, hromadné sdělovací prostředky budou opět pod kontrolou státu a intervenční vojska nacházející se na území Československa tam zůstanou, dokud „nebude zlikvidováno nebezpečí pro socialismus").

Dne 27. srpna 1968 byla zveřejněna tisková zpráva s tímto obsahem a ve stejný den se do Prahy vrátili českoslovenští představitelé i s prezidentem Svobodou a Dubčekem. Část československé společnosti věřila alespoň v částečnou záchranu politiky reforem, většinou však dominovalo přesvědčení o národní porážce.[72]

[71] Tamtéž s. 246

[72] Pajórek Leszek, *Polska a „Praska Wiosna"*, op. cit., s. 68-69.

Třicátého srpna 1968 prohlásil velitel okupačních vojsk v oblasti Prahy generál Vieličko, že se sovětské jednotky pod podmínkou odstranění všech hesel, nápisů a plakátů stáhnou z města.[73]

Další snímek věnovaný situaci v Československu otiskl deník až 2. září 1968. Popisek snímku uvádí, že zachycuje pohled na Václavské náměstí 31. srpna 1968.

Obr. 41. Deník *Trybuna Ludu*, 2. září 1968, popisek snímku: „V Praze se život vrací do normálu. Na ulicích lidé spěchají do práce, obnovuje se normální provoz dopravy. Snímek zachycuje pražskou ulici 31. srpna 1968."

Na snímku vidíme velký počet lidí, kteří spěchají do práce (což je s podivem vzhledem k tomu, že 31. srpna 1968 byla sobota). Záběr skutečně připomíná místo bez jakýchkoli stop po intervenci: nevidíme žádné tanky, barikády, vojáky, demonstranty ani propagandistická hesla. Je horké letní ráno, funguje městská doprava, lidé v pracovním oděvu a s aktovkami v rukou míří do svého zaměstnání.

Články na první stránce tohoto vydání obsahovaly aktuální závěry pléna KSČ o činnosti „diverzních imperialistických středisek", která měla v Československu narušovat normalizační snahy.

[73] Tamtéž, s. 69.

Ve vydání 6. září 1968 se objevila i satirická kresba od Stefana Wielguse mající charakterizovat normalizaci politické situace v Československu.

Obr. 42. Deník *Trybuna Ludu*, 6. září 1968, text satirického obrázku: „Mnoho provokatérů antisocialistických sil v ČSSR utíká za hranice, obzvláště do NSR“, popisek obrázku: „V ČSSR se život vrací do normálu“, nápis na kufříku: „Svobodné Česko“.

Autor se snaží čtenářům sugerovat, že pražské jaro bylo vyvoláno a organizováno nikoli samotnými občany Československa, ale agenty rozvědky Spolkové republiky Německo, kteří po nepovedené provokaci utíkají zpátky pod křídla svých mocností.

Propagandistické vyznění výše uvedených materiálů mělo být takové, že události v Československu byly činem nepřátelských agentů kapitalistických zemí a občané Československa se s nimi nikdy neidentifikovali. Díky intervenci bloku socialistických zemí se však nyní mohou klidně vrátit do práce.

V prvních zářijových dnech roku 1968 se v Československu objevily známky plnění moskevského protokolu: byly rozpuštěny politické kluby, činnost zahájil Úřad pro tisk a informace (ve skutečnosti zajišťující cenzuru) a došlo k zásadním změnám ve vládě.[74]

Deník *Trybuna Ludu* 11. září 1968 publikoval snímek ze sovětsko-československého jednání v Moskvě.

Obr. 43. Deník *Trybuna Ludu*, 11. září 1968, popisek snímku: „Během sovětsko-československého jednání v Moskvě, zleva: vicepremiér ČSSR F. Hamouz, premiér SSSR A. Kosygin a premiér ČSSR O. Černík“, ilustrace k článku „V současné situaci je nejdůležitějším úkolem důsledné splnění dohod uzavřených v Moskvě. Návštěva delegace vlády ČSSR s premiérem Černíkem v Moskvě. Setkání s L. Brežněvem, A. Kosyginem a N. Podgorným. Jednání probíhala na téma národního hospodářství. Dohoda o dodávkách zemního plynu do Československa a spolupráci při stavbě plynovodu na území SSSR“.

[74] Tamtéž, s. 69.

Na snímku vidíme premiéra a vicepremiéra Československa a – mezi nimi – sovětského premiéra. Snímek vznikl pravděpodobně před zasedacím sálem, ve kterém se společné jednání konalo. Ze záběru je patrné, že politici pózují s „nasazenými“ nucenými úsměvy.

Článek, pro nějž byl snímek doplněním, byl převzat z agentury TASS a sděloval, že „byla projednána celá řada hospodářských problémů představujících předmět zájmu obou zemí. […] Během setkání došlo k široké výměně názorů o politických problémech vyplývajících ze sovětsko-československých rozhovorů konajících se v Moskvě 23. až 26. srpna 1968. na jednání bylo dosaženo neoblomného oboustranného přesvědčení, že v současné situaci je nedůležitějším úkolem důsledné zavedení praktických kroků vycházejících z usnesení podepsaného na zmíněných moskevských jednáních. Opětovně byla potvrzena připravenost Sovětského svazu a Československa k co nejširší spolupráci založené na zásadách socialistické solidarity, vzájemného respektu a rovnoprávnosti v zájmu národů obou zemí a v zájmu dalšího umocňování socialistické společnosti a zvýšení efektivity Varšavské smlouvy. Sovětsko-československé rozhovory a setkání proběhly v přátelské stranické atmosféře. Vláda SSSR v úterý uspořádala v Kremlu slavnostní recepci na počest premiéra ČSSR O. Černíka“.

Oddělení propagandy redakce *Trybuny Ludu* dávalo tímto snímkem na srozuměnou, stejně jako ve výše uvedeném případě, že se situace v Československu po odstranění několika vzpurných elementů vrací do normálu.

Sovětská strana však nebyla spokojena s průběhem procesu zavádění jednotlivých ustanovení moskevského protokolu československou vládou. Z toho důvodu byla 3. října 1968 do Moskvy pozvána delegace ÚV KSČ s Dubčekem a Černíkem v čele. Výsledkem této návštěvy kromě napomenutí československé strany byla příprava obsahu dohody týkající se časového plánu rozmístění sovětských vojsk na území Československa, která byla následně podepsána v Praze 16. října 1968. Tajný protokol k výše zmíněnému jednání předpokládal, že sovětský kontingent bude mít v ČSSR 75 tisíc vojáků a 200 letadel, což nakonec potvrdilo existenci sovětské zóny vlivu v tomto regionu.[75]

Ve dnech 25. a 31. října 1968 otiskl deník *Trybuna Ludu* dva snímky polských vojáků, které vítají polské ženy s květinami při jejich návratu do Polska z intervence v Československu.

Obr. 44. Deník *Trybuna Ludu*, 25. října 1968, popisek snímku: „Polští vojáci se vracejí z ČSSR. První oddíly polské lidové armády dočasně pobývající na území Československa se vracejí domů“, na snímku: „Přivítání polských vojáků po překročení hranice“.

[75] Tamtéž, s. 70–71.

Obr. 45. Deník *Trybuna Ludu*, 31. října 1968, ilustrace k článku „Krakov vřele vítá vojáky vracející se z ČSSR“.

Druhý snímek ilustroval článek, který mimo jiné sděloval: „Prastarý Krakov byl ve středu dějištěm srdečné a upřímné manifestace radosti společnosti díky vojákům Polské lidové armády. Mnohatisícové davy přišly přivítat oddíly vracející se do vlasti po splnění mezinárodního závazku v bratrském Československu.“ Z další části článku vyplývá, že tato „manifestace radosti společnosti“ nebyla příliš spontánní, protože představovala pouze součást dobře připravené události s účastí vysokých vládních a vojenských představitelů. Během jednoho z projevů pak generál Z. Huszcza zmínil, že „vojáci splnili velmi složitou, ale pro zachování míru a socialismu a pro bezpečnost své vlasti a celého socialistického tábora nezbytnou mezinárodní vlasteneckou misi. Bojovali jsme na všech frontách druhé světové války, bojovali jsme i za osvobození Československa. Při obraně před kontrarevolučními revizionistickými a sionistickými živly, při obraně míru a bezpečí v Evropě jsme splnili svoji vojenskou povinnost k lidové vlasti“. Následovala vojenská přehlídka: „Vojáky defilující po hlavních tepnách Krakova doprovázely ovace.“

Propaganda chtěla výše uvedeným sdělením dát polské společnosti najevo, že Polsko od samého počátku intervenci v Československu plně podporovalo.

Poslední polská jednotka překročila československo-polskou hranici 12. listopadu 1968 v 7.00 ráno a tím ukončila 84 dnů trvající účast Polské lidové armády v operaci Dunaj.[76]

[76] Piotrowski Paweł, *Udział Wojska Polskiego w interwencji w Czechosłowacji*, w: *Wokół Praskiej Wiosny. Polska i Czechosłowacja w 1968 roku*, ed. Łukasz Kamiński, Varšava 2004, s. 106.

Poslední snímek otištěný v roce 1968 v deníku *Trybuna Ludu*, jenž se týkal situace v Československu, zachycoval portrét předsedy KSČ Jozefa Lenárta tleskajícího za řečnickým pultem.

Obr. 46. Deník *Trybuna Ludu*, 14. října 1968, portrét Josefa Lenárta, ilustrace k článku „Spojují nás společné socialistické cíle. Proslov zastupce člena prezídia, náměstka ÚV KSČ soudr. Josefa Lenárta.

Snímek je ilustrací k článku s prohlášením adresovaným nejvyšším představitelům PZPR, ve kterém se Lenárt jménem československé vlády kaje za události posledního roku a „slibuje nápravu“: „Oba naše státy vykročily na cestu budování socialismu a v zájmu obrany své nezávislosti se opřely o Sovětský svaz a jednotu socialistických zemí. Díky tomu se i ve vztazích mezi našimi národy otevřela nová etapa. Tyto vztahy se neopírají o konkrétní zájmy a spekulace feudálních či kapitalistických vládců, ale o trvalé a otevřené zájmy pracujícího lidu obou našich národů. […] musíme důsledně a vytrvale bojovat proti tomu, aby naši politiku a její náplň jakýmkoli způsobem nenarušily antisocialistické síly. Jsme si vědomi, že toto nebezpečí existuje i nadále, a nesmíme ho podceňovat. Potvrzením toho jsou i činy, které byla naše vláda spolu se Slovenskou národní radou donucena vykonat vůči těm, kteří se zúčastnili nedávných protisovětských projevů v některých našich městech. Získané ponaučení a závěry z celého polednového vývoje budou nepochybně hlavním tématem blížícího se pléna ÚV KSČ, které má připravit konkrétní politický program činnosti strany na nejbližší období. Chtěl bych zdůraznit, že Československo jako socialistická země potvrzuje svoje místo v právě probíhajícím mezinárodním třídním boji mezi světem imperialismu a socialismu.“

Propaganda se snažila čtenáře přesvědčit, že události v Československu měly marginální charakter a po odstranění několika málo nepřátelských živlů, jež je vyprovokovaly, se situace vrací do normálu.

Musíme také uvést, že operace Dunaj je historiky považována za největší vojenskou operaci od ukončení druhé světové války. Zúčastnilo se jí 450 tisíc vojáků, které podporovalo 6 500 tanků, 1 000 bojových a transportních letadel a 2 000 děl různých typů.[77]

[77] Kwapis Robert, *Praska Wiosna*, op. cit., s. 248.

V období od 21. srpna do 18. října 1968 zemřelo v důsledku vojenské intervence 90 československých občanů a 870 jich bylo raněno (z nichž 301 těžce). Materiální ztráty byly na československé straně odhadovány na miliardy korun.

Zásah odsoudila celá mezinárodní společnost. Generální tajemník OSN U Thant otevřeně vyjádřil svůj kritický postoj a odsoudil ji jako „hluboce odporující Chartě Spojených národů". Zároveň však nebyly na zasahující státy uvaleny významnější politické nebo hospodářské sankce, s vysvětlením, že jde o vnitřní záležitosti východního bloku.[78]

„Agonie" pražského jara trvala ještě několik let. Po odvolání A. Dubčeka z funkce 15. dubna 1969 došlo k zintenzivnění často velmi brutálních „normalizačních" procesů, majících za cíl návrat předchozí podoby totalitní vlády. V letech 1969–1972 pocítilo represe 750 tisíc obyvatel Československa. Pro Čechoslováky bylo potlačení pražského jara velkou ranou, která pro mnoho z nich skončila nervovým zhroucením nebo vyústila v jejich emigraci.[79]

Reakci většiny polské společnosti na intervenci charakterizoval pasivní souhlas. Proces obnovy Československa se však v Polsku nesetkal s pochopením a přátelským přijetím. Po 21. srpnu 1968 byly zaznamenány pouze ojedinělé případy odporu a narušení pořádku. V několika větších městech se objevily letáky a před československé velvyslanectví a Centrum československé kultury lidé přinášeli květiny. Intelektuální prostředí se neodhodlalo k žádné společné akci odporu (několik kulturních představitelů zaslalo otevřené dopisy). Nejdramatičtější formu protestu zvolil Ryszard Siwiec, který se veřejně upálil během celostátních dožínek na Stadionu desetiletí ve Varšavě. Díky rychlé reakci pořádkové služby se však o motivech jeho činu dověděl pouze velmi úzký okruh lidí.[80]

Můžeme tedy říct, že propaganda tehdejší polské vlády přinesla očekávaný efekt.

Pokud tedy celé období intervence shrneme z pohledu čtenář *Trybuny Ludu*, který v roce 1968 její vydání sledoval, měl by mít dojem, že kromě přechodných problémů způsobených činností agentů kapitalistických zemí, jež závidějí vysokou životní úroveň v socialismu, představuje blok socialistických zemí nenarušitelný monolit.

[78] Tamtéž, s. 250.

[79] Pajórek Leszek, *Polska a „Praska Wiosna"*, op. cit., s. 71–72.

[80] Kwapis Robert, *Praska Wiosna*, op. cit., s. 251–252.

3. Obraz pražského jara na snímcích dostupných v databázi Polské tiskové agentury

Dalším souborem snímků týkajících se pražského jara, který bych zde chtěl prezentovat, jsou fotografie dostupné v databázi Polské tiskové agentury (Polska Agencja Prasowa – PAP). Bohužel popisky nevysvětlují, zda byly publikovány v tisku (pouze jednu z těchto fotografií se mi podařilo najít na stránkách deníku *Trybuna Ludu*).

Vzhledem k názvu kapitoly se jeví jako nezbytné představit i několik základních faktů o vzniku Polské tiskové agentury: 10. března 1944 Svaz polských vlastenců (Związek Patriotów Polskich – ZPP) založil v Moskvě Polskou tiskovou agenturu Polpress. V září 1945 bylo její sídlo přestěhováno do Varšavy. Agentura zpočátku neměla žádná pevná pravidla a podléhala přímo vedení ZPP a vojenskému velení Polské lidové armády. Dne 26. října 1945 se PTA stala nezávislým státním podnikem. Dohodou Rady ministrů z 8. srpna 1946 byl potvrzen organizační status Polské tiskové agentury. Kromě statusových pravidel se agentura stala jedním z nástrojů propagandy PLR a PZPR.

Žádný ze snímků v databázi PTA týkajících se pražského jara nedokumentuje přímo invazi. až na jedinou výjimku – snímku zachycujícího akt sebeupálení Ryszarda Siwiece dne 8. září 1968 na Stadionu desetiletí ve Varšavě – zachycují všechny fotografie návrat polského intervenčního vojska z Československa v období od října do listopadu 1968.

Propagandistické vyznění tohoto souboru fotografií je takové, že zde máme chrabré polské vojsko, které v solidárním gestu k bratrům Čechoslovákům vyhnalo ze sousedního státu agenty kapitalistických zemí, kteří chtěli vrazit klín do bloku socialistických zemí, a teď se se slávou vracejí do Polska, kde je radostně vítá vděčná polská společnost. Toto vyobrazení velmi kontrastuje s dramatickým projevem již zmiňovaného snímku Ryszarda Siwiece (nutno dodat, že zachycení tohoto záběru budí dojem, že vznikl jen mimochodem při vytváření fotoreportáže z oslavy dožínek).

Necelý měsíc od invaze vojsk Varšavské smlouvy v Československu se během oslavy celostátních dožínek na Stadionu desetiletí ve Varšavě bývalý voják zemské armády Ryszard Siwiec odhodlal k velmi dramatické formě protestu proti potlačení pražského jara. Siwiec rozhodil do davu letáky s výzvou k protestu a pak se v okamžiku, kdy na plochu stadionu vstoupila mládež tančící polonézu, polil ředidlem a zapálil. Osobám, které mu chtěly pomoct, bránil v hašení plamenů. Po jeho uhašení policisté vyvedli Siwiece, který měl popáleniny na 80 procentech těla, ze stadionu a převezli ho do nemocnice ve varšavské čtvrti Praga, kde po čtyřech dnech zemřel.

Obr. 47. Evidenční číslo PTA: pap_19680908_005.jpg, název: „Sebeupálení na Stadionu desetiletí“; nadpis: „Ryszard Siwiec“; autor: Leszek Łożyński; datum vytvoření: 8. 9. 1968; zdroj: PAI; dodal: PAP; popis snímku: „Varšava 8. 9. 1968. Ryszard Siwiec, voják AK, filozof, účetní z Přemyšle. Na protest proti invazi do Československa provedl sebeupálení při oslavách dožínek na Stadionu desetiletí, kde byli přítomni i vedoucí představitelé strany, velvyslanci a 100 tisíc diváků. PAP/Leszek Łożyński.“

Stefan Kisielewski, spisovatel a poslanec za katolický klubu Znak, si 14. září 1968 do svého deníku zapsal: „Všude se mluví jen o tom, že se na dožínkách v přítomnosti Wieše [Władysława Gomułky] a Jožky [Józefa Cyrankiewicze] někdo polil benzinem a zapálil. Jen vůbec nevíme, z jakého důvodu se to stalo.“

A tak už to mělo i zůstat. Bezpečnostní služba se postarala o to, aby se žádné bližší informace o incidentu z 8. září 1968 na Stadionu desetiletí nedostaly na veřejnost.

Uprostřed záběru dostupného v databázi PTA je hořící Ryszard Siwiec zvedající ruce. Za jeho zády vidíme ve zmatku ustupující dav lidí ve svátečním oblečení. Před Siwiecem je plot, za kterým vidíme dva příslušníky milice dívající se na hořící postavu. na ploše stadionu je mládež tančící polonézu, která si pravděpodobně vůbec neuvědomuje, co se na tribuně děje.

Další snímky dostupné v databázi PTA, jak již bylo uvedeno výše, dokumentují návrat polských invazních vojsk v průběhu října a listopadu 1968 a s tím související slavnosti.

Dva níže uvedené snímky, datované 24. října 1968, jsou téměř identickými záběry československo-polské hranice, kterou právě míjejí polská vojenská vozidla táhnoucí děla. Snímky se liší identifikačním číslem projíždějícího automobilu a směrem pohledu vojáka, který sleduje transport z levé krajnice.

Obr. 48. Evidenční číslo PTA: pap_19681124_001.jpg; dodal: PTA/ČTK; titul: „F200903200091701“; nadpis: „Polish Army Unit“; autor: ČTK; datum vzniku: 1968-11-24; zdroj: ČTK; dodal: PTA/ČTK; popis snímku: „Polish army units cross the border of Czechoslovakia and Poland after they were temporarily placed in Czechoslovakia, Oct. 24, 1968. (ČTK Photo) – Jednotky polské lidové armády, dočasně umístěné na území Československa, se vracejí přes hranice zpět do Polska.“

Obr. 49. Evidenční číslo PTA: pap_19681124_001.jpg; titul: „F200903200091701“; nadpis: „Polish Army Unit“; autor: ČTK; datum vzniku: 1968-11-24; zdroj: ČTK; dodal: PTA/ČTK; popis snímku: „Polish army units cross the border of Czechoslovakia and Poland after they were temporarily placed in Czechoslovakia, Oct. 24, 1968. (ČTK Photo) – Jednotky polské lidové armády, dočasně umístěné na území Československa, se vracejí přes hranice zpět do Polska.“

Jak uvedl zaměstnanec PTA, kterého jsem v tomto případě kontaktoval, v databázi agentury se nacházejí dva velmi podobné snímky. Autorem jednoho z nich je fotoreportér PTA (na snímku je vidět cedule s nápisem „Polska Rzeczpospolita Ludowa“ a hraniční kámen, na kterém je viditelný nápis „ČS“, jenž je zkratkou názvu Československo), druhý snímek by měl pocházet z české agentury ČTK. Můžeme se domýšlet, že se dva reportéři – československý a polský – ocitli ve stejný okamžik na státní hranici a pod bedlivým dohledem armády měli za úkol zdokumentovat okamžik, kdy polská armáda opouští československé území.

Další tři snímky, rovněž datované na 24. října 1968, představují sérii záběrů z Kladské Bystřice a vidíme na nich čtyři polské vojáky a dvě dívky, které je vítají květinami.

První ze snímků prezentuje přímo erotickou scénu, na níž uvolněně se o tank opírající voják Polské lidové armády sleduje, jak mladá, atraktivní a svátečně oblečená a usmívající se blondýnka zasouvá do hlavně jeho pušky bílou květinu. Snímek, stejně jako celá situace, budí dojem inscenace. Jde o jedinou fotografii ze souboru dostupného v databázi PTA, která se objevila na stránkách deníku *Trybuna Ludu* (v čísle z 25. října 1968).

Obr. 50. Evidenční číslo PTA: pap_19680000_082.jpg; titul: „INVAZE do ČESKOSLOVENSKA 1968“; nadpis: „Návrat polských vojáků“; autor: Eugeniusz Wołoszczuk; datum vzniku: 1968-10-24; zdroj: CAF; dodal: PAP; popis snímku: „Polsko 24. 10. 1968. Návrat vojáků polské armády, kteří se zúčastnili invaze vojsk Varšavské smlouvy do Československa. Přivítání prvních oddílů polské armády, dočasně rozmístěných na území ČSSR. awol/meg PAP/ Eugeniusz Wołoszczuk.“

Obr. 51. Evidenční číslo PAP: pap_19680000_083.jpg; titul: „INVAZE do ČESKOSLOVENSKA 1968”; nadpis: „Návrat polských vojáků”; autor: Eugeniusz Wołoszczuk; datum vzniku: 1968-10-24; zdroj: CAF; dodal: PAP; popis snímku: „Polska 24.10.1968. Návrat vojáků polské armády, kteří se zúčastnili invaze vojsk Varšavské smlouvy do Československa. Přivítání na hranicích prvních oddílů polské armády rozmístěných na území ČSSR. awol/meg PAP/ Eugeniusz Wołoszczuk.”

Obr. 52. Evidenční číslo PAP: pap_19681024_002.jpg; titul: „PŘIVÍTÁNÍ VRACEJÍCÍHO se VOJSKA Z ČESKOSLOVENSKA”; nadpis: „Dívky vítají vracející se vojáky”; autor: Eugeniusz Wołoszczuk; datum vzniku: 1968-10-24; zdroj: CAF; dodal: PAP/ CAF; popis snímku: „Kladská Bystřice, 24.10.1968. Návrat vojsk z Československa. První oddíly polské armády dočasně rozmístěné na území ČSSR se vracejí domů. N./z: Přivítání na hranici PAP/CAF-Eugeniusz Wołoszczuk /bp/.”

Další série snímků dostupných v databázi PTA zachycuje přehlídku polských obrněných vozidel vracejících se z invaze v Československu v ulicích Kladské Bystřice. Popisek snímků říká, že vznikly 24. října 1968. Vozidla účastnící se přehlídky měla na kapotě bílou barvou vyvedené nápisy: „Každý Polák je statečný voják“, „ČSSR, na shledanou, před námi je vlast“, „Poznali jsme české cesty a teď se těšíme na ty polské“, „Vítáme svoji vlast“. Shromážděná veřejnost (hlavně děti ve školním věku) hází směrem k vojákům květiny a vojáci z jednotky diváky zdraví.

Obr. 53. Evidenční číslo PTA: pap_19681001_002.jpg; titul: „Návrat polských vojáků z Československa“; nadpis: „Intervence vojsk Varšavské smlouvy“; autor: Eugeniusz Wołoszczuk; datum vzniku: 1968-10-01; zdroj: CAF; dodal: PTA; popis snímku: „Kladská Bystřice, Polska, 1968-10-00. Intervence vojsk Varšavské smlouvy do Československa (ČSSR) – návrat jednotek Polské lidové armády z Československa a jejich přivítání ve vlasti. na snímku obrněný transportér s nápisem ‚Poznali jsme české cesty a teď se těšíme na ty polské‘. KM PTA/CAF/Eugeniusz Wołoszczuk.“

Další série snímků dokumentuje slavnostní přivítání Polské armády ve Vratislavi v říjnu 1968. Pravděpodobně šlo o inscenované představení, na které byli pod pohrůžkami svezeni zaměstnanci továren a školní mládež.

Na snímcích vidíme vojenskou přehlídku se zástavou a s květinami (mezi přítomnými jsou i dětmi ve školním věku) na Świdnické ulici ve Vratislavi, kde se konalo oficiální přivítání Polské lidové armády po návratu z Československa.

Obr. 54. Evidenční číslo PAP: pap_19681001_027.jpg; titul: „OPERACE DUNAJ“; nadpis: „Návrat vojáků PLA do Polska“; autor: Tadeusz Drankowski; datum vzniku: 1968-10-01; zdroj: ARCH; dodal: PAP; popis snímku: „Vratislav 10/1968. Vojáci 2. polské armády vracející se z intervence v Československu jsou vítáni na Košťuškově náměstí; v pozadí jsou vidět budovy Košťuškovy obytné čtvrti. V noci z 20. na 21. srpna provedla vojska Varšavské smlouvy – SSSR, Bulharska, NDR, Maďarska a Polska – invazi do Československa (tzv. operaci Dunaj), aby zastavila liberalizaci politického a společenského života probíhající v této zemi od ledna 1968 (tzv. pražské jaro). 2. polská armáda, která je intervence účastnila, se skládá především z divizí Slezského vojenského obvodu, působila pod velením div. gen. Floriana Siwického. mo PAP/Tadeusz Drankowski.“

Na dalším snímku vidíme hlouček lidí na vratislavském náměstí Svobody, na němž se konaly oficiální slavnosti vítání Polské lidové armády po návratu z Československa. V popředí stojí vojáci, kteří mají ve svých samopalech typu kalašnikov vpletené větvičky asparágusu, a vedle nich svátečně oblečené mladé dívky s kyticemi. v pozadí vidíme mnoho polských vlajek a transparentů s hesly: „Srdečně zdravíme vojáky Slezského vojenského obvodu“, „25 let Polské lidové armády“, Varšavská smlouva zárukou míru“, „Srdečně vítáme vojáky“, „Vojsko s národem, národ s vojskem“, „Ať žije Polská lidová armáda“, „Vojsko s lidem – lid s vojskem“, „Jednota socialistického tábora je zárukou míru“.

Obr. 55. Evidenční číslo PAP: pap_19681001_02D.jpg; název: „OPERACE DUNAJ“; nadpis: „Návrat vojáků PLA do Polska“; autor: Tadeusz Drankowski; datum vzniku: 1968-10-01; zdroj: ARCH; dodal: PAP; popis snímku: „Vratislav 10/1968. Slavnostní přivítání vojáků 2. polské armády probíhající na nám. Svobody po návratu z ozbrojené intervence v Československu. V noci z 20. na 21. srpna provedla vojska Varšavské smlouvy – SSSR, Bulharska, NDR, Maďarska a Polska – invazi do Československa (tzv. operaci Dunaj), aby zastavila liberalizaci politického a společenského života probíhající v této zemi od ledna 1968 (tzv. pražské jaro). 2. polská armáda, která je intervence účastnila, se skládá především *z divizí* Slezského vojenského obvodu, působila pod velením div. gen. Floriana Siwického. mo PAP/Tadeusz Drankowski.“

Na několika snímcích z této série můžeme vidět čestnou tribunu ozdobenou stuhou s polskými národními barvami a polským státním znakem vysokým dva metry. Za tribunou pak transparent s nápisem „Varšavská smlouva zárukou míru“. Přesně jako v popisku snímku jsou na tribuně mimo jiné 1. tajemník Vojvodského komitétu PZPR ve Vratislavi Władysław Piłatowski, velitel Slezského vojenského obvodu div. gen. Florian Siwicki, předseda prezídia Městské národní rady ve Vratislavi Bolesław Iwaszkiewicz a tajemník KW PZPR ve Vratislavi Ludwik Drożdż.

Obr. 56. Evidenční číslo PAP: pap_19681001_02H.jpg; název: „OPERACE DUNAJ“; nadpis: „Návrat vojáků PLA do Polska“; autor: Tadeusz Drankowski; datum vzniku: 1968-10-01; zdroj: ARCH; dodal: PAP; popis snímku: „Vratislav 10/1968. Slavnostní přivítání vojáků 2. polské armády na nám. Svobody po návratu z ozbrojené intervence v Československu. na čestné tribuně stojí mimo jiné: 1. tajemník Vojvodského komitétu PZPR ve Vratislavi Władysław Piłatowski (v první řadě sedmý zprava), velitel Slezského vojenského obvodu div. gen. Florian Siwicki (v první řadě šestý zprava), předseda prezídia Městské národní rady ve Vratislavi Bolesław Iwaszkiewicz (u mikrofonu) a tajemník KW PZPR ve Vratislavi Ludwik Drożdż (v první řadě třetí zprava). V noci z 20. na 21. srpna provedla vojska Varšavské smlouvy – SSSR, Bulharska, NDR, Maďarska a Polska – invazi do Československa (tzv. operaci Dunaj), aby zastavila liberalizaci politického a společenského života probíhající v této zemi od ledna 1968 (tzv. pražské jaro). 2. polská armáda, která je intervence účastnila, se skládá především *z divizí* Slezského vojenského obvodu, působila pod velením div. gen. Floriana Siwického. mo PAP/Tadeusz Drankowski.“

Obr. 57. Evidenční číslo PAP: pap_19681001_02I.jpg; název: „OPERACE DUNAJ“; nadpis: „Návrat vojáků PLA do Polska“; autor: Tadeusz Drankowski; datum vzniku: 1968-10-01; zdroj: ARCH; dodal: PAP; popis snímku: „Vratislav 10/1968. Slavnostní přivítání vojáků 2. polské armády probíhající na nám. Svobody po návratu z ozbrojené intervence do Československa. V noci z 20. na 21. srpna provedla vojska Varšavské smlouvy – SSSR, Bulharska, NDR, Maďarska a Polska – invazi do Československa (tzv. operaci Dunaj), aby zastavila liberalizaci politického a společenského života probíhající v této zemi od ledna 1968 (tzv. pražské jaro). 2. polská armáda, která je intervence účastnila, se skládá především z divizí Slezského vojenského obvodu, působila pod velením div. gen. Floriana Siwického. mo PAP/Tadeusz Drankowski.“

Obr. 58. Evidenční číslo PAP: pap_19681001_026.jpg; název: „OPERACE DUNAJ“; nadpis: „Návrat vojáků PLA do Polska“; autor: Tadeusz Drankowski; data vzniku: 1968-10-01; zdroj: ARCH; dodal: PAP; popis snímku: „Vratislav 10/1968. Slavnostní přivítání vojáků 2. polské armády na nám. Svobody po návratu z ozbrojené intervence v Československu. na čestné tribuně stojí mimo jiné: 1. tajemník Vojvodského komitétu PZPR ve Vratislavi Władysław Piłatowski (v první řadě druhý zleva), velitel Slezského vojenského obvodu div. gen. Florian Siwicki (v první řadě třetí zleva), předseda prezídia Městské národní rady ve Vratislavi Bolesław Iwaszkiewicz (v první řadě třetí zprava) a tajemník KW PZPR ve Vratislavi Ludwik Drożdż (v první řadě druhý zprava). V noci z 20. na 21. srpna provedla vojska Varšavské smlouvy – SSSR, Bulharska, NDR, Maďarska a Polska – invazi do Československa (tzv. operaci Dunaj), aby zastavila liberalizaci politického a společenského života probíhající v této zemi od ledna 1968 (tzv. pražské jaro). 2. polská armáda, která je intervence účastnila, se skládá především z divizí Slezského vojenského obvodu, působila pod velením div. gen. Floriana Siwického. mo PAP/Tadeusz Drankowski.“

Během slavnostního přivítání vojáků byl zachycen také již zmiňovaný Florian Siwicki, velitel Slezského vojenského obvodu a 2. polské armády.

Obr. 59. Evidenční číslo PAP: pap_19681001_028.jpg; název: „OPERACE DUNAJ“; nadpis: „Návrat vojáků PLA do Polska“; autor: Tadeusz Drankowski; datum vzniku: 1968-10-01; zdroj: ARCH; dodal: PAP; popis snímku: „Vratislav 10/1968. Div. gen. Florian Siwicki (vpravo), velitel Slezského vojenského obvodu a 2. polské armády vracející se z intervence v Československu, provádí přehlídku vojska na slavnostním přivítání vojáků na náměstí Svobody. V noci z 20. na 21. srpna provedla vojska Varšavské smlouvy – SSSR, Bulharska, NDR, Maďarska a Polska – invazi do Československa (tzv. operaci Dunaj), aby zastavila liberalizaci politického a společenského života probíhající v této zemi od ledna 1968 (tzv. pražské jaro). 2. polská armáda, která je intervence účastnila, se skládá především *z divizí* Slezského vojenského obvodu, působila pod velením div. gen. Floriana Siwického. mo PAP/Tadeusz Drankowski.“

Jiný, poněkud uvolněnější pohled na armádu nabízejí snímky ze stejného souboru, které zachycují posádky obrněných vozidel, jak umožňují dětem, aby si prohlédly jejich zbraně, a pózují s nimi před fotoaparáty.

Obr. 60. Evidenční číslo PAP: pap_19681001_02A.jpg; název: „OPERACE DUNAJ“; nadpis: „Návrat vojáků PLA do Polska“; autor: Tadeusz Drankowski; datum vzniku: 1968-10-01; zdroj: ARCH; dodal: PAP; popis snímku: „Vratislav 10/1968. V noci z 20. na 21. srpna provedla vojska Varšavské smlouvy – SSSR, Bulharska, NDR, Maďarska a Polska – invazi do Československa (tzv. operaci Dunaj), aby zastavila liberalizaci politického a společenského života probíhající v této zemi od ledna 1968 (tzv. pražské jaro). 2. polská armáda, která je intervence účastnila, se skládá především z divizí Slezského vojenského obvodu, působila pod velením div. gen. Floriana Siwického. mo PAP/Tadeusz Drankowski.“

Zajímavé jsou dva záběry malého chlapce prolézajícího obrněné vozidlo. na jednom z nich chlapec drží v ruce transparent s nápisem „Armáda s lidem – lid s armádou“ (pravděpodobně jde o stejný transparent, který se objevil i na jiném skupinovém snímku výše). na druhém snímku už drží stejný chlapec polskou vlajku, k záměně pravděpodobně došlo kvůli aktivitě fotografů na slavnosti, kteří chtěli zinscenovat snímek a vkládali chlapci do rukou různé vlastenecké artefakty.

Obr. 61. Evidenční číslo PAP: pap_19681001_021.jpg; název: „PRAŽSKÉ JARO“; nadpis: „Vítání vojáků PLA po intervenci v Československu“; autor: Jan Bortkiewicz; datum vzniku: 1968-10-01; zdroj: ARCH; dodal: PAP; popis snímku: „Vratislav 10/1968. Vítání vojáků Polské armády vracejících se z Československa na náměstí Svobody. 20 srpna ozbrojené síly států Varšavské smlouvy provedly invazi do Československa (operace Dunaj) s cílem zatavit liberalizační politické reformy zvané pražské jaro. meg PAP/Jan Bortkiewicz.“

Obr. 62. Evidenční číslo PAP: pap_19681001_023.jpg; název: „PRAŽSKÉ JARO“; nadpis: „Vítání vojáků PLA po intervenci v Československu“; autor: Jan Bortkiewicz; datum vzniku: 1968-10-01; zdroj: ARCH; dodal: PAP; popis snímku: „Vratislav 10/1968. Vítání vojáků Polské armády vracejících se z Československa na náměstí Svobody. 20 srpna ozbrojené síly států Varšavské smlouvy provedly invazi do Československa (operace Dunaj) s cílem zatavit liberalizační politické reformy zvané pražské jaro. PAP/ Jan Bortkiewicz.“

Souhrnně můžeme říct, že snímky dostupné v databázi PAP, které zachycují události pražského jara, až na jedinou výjimku v podobě snímku sebeupálení Ryszarda Siwiece opomíjejí dramatické události, k nimž došlo před začátkem invaze či v jejím průběhu, a soustřeďují se pouze na dokumentaci inscenovaných situací vytvářených orgány moci nebo samotnými fotografy (což vyvolává dojem divadla v divadle). Většinou se pak jedná o vítání polských vojáků údajně radujícími se představiteli polské společnosti. Propagandistické vyznění těchto fotografií je takové, že polská společnost intervenci v Československu plně podporovala a je vděčná polské armádě za hrdinskou pomoc při usměrnění bratrského československého národa na správnou cestu a zbavení jej nežádoucích kapitalistických elementů majících za cíl narušit fungování bloku socialistických zemí.

Snímek hořícího Ryszarda Siwiece se tak v tomto souboru jeví jako jediný neinscenovaný, přestože jeho scénografie celostátních dožínek na velkém stadionu je dokonalým příkladem kompletní inscenace, při níž je scénář již předem kompletně připraven.

4. Obraz pražského jara na snímcích v databázi Národního digitálního archivu

Ve sbírkách národního digitálního archivu, jenž je první institucí založenou s cílem shromažďovat, uchovávat a zpřístupňovat archivní materiály v digitální podobě, se nachází fotoreportáž Zbyszka Siemaszka z roku 1968 s názvem „Delegace z Varšavy v čele s tajemníkem prezídia Metropolitní národní rady K. Olejniczakem na návštěvě roty tanků polské armády umístěné v Československu“. Zbyszko Siemaszko byl fotoreportérem týdeníku *Stolica* a později týdeníku *Perspektywy*. na svém kontě má mnoho výstav a knih fotografií, včetně mnoha publikací věnovaných Varšavě. Popisky snímků zařazených do této fotoreportáže blíže nespecifikují, kde přesně na československém území se dokumentovaný tábor poloviny polské armády nachází. Nevíme ani, kde přesně fotoreportáž vznikla. Stroje hrdinů snímků a všudypřítomné bláto napovídají, že se mohlo jednat o období brzkého podzimu roku 1968. Není znám ani cíl návštěvy delegace, ani zadání objednatele reportáže. Popisky snímků ani neuvádějí, zda byly někdy publikovány.

Snímky zachycují návštěvu blíže nespecifikovaných představitelů v polním táboře (kromě tajemníka Metropolitní národní rady K. Olejniczaka, zmíněného již v názvu souboru, a v popiscích snímků jsou zmíněni pouze „členové delegace“) vojáků účastnících se vojenské intervence polské armády, kteří jsou dočasně umístěni na území Československa. Jako hostitelé vystupují plukovník Witold Wereszczyński, který od 6. května 1968 plnil funkci velitele 11. drážďanské obrněné divize v Zaháni (pod jeho velením se divize zúčastnila operace Dunaj a pravděpodobně díky tomu byl 10. října 1968 povýšen na brigádního generála), a brigádní generál Zbigniew Ohanowicz, jenž byl od roku 1965 zástupcem velitele Slezského vojenského obvodu a v roce 1968 se jako zástupce velitele armády zúčastnil intervence v Československu.

Na snímcích můžeme vidět, že v táboře je kromě několika zpevněných cestiček mezi stany na všech hlavních „komunikačních tazích“ hluboké bláto (hlavně vzhledem k tomu, jakou všichni zobrazení zvolili obuv). Většina vojáků měla vysoké gumáky. Má je obuté i jeden z hostů, jenž je buďto nejprozíravější, anebo ho hostitelé považovali za významného a vybavili ho do panujících podmínek odpovídajícím obutím (pravděpodobně jde o K. Olejniczaka, tajemníka prezídia Metropolitní národní rady).

Příběh reportáže začíná snímky, jež zachycují vojáky stojící v pozoru před stany a sdělující hlášení důstojníkovi. Stany stojí v řadě podél zpevněné cesty u aleje, u ní je už nezpevněná cesta, po které se pravděpodobně pohybuje těžká technika. Uprostřed aleje je vysoký stožár s vlající polskou vlajkou. na druhé straně aleje stojí zaparkovaná obrněná vozidla a tanky. Okraje cesty jsou ohraničeny drobným kamením. Je vidět, že prostor mezi stany a cestičkou odděluje provizorní plůtek vytvořený z prohnutého proutí.

Obr. 63. Stany ve vojenském táboře. Vojáci na snímku stojí připraveni podat hlášení důstojníkovi; 1968; indexy #Československo, #vojsko; signatura: 3/51/0/5/44/1.

Obr. 64. Vojáci v polních uniformách čekají na příjezd delegace. Napravo vidíme stany stojící podél hlavní táborové aleje; 1968; index: #Československo, #vojsko; signatura: 3/51/0/5/44/4.

Na dalších snímcích vidíme očekávanou delegaci. Její členové se v oblecích a s aktovkami v rukou brodí hlubokým blátem, přestože se snaží využít nejsušší úseky aleje, po obou stranách aleje jim asistují vojáci v gumákách. Členové delegace udržují rovnováhu jen s obtížemi.

Obr. 65. Členové delegace v doprovodu vojáků jdou blátivou cestou v polním táboře; 1968; index: #Československo, #vojsko; signatura: 3/51/0/5/44/6.

Obr. 66. Členové delegace v doprovodu vojáků jdou blátivou cestou v polním táboře; 1968; index: #Československo, #vojsko; signatura: 3/51/0/5/44/8.

Další etapa návštěvy se koná již na zpevněné ploše, kde čekají na přivítání delegace nastoupení vojáci a velitelé (Wereszczyński i Ohanowicz). Následně se celá delegace ubírá po hlavní táborové cestě na prohlídku.

Obr. 67. Přivítání delegace ve vojenském polním táboře; 1968; index: #Československo, #zbraně, #vojsko; signatura: 3/51/0/5/44/10.

Obr. 68. Členové delegace jsou prováděni zástupcem velitele armády gen. Zbigniewem Ohanowiczem po cestě v polním táboře; 1968; index: #Československo, #Ohanowicz Zbigniew, #brigádní generál, #vojenský, #vojsko; signatura: 3/51/0/5/44/12.

Obr 69. Zástupce velitele armády brig. gen. Zbigniew Ohanowicz (vpravo) hovoří s členy delegace; 1968, #Ohanowicz Zbigniew, #brigádní generál, #vojenský, #Československo, #vojsko; signatura: 3/51/0/5/44/13.

Obr. 70. Plukovník Witold Wereszczyński v polní uniformě – situační fotografie při salutování; 1968; index: #Wereszczyński Witold, #plukovník, #vojenský, #Československo, #vojsko; signatura: 3/51/0/5/44/14.

Obr. 71. Stany v polním táboře. na snímku vidíme vojáky během hlášení; 1968, index: #Československo, #vojsko; signatura: 3/51/0/5/44/15.

Další snímek pravděpodobně zachycuje návštěvu v táborové klubovně, ve které vidíme špalky používané k sezení a rádio na malém stolečku. Nad vstupem visí transparent s nápisem „Zvyšováním připravenosti k boji ctíme 5. sjezd PZPR“.

Obr. 72. Členové delegace během návštěvy vojenského tábora; 1968; index: #Československo, #vojsko, signatura: 3/51/0/5/44/18.

Další snímky prezentují oficiální část návštěvy. Nejvýznamnější z hostů (jak již bylo dříve uvedeno, jde pravděpodobně o tajemníka Metropolitní národní rady K. Olejniczaka) čte prohlášení a přihlížející mu tleskají. Všechno sledují vojáci stojící v řadě naproti. Vidíme také, že členem návštěvy byl i kameraman, což dokazuje, že byla pravděpodobně velmi důležitá a později použita i pro účely propagandy.

Obr. 73. Oficiální část návštěvy: proslovy hostů. Vidíme mimo jiné brig. gen. Zbigniewa Ohanowicze (třetí zprava) a plukovníka Witolda Wereszczyńského (čtvrtý zprava); 1968; index: #Wereszczyński Witold, #plukovník, #vojenský, #Československo, #Ohanowicz Zbigniew, #brigádní generál; signatura: 3/51/0/5/44/19.

Obr. 74. Oficiální část návštěvy: proslovy hostů. V popředí vidíme vojáky stojící zády; 1968, index: #Československo, #vojsko; signatura: 3/51/0/5/44/20.

Po oficiální části si hostitelé s členy návštěvy podali ruce a podle všeho začala neformální diskuse.

Obr. 75. Zástupce velitele armády brig. gen. Zbigniew Ohanowicz (v popředí vpravo) si podává ruku s členem delegace. Vidíme také plukovníka Witolda Wereszczyńského (druhý zprava), 1968; index: #Wereszczyński Witold, #plukovník, #vojenský, #Ohanowicz Zbigniew, #brigádní generál; signatura: 3/51/0/5/44/24.

Obr. 76. Zástupce velitele armády brig. gen. Zbigniew Ohanowicz (uprostřed) v doprovodu členů delegace: 1968; index: #Československo, #Ohanowicz Zbigniew, #brigádní generál, #vojenský, #vojsko; signatura: 3/51/0/5/44/27.

Obr. 77. Plukovník Witold Wereszczyński (zleva) a zástupce velitele armády brig. gen. Zbigniew Ohanowicz (uprostřed) v prostorách vojenského tábora – situační snímek; 1968; index: #Wereszczyński Witold, #plukovník, #vojenský, #Československo, #Ohanowicz Zbigniew, #brigádní generál, #vojenský; signatura: 3/51/0/5/44/31.

Na posledních dvou snímcích vidíme, jak členové delegace a vojáci účastnící se slavnosti si zavazují upomínkové šátky. Nejsme však schopni přesněji určit, co je na nich uvedeno (rozeznat se dají pouze slova „Odra“ a „Nisa“, tedy názvy řek tekoucích na československém i polském území a zároveň představujících hranici mezi Polskem a NDR). na základě jednoho z výše uvedených snímků můžeme soudit, že je na šátcích vidět české slovo „přátelství“ (polsky „przyjaźń“), což by mohlo dokazovat, že část delegace by mohla být z Československa.

Obr. 78. Členové delegace a vojáci účastnící se slavnosti si uvazují upomínkové šátky; 1968; index: #Československo, #vojsko, #zbraň; signatura: 3/51/0/5/44/32.

Obr. 79. Zástupce velitele armády brig. gen. Zbigniew Ohanowicz (uprostřed) si podává ruku s členem delegace. na snímku vidíme také plukovníka Witolda Wereszczyńského (stojícího za generálem); 1968; index: #Wereszczyński Witold, #plukovník, #vojenský, #Československo, #Ohanowicz Zbigniew, #brigádní generál; signatura: 3/51/0/5/44/33.

Autor fotoreportáže komplexním a velmi ironickým způsobem zdokumentoval komičnost významné oficiální události, na které si velmi elegantně oblečení hosté museli poradit s velmi nepříznivými podmínkami na cestách, ohrožujícími nažehlené obleky. I vojáci očekávající příjezd návštěvy v některých okamžicích jako by vtipkovali a nepřizpůsobili se dostatečně povaze situace. Cílem propagandy samotné návštěvy delegace bylo pravděpodobně dokázat, že polské vládě není osud polských vojáků účastnících se invaze lhostejný. Stejný byl pravděpodobně i cíl této reportáže. Není však jisté, zda tehdy měla šanci na kompletní otištění, jelikož se účastníkům vysmívá. V oficiálním tisku se na toto téma objevily velmi uhlazené záběry vylučující jakékoli vtipkování na účet hrdinů masových akcí.

5. Obraz pražského jara na snímcích otištěných v knize *1968. Tankem na Československo* Tadeusze Oratowského

Další soubor snímků věnovaných událostem souvisejícím s invazí do Československa, který má přímo soukromý charakter, najdeme v knize *1968. Tankem do Československa* Tadeusze Oratowského. Kniha obsahuje popis prožitků mladého důstojníka, čerstvě jmenovaného velitele čety tanků, obohacený o reflexe okolností služby a vojenského života odehrávajících se v roce 1968 v kasárnách a na vojenských polygonech.

Snímky v knize Tadeusze Oratowského většinou zachycují skupiny polských vojáků pózujících před bojovou technikou a tanky na letecké základně v Milovicích. Tyto fotografie pořídili samotní vojáci svými vlastními přístroji, které si přivezli z Polska nebo je zakoupili v Československu (autor knihy uvádí i vlastní zkušenost se sovětským vojákem nabízejícím cigarety výměnou za fotoaparát). Kniha obsahuje také situační schémata pohybu invazních vojsk na území Československa a snímek památečních poděkování, která dostávali vojáci účastnící se intervence od ministra národní obrany. Uvádí se v nich mimo jiné, že adresáti poděkování se přičinili k „zmaření kontrarevolučního útoku na socialistické úspěchy československého národa, k zabezpečení jižní hranice našeho státu před proniknutím imperialistů a západoněmeckého militarismu“ (níže je uvedena plná verze dokumentu).

V knize nenajdeme snímky ze samotného transportu vojsk ani z akcí prováděných na území Československa. Důvodem jsou pravděpodobně služební povinnosti autora, které jej omezovaly ve vytváření fotografií jindy než ve volném čase. Z textů obsažených v této publikaci můžeme nabýt dojmu, že mezi pocity vojáků účastnících se invaze dominovala nejistota ohledně dalších úkolů, které by měli na území Československa plnit (vojáci si nebyli plně vědomi, jakému účelu jejich přítomnost v Československo slouží), pocity neobratnosti související s vměšováním se do záležitostí sousední země (vyvolané reakcemi jak Čechoslováků, tak i Poláků), stesk po domově a nuda (vojáci umístění v Milovicích měli fakticky ovlivňovat danou situaci v Československu vlastně jen svojí přítomností, a nikoli nějakými konkrétními úkoly mimo své kasárny). Mohlo by se zdát, že všechny zmíněné pocity jsou na níže uvedených snímcích patrné. Vidíme na nich mladé muže s poněkud vystrašenými tvářemi, jak pózují na letištní ploše v době svého osobního volna. Autor chtěl pravděpodobně napodobit atmosféru idylických snímků při městských schůzkách, ale na jeho záběrech je kromě pěkného počasí vidět i napětí ve tvářích pózujících.

Výše uvedené snímky se i z důvodu svého soukromého charakteru nikdy v žádném tisku z období PLR neobjevily. Můžeme jen předpokládat, že by stejně neprošly schválením cenzury, hlavně s ohledem na již zmíněný neklid ve tvářích zachycených osob (polský voják přece nemá právo se bát nebo mít morální či etické pochyby), možná by vadilo i to, že zachycují vojáky v době odpočinku (přece by měli být permanentně připraveni k plnění vojenských úkolů).

Jako první jsou uvedeny snímky již zmíněných památečních poděkování, udělovaná Ministerstvem národní obrany vojákům účastnícím se intervence.

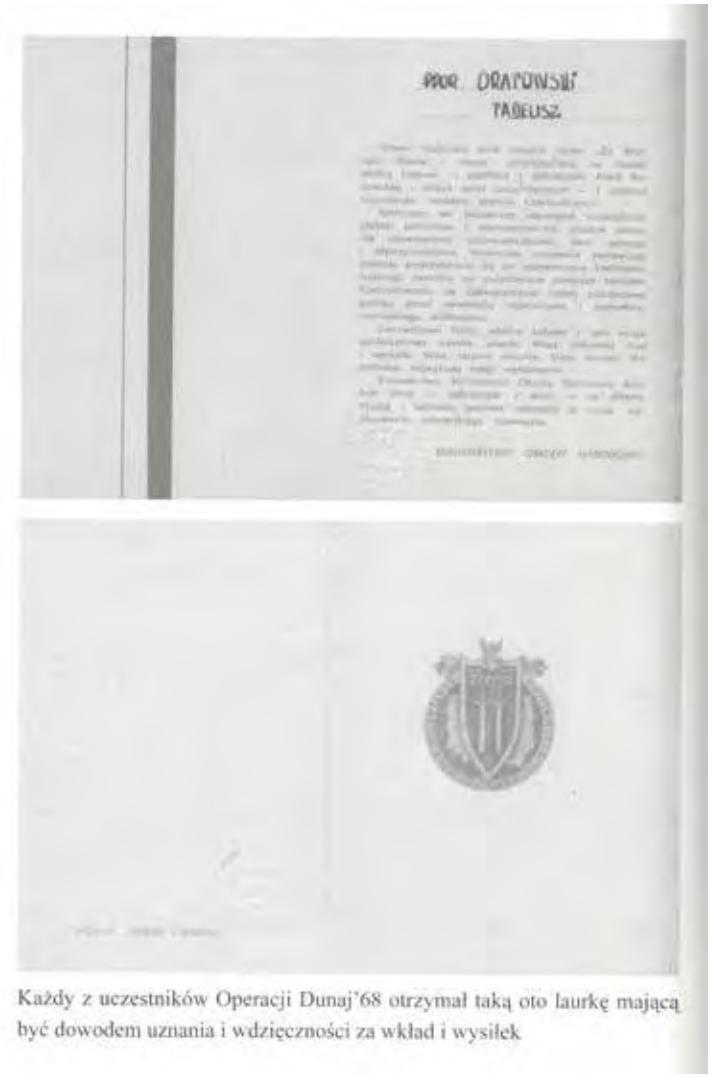

Każdy z uczestników Operacji Dunaj'68 otrzymał taką oto laurkę mającą być dowodem uznania i wdzięczności za wkład i wysiłek

Obr. 80. Každý z účastníků operace Dunaj '68 dostal tento malý dopis, jenž měl být dokladem uznání a vděčnosti za jeho přínos a vynaložené úsilí.

Ppor. Oratowski Tadeusz

Věrný tradicím boje našich otců „Za svobodu vaši i naši" jste přispěchali na rozkaz lidové vlády – společně s vojáky armády Sovětského svazu a ostatních socialistických zemí – s pomocí ohroženým národům bratrského Československa.

Splnění této spojenecké povinnosti je důkazem hlubokého vlastenectví a internacionalismu, velkého občanské zodpovědnosti, hrdosti, odvahy a disciplíny. Svědomitým vykonáváním zadaných úkolů jste se přičinili ke zmaření kontrarevolučního útoku na socialistické bohatství československého národa, k zabezpečení naší jižní hranice před pronikáním imperialismu a západoněmeckého militarismu.

Vedení strany, lidová vláda a celá naše společnost si vašeho vojenského úsilí vysoce cení a projevuje vám čestné uznání, které pro vojáka představuje nejcennější ocenění.

Vedení Ministerstva národní obrany děkuje Vám – vojákovi 2. armády – za obětavou práci a vzorný přístup prokázaný v době vykonávání vojenských povinností.

Ministerstvo národní obrany

Níže je uveden již zmiňovaný soubor snímků, na nichž polští vojáci umístění na letišti v Milovicích pózují před vojenskou technikou.

Miny tęgie, ale w oczach smutek – nikt z nas nie wiedział wówczas, czym ta „zabawa" może się dla nas skończyć…

Obr. 81. Mužnost ve tvářích, ale v očích smutek – nikdo z nás tehdy nevěděl, jak pro nás tato „hra" skončí…

Rejon rozmieszczenia 1. kcz na lotnisku w m. Milovice. Na zdjęciu: ppor. M. Rowiński, kpt Mieczysław Duraj – dowódca batalionu czołgów, ppor. E. Szymański, plut. J. Nowak, plut. R. Gajda – szef 1. kcz

Obr. 82. Region rozmístění 1. tankové roty na letišti v Milovicích. na snímku: ppor. M. Rowiński, kpt. Mieczysław Duraj – velitel tankové roty, ppor. E. Szymański, čet. J. Nowak, plut. R. Gajda – velitel 1. tankového praporu.

Ppor. Z. Dudka, plut. R. Gajda, plut. J. Nowak

Obr. 83. Ppor. Z. Dudka, čet. R. Gajda, četař J. Nowak.

Por. Wojciech Dróżdż, kpt. Jan Karpiak i ppor. Zdzisław Dudka

Obr. 84. Por. Wojciech Dróżdż, kpt. Jan Karpiak a ppor. Zdzisław Dudka.

Plut. Jerzy Nowak – technik 1. kcz i kpt. Jan Karpiak – zca dcy batalionu czołgów ds. polit.

Obr. 85. Čet. Jerzy Nowak – technik 1. tankového praporu, kpt. Jan Karpiak – zástupce velitele tankového praporu pro politické záležitosti.

Czołgiści z 1. kcz w rejonie stacjonowania w m. Milovice

Obr. 86. Tankisté 1. tankového praporu v prostoru svého umístění v Milovicích.

U pancerniaków już tak jest, że zawsze razem, nawet do zdjęcia!

Obr. 87. U tankistů to chodí tak, že všichni drží spolu, dokonce i na snímku.

Natychmiast po promocji oficerskiej (wrzesień 1968 r.) przybył do nas z kraju ppor. Roman Ciołek, któremu przydzielono 2. pl w naszej kompanii. Zwyczajowo wypadało wypalić z młodym oficerem fajkę pokoju

Obr. 88. Okamžitě po svém povýšení (září 1968) k nám z Polska dorazil ppor. Roman Ciołek, jemuž byla přidělena 2. rota našeho praporu. Zpravidla se slušelo s mladým důstojníkem vykouřit dýmku míru.

Czołgiści z mojego 1. pl 3. kcz, Milovice, sierpień 1969 r.

Obr. 89. Tankisté z mojí 1. roty 3. tankového praporu, srpen 1969 [chybný rok].

Níže jsou prezentovány autorem knihy připravená situační schémata rozmístění invazních vojsk (11. tankového praporu) na území Československa a schéma rozmístění stejného praporu na letišti v Milovicích.

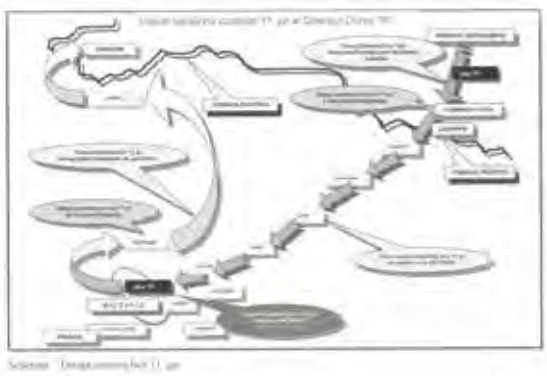

Obr. 90. Schéma – trasa 11. tankového praporu.

Obr. 91. Schéma – rozmístění 11. tankového praporu v Milovicích.

6. Obraz pražského jara na snímcích z článku „Smutek a hněv“ Grzegorze Majchrzaka, publikovaného v magazínu *Tygodnik Powszechny* 19. srpna 2018 (č. 34, 3606) a dostupného v archivu Institutu národní paměti

Příkladem snímků souvisejících s pražským jarem publikovaných v současném tisku je článek „Smutek a hněv“ Grzegorze Majchrzaka v magazínu *Tygodnik Powszechny* ze dne 19. srpna 2018 (č. 34, 3606). v článku najdeme příklady činnosti polské společnosti, která klade odpor invazi, a fotografie doplňující článek pocházejí z archivu Institutu národní paměti. Autor článku naznačil, že nemáme k dispozici výsledky žádného sociologického výzkumu názorů polské společnosti, jež v srpnu 1968 ohledně invaze v Československu převládaly (obzvláště v souvislosti s účastí polské armády). Oficiální prezentovaný obraz, vytvářený pro potřeby propagandy ve formě pečlivě aranžovaných spektakulárních představení, představoval polský lid vítající květinami polské vojáky vracející se ze zahraničí na jihu. Přestože abstrahujeme okolnost naprostého omezení přístupu k informacím o skutečných příčinách invaze, polská společnost si její příčiny dobře uvědomovala (média tento fakt vůbec neskrývala). Podle autora článku měla být první reakcí Poláků typická pro všechny krizové situace v dobách PLR. Jak napsal Stefan Kisielewski, jenž v té době pobýval v okolí Jelení Hory, „lidé tady reagovali klasickým způsobem: vrhli se do obchodů a všechno vykoupili“. Týkalo se to zpravidla netrvanlivého zboží, ale i státního tisku. Zdrojem informací pro polské občany byly rovněž rozhlasové stanice v kapitalistických zemích, jež vysílaly v polském jazyce (bezpečnostní služba zaznamenala i případy otevřeného a masového poslouchání Rádia Svobodná Evropa).

V hlášení polské bezpečnostní služby z roku 1968 se uvádí, že velká část veřejného mínění neuvěřila propagandě o „bratrské pomoci“ Československu. Objevily se však i hlasy, jak píše autor článku, jenž cituje Stefana Kisielewského, že „si za to Češi můžou sami, když útočí na socialismus a paktují se s Němci“ (názor související s působením propagandy sugerující blízkou spolupráci tehdejší československé vlády s vládou Německé spolkové republiky). Jak napsal 56letý Bronisław Kubiczek z Hornické Doubravy v dopise ze dne 24. srpna 1968 Komisi pro rozhlas a televizi: „Nemůžeme připustit, aby nás ohrožoval fašismus, musíme bránit lidovou vládu […] a musíme usilovat o to, aby Němci z NSR nezvedali hlavy, protože kdyby naše vojska Varšavské smlouvy nevykročila na pomoc Čechům, využili by to skopčáci z NSR, a my prostí lidé už nechceme další Osvětim.“

Agentura Reuter tehdy o vnímání invaze polskou společností uvedla: „Ulice Varšavy reagovaly dvojím způsobem: smuteční náladou i hněvem. […] Mnoho Poláků bylo zprávou o vkročení vojsk Varšavské smlouvy do bratrské socialistické země otřeseno.“ K otevřené manifestaci nesouhlasu se však odhodlalo jen velmi málo lidí. Nejdramatičtější je příklad již zmiňovaného sebeupálení Ryszarda Siwiece. na místě jeho činu byly nalezeny letáky začínající slovy: „Protestuji proti nevyprovokované agresi proti bratrskému Československu.“ Text pak končil větou: „Umírám proto, aby nezahynula svoboda, pravda a lidskost.“

Další protesty v Polsku měly mnohem méně drastický charakter. Například v Kętrzynu došlo k vhození petardy do konferenčního sálu okresního výboru PZPR a na hřbitově sovětských vojáků ve Vratislavi se objevily svastiky. Odstraněna byla i pamětní deska V. I. Leninovi na Rysech. Autor článku uvádí také příklady jiných protestů polských obyvatel proti invazi: ve formě pouličních výpovědí, nápisů na zdech, vylepování plakátů, roznášení letáků, vrácení stranických legitimací, přinášení květin před československé velvyslanectví, posílání anonymních dopisů s protesty proti invazi (mimo jiné na ambasády západních zemí, Československa, vládě PLR, do rozhlasu a televize), posílání veřejných dopisů (např. již zmiňovaný dopis spisovatele Jerzyho Andrzejewského předsedovi Svazu českých spisovatelů Eduardu Goldstückerovi, ve kterém píše: „Tento protest je napsán v pobouření, bolesti a studu, je jedinou věcí, kterou vám a vašim přátelům a kolegům mohu za současných podmínek nabídnout“).

Dne 29. srpna 1968 byly za tisk letáků s použitím ždímačky na prádlo a jejich distribuci zatčeny tři pracovnice

Průmyslového institutu automatiky a měření ve Varšavě. Jedna z nich, Bogusława Blajfer, byla označena za vůdce celé skupiny a byla odsouzena na tři roky vězení.

V Rádiu Svobodná Evropa o situaci ve Varšavě říkali: „V samotném centru města, poblíž náměstí Konstituce, bylo velkým písmem a nesmazatelnou barvou napsáno ‚Dubček'. V Noci v centru Vratislavi na asfaltu namalovali neznámí pachatelé třemi barvami československou vlajku." Nápisy proti invazi se objevily i v dalších městech: v Krakově se jich objevilo několik desítek, našly se i na dole Makoszowy v Zabři na důlních uhelných vozech 300 metrů pod zemí. na poradě Ministerstva vnitra místopředseda vlády Pietrzak prohlásil: „Charakteristickým a dosud nevídaným úkazem jsou nápisy na cestách, továrnách, ulicích a na zdech – olejovou barvou nebo křídou. až doposud se nápisy tohoto druhu objevovaly jen velmi zřídka."

Na podzim roku 1968 studentka Jagellonské univerzity vyvěsila z okna koleje plakát „Moskvané! Ruce pryč od Československa". Za tento 10 minut trvající protest byla odsouzena na 10 měsíců vězení.

Ve vězení se bylo možné ocitnout i za zpívání písniček „s obsahem kritizujícím vkročení polského vojska v roce 1969 na Těšínsko, které nyní patří Československu", jak se to stalo studentovi Vratislavské univerzity odsouzenému na jeden rok.

Fotografie představují dokumentaci pro „vnitřní" účely mají rovněž vzdělávací charakter a nejsou propagandistické. Cílem jejich vytvoření bylo zachytit „místo činu" pro potřeby polských speciálních bezpečnostních složek.

V publikovaném souboru najdeme ručně psané křídové nápisy na stěnách a plotech, plakát vytvořený z vystřižených písmen a letáky psané rukou i na psacím stroji. Obsah těchto dokumentů naznačuje, že i přes masivní vládní propagandu si část polských občanů uvědomovala skutečné důvody intervence, nesouhlasila s Gomułkovou politikou a odhodlala se jí i odvážněji postavit (příprava, výroba i distribuce vyžadovaly úsilí a odvahu, protože za to hrozily represe).

Poselství vyplývající z uvedených materiálů bylo samozřejmě naprosto odlišné od toho, jež bylo prezentováno v oficiální propagandě.

Obr. 92. Krakov, nápis na neznámém místě. Nápis na snímku: „Gomułka vrah".

Obr. 93. Opolí, nápisy křídou vytvořil třináctiletý žák Bogdan Błaszczak. Nápisy na snímku: „Rusové jsou bandité" a „SSSR domů".

Obr. 94. Plakát, který dvacetiletá studentka Joanna Koszyk vyvěsila z okna studentské koleje v Krakově, za tento čin byla odsouzena na 10 měsíců vězení. Nápis na snímku: „Moskvané! Ruce pryč od Československa“.

Warszawska ulotka z 23 sierpnia 1968 r. (czerwony dopisek u góry pochodzi od SB).

Obr. 95. Leták nalezený ve Varšavě 23. srpna 1968 (červený nápis nahoře „23. 8.“ dopsala bezpečnostní služba). Nápis na snímku: „Dnes v 18 h. setkání před velvyslanectvím SSSR“.

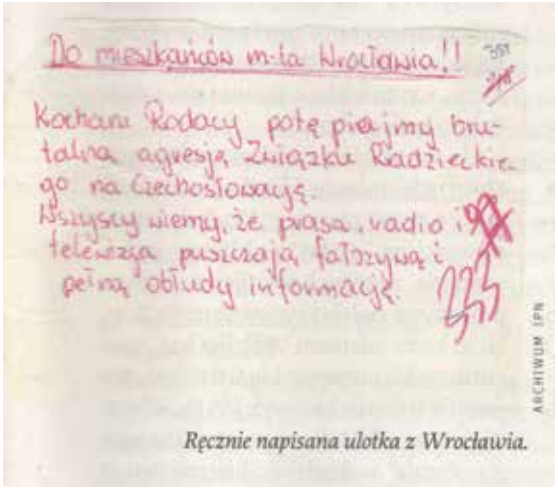

Ręcznie napisana ulotka z Wrocławia.

Obr. 96. Ručně psaný leták z Vratislavi. Nápis na snímku: „Občanům města Vratislavi! Drazí rodáci, zabraňme brutální agresi Sovětského svazu na Československu. Všichni víme, že tisk, rozhlas i televize vysílají falešné informace a lži“.

7. Obraz pražského jara na snímcích v dokumentu *Analýza československé propagandistické činnosti v počátečním období operace „Dunaj“. na příkladech vizuální propagandy*, který v roce 1969 vydal Ústav společenských výzkumů Vojenské politické akademie F. Dzeržinského

Odlišný typ fotografické dokumentace související s pražským jarem představuje dokument *Analýza československé propagandistické činnosti v počátečním období operace „Dunaj“. na příkladech vizuální propagandy*, kterou pro tajnou knihovnu v roce 1969 s poznámkou důvěrné a v pouhých dvou exemplářích vydal Ústav společenských výzkumů Vojenské politické akademie F. Dzeržinského – školy ozbrojených sil PLR, mimo jiné vzdělávající politické důstojníky (autoři: Jerzy Pawlik a Lesław Wojtasik). Kniha obsahuje mnoho snímků (jde o ručně zvětšené a vlepené fotografie) zachycujících projevy propagandistické činnosti prováděné československou stranou během intervence vojsk pěti států Varšavské smlouvy. V úvodu tohoto dokumentu se píše:

„Tato práce se opírá o bezprostřední pozorování, individuální vypovědi, rozhovory, anketní sondy a studium dokumentů, včetně autentických záznamů, jež byly výsledným produktem kontrarevoluční a antisocialistické propagandy, se kterou se bylo možné setkat na území Československa, kde pět socialistických zemí plnilo svou základní povinnost v podobě internacionální pomoci při obraně národních zájmů a základních úspěchů socialistického lidu v bratrské republice.

Imperialismus pro účely této politické a ideologické diverze použil obrovské síly a prostředky. Mezi nimi svoji nemalou roli sehrály i již zmiňované opakovaně používané metody tzv. psychologické války, opírající se o nástroje propagandistického ovlivňování v širokém rozsahu. V rámci imperialistické psychologické války jsou totiž využívány nejen hromadné sdělovací prostředky jako rozhlas, televize a tisk, ale i různé individuální neperiodické tiskoviny a jiné způsoby šíření ideologického zmatku, oslabení ucelenosti a jednoty celého tábora a společností jednotlivých socialistických zemí.“

Při podrobnějším popisu metod používaných Čechoslováky v boji s okupanty a jejich propagandistickou mašinerií autoři napsali: „Přítomnost vojsk pěti států na území Československa doprovázela – obzvláště v počátečním období – masivní propagandistická činnost nastavená proti těmto vojskům, kterou organizovala československá strana. V propagandistické akci byly použity všechny dostupné prostředky, všechny povolené i nepovolené chvaty. Československou propagandu charakterizovala vysoká agresivita a organizační pružnost. Analýza československé propagandistické činnosti v období operace Dunaj může přinést mnoho zajímavých poznatků týkajících se organizace tohoto typu propagandy, výběru vhodných argumentů atd.“

Autoři zprávy během pobytu vojsk pěti armád na území Československa odlišili v československé propagandě tři etapy činnosti. V jednotlivých etapách pozorovali změnu formy a intenzity působení:

První etapa – od 21. srpna 1968 (zahájení operace Dunaj) do 27. srpna 1968 (závěrečná zpráva ze sovětsko-československých rozhovorů v Moskvě). Během této etapy našly své uplatnění všechny dostupné formy. Tlak tohoto působení je velmi silný.

Druhá etapa – od 28. srpna 1968 do poloviny října 1968 (vojska pěti států začínají opouštět Československo). na počátku této etapy byla oboustranná propagandistická činnost zastavena. Československá strana se zavázala k odstranění veškerého propagandistického materiálu namířeného proti armádám pěti států. […] Propagandistický materiál namířený proti vojskům pěti armád byl odstraňován velmi pozvolna a pod nátlakem. Při odstraňování tohoto materiálu byly používány metody pasivního odporu. Odstraněny byly pouze nápisy a hesla s evidentně nepřátelským vyzněním. na mnoha místech byly zamalovány takovým způsobem, že byly viditelné i pod vrstvou bílého vápna. Hesla „neutrální“ („Ať žije socialismus a svoboda“, „Sláva Dubčekovi“ atd.) zůstala. ve velkém množství zůstaly

vylepené i portréty stranických a státních představitelů. Československý propagandistický aparát přešel tou dobou na nepřímé formy působení. Objevily se plakáty s citáty marxismu a dalších světově uznávaných spisovatelů, které protest proti invazi vyjadřovaly nepřímo. Speciální fotografické magazíny připravené u příležitosti padesátého výročí založení republiky obsahovaly materiály (převážně portréty), které byly rozšiřovány v první etapě. Podobným způsobem fungovaly televize, rozhlas i tisk.

Třetí etapa – pokrývá období stahování vojsk pěti států z Československa. Autoři publikace uvádějí, že se tou dobou opět objevily pokusy o propagandistickou činnost. Tyto pokusy nebyly masové a omezovaly se pouze na aktivizaci nepřátelského postoje lidí a vytváření nových nápisů na cestách, plotech atd.

Podle autorů publikace odkazují materiály v ní obsažené na první etapu a počáteční fázi etapy druhé. Zdroje informací byly určeny pouze zprostředkovaně, především poděkováním „všem osobám, které na území Československa a Polska poskytly pomoc při hledání a analýze materiálů“. Autoři také uvedli, že pro přípravu této publikace nashromáždili soubor 137 exemplářů různých materiálů (letáky, plakáty, snímky, hesla apod.) v různém čase a na různých místech.

Množství a různorodost nashromážděného materiálu jsou dechberoucí. Mohlo by se zdát, že kromě informativní funkce plnil tento materiál v československé společnosti v těchto obtížných okamžicích i stmelující roli. Osobám odporujícím invazi pomáhal, aby si uvědomily, že i přes propagandu SSSR a s ním spolupracujících států nejsou ve svém způsobu uvažování samy.

Kniha obsahuje podrobné rozdělení typů shromážděného propagandistického materiálu na:

– Plakáty (portréty, hesla, prohlášení, dopravní značky a noviny) – v této skupině najdeme materiál částečně připravený pomocí tisku, částečně ručně, v některých případech byly použity snímky československých politiků spolu s citáty z jejich projevů, pozdravy politikům vracejícím se z internace, citáty filozofů a politiků, grafiky vyzývající intervenční vojska k odchodu a na druhou stranu vyzývající československé občany k jejich ignorování, dále grafiky přirovnávající události v Československu k ukřižování Krista, použity byly i snímky vytvořené pravděpodobně během dramatických událostí v ulicích Prahy během prvních dnů invaze (s heslem upozorňujícím agresory, že snímky mají dobrou paměť).

Autoři materiálů se snaží působit na různé emoce odběratele (jak československých občanů, tak intervenčních vojáků), na jednu stranu se snažili podpořit morálku demonstrujících občanů podobiznami politiků v pózách vyvolávajících pocity hrdosti a vítězství nebo vítáním jejich intervence; přesvědčit je o právu Čechoslováků na svrchovanost využitím citátu jednoho z otců komunismu (citáty V. I. Lenina) nebo řeckých filozofů (Sofokles); informovat pochybující, že invaze neprobíhala nekonfliktním způsobem (snímky ze zásahu intervenčních vojsk v Praze, grafika s ukřižovanou republikou), a poučit je, že nikdo by neměl kolaborovat jakoukoli formou s okupanty. na druhou stranu materiály agresorům vtipným způsobem vzkazují, že zde nejsou vítáni a měli by se vrátit do svých vlastí. Forma materiálu osciluje od velmi banálních a nekomplikovaných hesel (citáty) ke graficky velmi jednoduchým, ale vizuálně atraktivní podobám (plakáty – dopravní značky).

Obr. 97. Plakát s portrétem gen. L. Svobody. Formát 100 × 80 cm, barevný tisk.

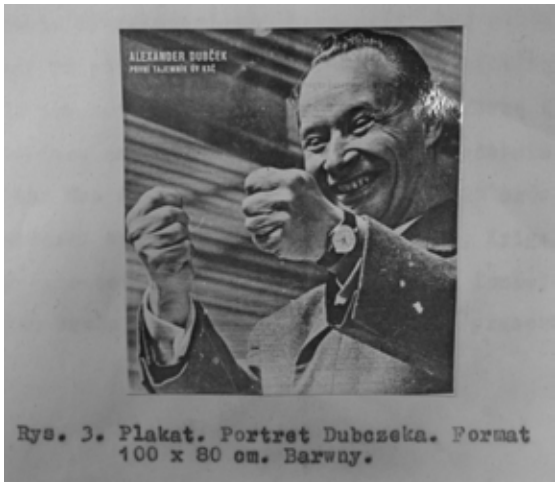

Obr. 98. Plakát s portrétem A. Dubčeka. Formát 100 × 80 cm, barevný tisk.

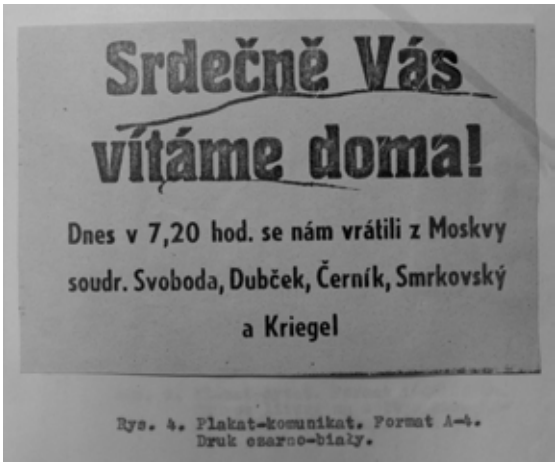

Obr. 99. Plakát se sdělením. Formát A4, černobílý tisk.

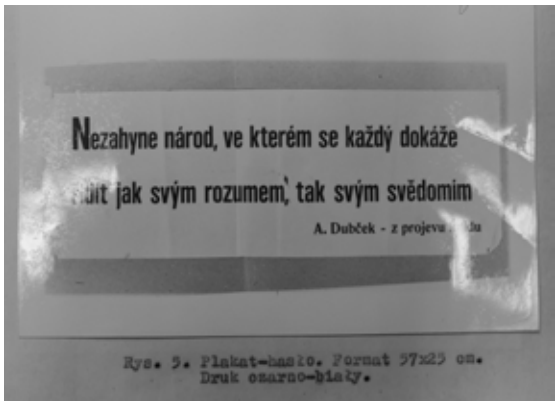

Obr. 100. Plakát s heslem. Formát 57 × 25 cm, černobílý tisk.

Obr. 101. Plakát s citátem. Formát 100 × 120 cm, černá písmena na žlutém podkladu. Jediný exemplář.

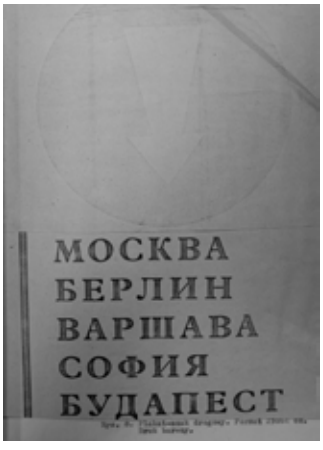

Obr. 102. Plakát s dopravní značkou. Formát 25 × 60 cm, barevný tisk.

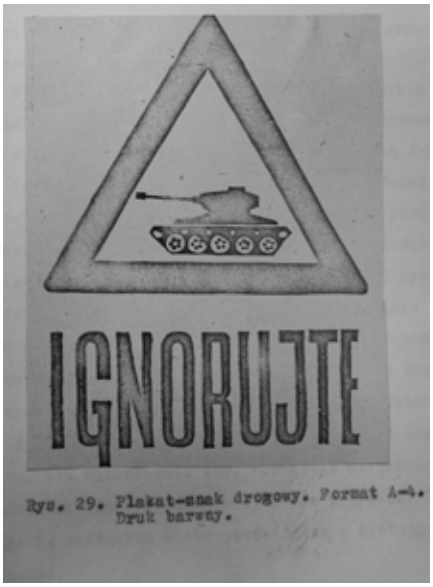

Obr. 103. Plakát s dopravní značkou. Formát A4, barevný tisk.

Obr. 104. Plakát. Formát 50 × 120 cm, černobílý tisk.

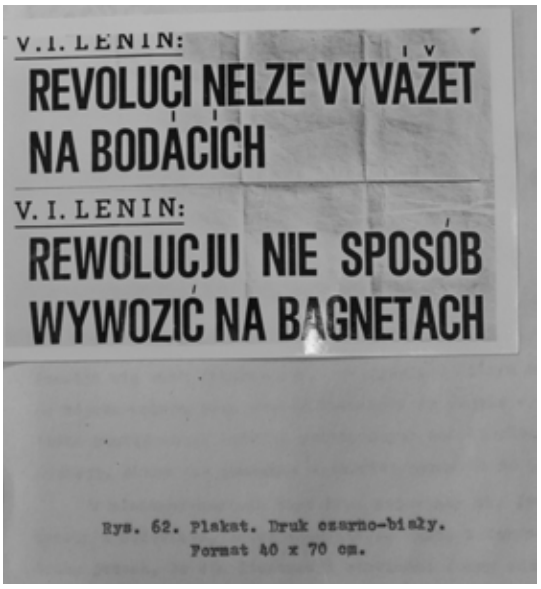

Obr. 105. Plakát. Formát 40 × 70 cm, černobílý tisk.

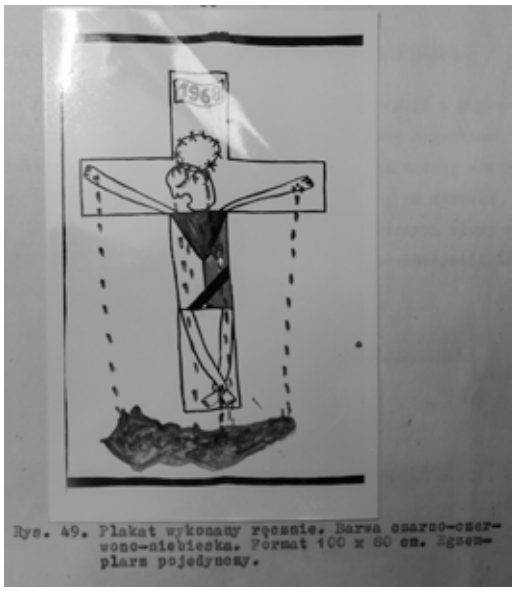

Obr. 106. Plakát vytvořený ručně. Formát 100 × 80 cm, černo-modro-červený tisk. Jediný exemplář.

– Letáky (noviny, výzvy, hesla, kresby, sdělení) – v tomto případě si můžeme také povšimnout, že část materiálu je připravena téměř profesionálně, jako v případě novinového letáku, a část vyrobených ručně v domácích podmínkách (výzvy a kresby); výzva polským vojákům je napsaná s chybami a má spíše umírněný a přesvědčující tón, ale stále vyzývající k urychlenému opuštění Československa; grafiky dávají jasně na srozuměnou, že působení intervenčních sil má za cíl nikoli obranu socialismu, ale hájení politických zájmů SSSR.

Obr. 107. Novinový leták jako volný list vložený do deníku *Pochodeň*.

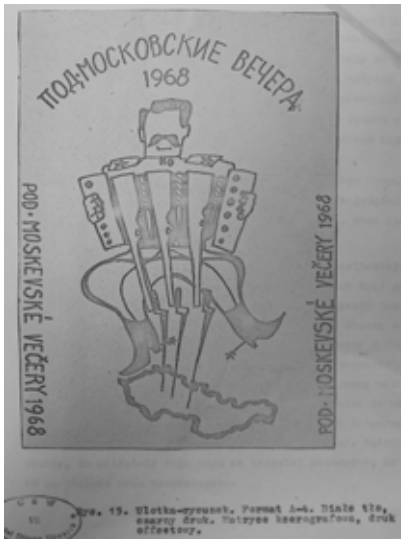

Obr. 108. Leták s kresbou. Formát A4, černý tisk na bílém papíře. Offsetový tisk, matrice z kopírovacího stroje.

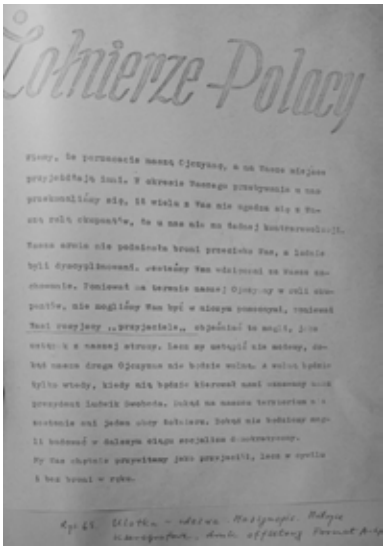

Obr. 109. Leták s vyzvou. Formát A4, psáno na stroji. Offsetový tisk, matrice z kopírovacího stroje.

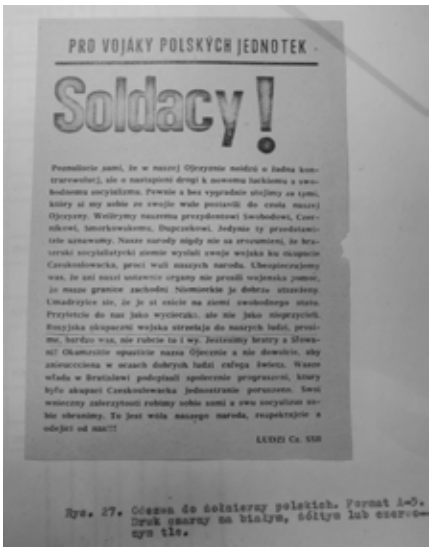

Obr. 110. Výzva polským vojákům. Formát A5, černý tisk na bílém, žlutém, nebo červeném papíře.

Obr. 111. Leták. Formát A4. Offsetový tisk, matrice z kopírovacího stroje.

– Letáky ve formě plakátů – v případě níže uvedené výzvy vojákům intervenčních vojsk se autoři snažili pohnout jejich svědomím sdělením, že co se týče důvodů k účasti na invazi, byli oklamáni.

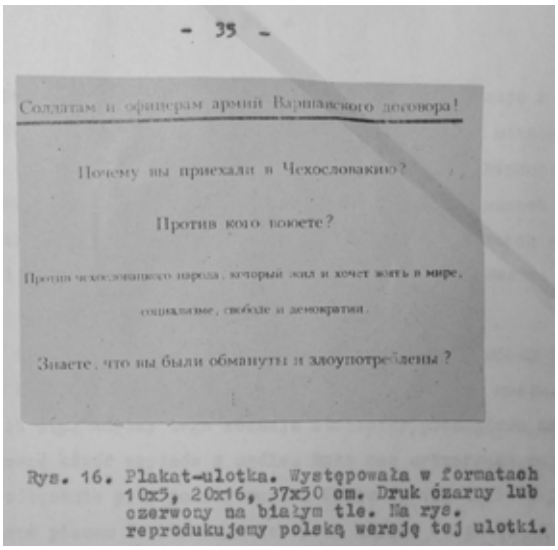

Obr. 112. Plakát ve formě letáku. Objevoval se ve formátu 5 × 10, 16 × 20, 37 × 50 cm, černý nebo červený tisk na bílém papíře. Na obrázku polská reprodukce tohoto letáku (oproti originálnímu popisu je leták napsán v ruském jazyce – poznámka autora).

– Hesla (nápisy na zdech, nápisy na výlohách obchodů, transparenty, nápisy na cestách) – z důvodu své povahy (značným rozměrům, bílé barvě na zpravidla tmavém pozadí a umístění na frekventovaných místech) představovaly pravděpodobně materiál s největší odezvou; dominovaly zde vzkazy adresované vojákům invazních vojsk (často v jejich jazyce) vyzývající k urychlenému návratu do svých domovů; přirovnávání událostí z roku 1968 k historickým faktům (vypuknutí války v roce 1945). Obsah některých zpráv svědčí o humoru autorů, jako v případě nápisu na výloze, jenž se odvolává na slabost sovětských vojáků k alkoholu, nebo přemalovaný dopravní ukazatele, který namísto cesty do jednoho českého města začal ukazovat cestu do Moskvy.

Obr. 113. Památník osvobození Rudou armádou v Hradci Králové s provokativními nápisy.

Obr. 114. Nápis na viaduktu v Púchově.

Rys. 19. Witryny sklepów w Hradec Kralove.

Obr. 115. Výlohy obchodů v Hradci Králové

Rys. 20. Transparent w Podjebradach.

Obr. 116. Transparent v Poděbradech.

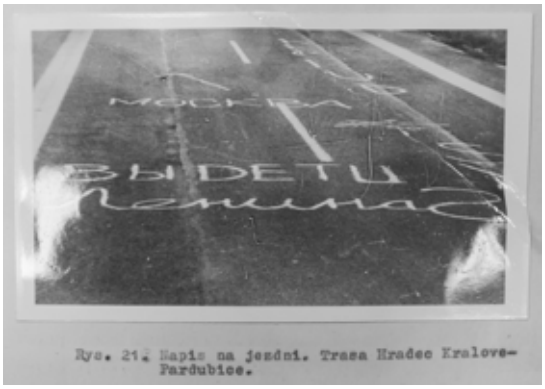

Rys. 21. Napis na jezdni. Trasa Hradec Kralove–Pardubice.

Obr. 117. Nápis na silnici z Hradce Králové do Pardubic.

Rys. 38. Napis na szybie okna wystawowego w m.Hradec Kralove. Mimo rozkazującego tonu, argumentacja raczej spokojna.

Obr. 118. Nápis na výloze v Hradci Králové. I přes svůj apelativní tón je argumentace spíše klidná.

Rys. 36. Plakat w witrynie sklepowej w m.Hradec Kralove. Napisy czarnym tuszem na brystolu.Format 50x50 cm.Treść napisu: Wódki nie ma /Najbliższy punkt sprzedaży: Kreml, Moskwa – 4000 km/.

Obr. 119. Plakát ve výloze obchodu v Hradci Králové. Nápisy černou tuší na papíře. Formát 50 × 50 cm. Text nápisu: „Vodku nemáme/ nejbližší otevřený prodej: Kreml, Moskva – 4 000 km“.

Rys. 35. Drogowskaz na trasie Hradec-Kralove–Podjebrady.

Obr. 120. Silniční ukazatel na trase Hradec Králové – Poděbrady.

– Další formy propagandy (pohlednice, národní vlajky) – k této skupině patří mimo jiné výzvy adresované státům invazních armád, domáhající se uvolnění internovaných československých politiků a jsou doprovázené snímky (pravděpodobně z Prahy), dále týkající se důvodů k invazi a škod vzniklých v jejím důsledku, a také barevné grafiky,

na kterých je hlavním motivem československá vlajka (v jednom z případů s černou, smuteční páskou a v druhém případě s trnovou korunou, což mělo opět přirovnávat situaci v Československu s osudem Ježíše Krista.

Obr. 121. Pohlednice.

Obr. 122. Pohlednice.

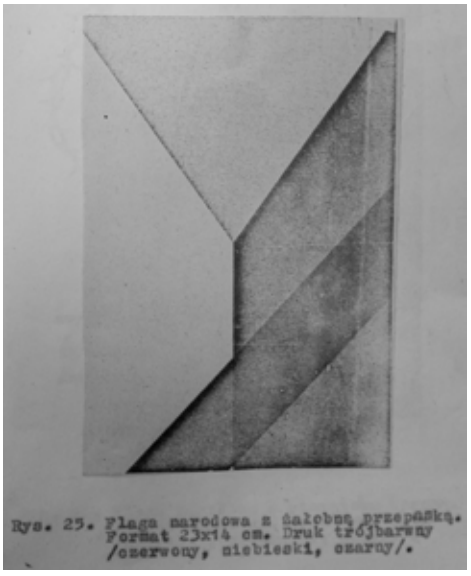

Obr. 123. Národní vlajka se smuteční páskou. Formát 23 × 14 cm, tříbarevný tisk (červený, modrý, černý).

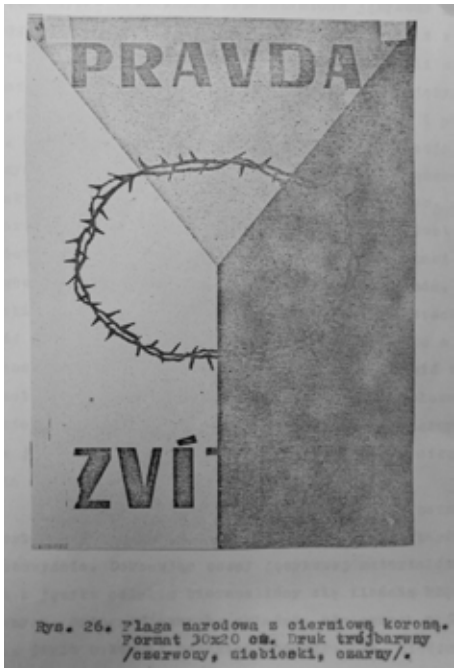

Obr. 124. Národní vlajka s trnovou korunou. Formát 30 × 20 cm, tříbarevný tisk (červeny, modrý, černý).

Autoři popsali také způsoby rozšiřování propagandistických materiálů, organizační strukturu propagandistické činnosti, adresáty (propaganda byla namířená jak k československé společnosti, tak i cílící na vojska účastnících se invaze) a závěry ohledně účinnosti propagandy na československou společnost a na polské vojáky.

Mohlo by se zdát, že příprava výše zmíněného materiálu by mohla souviset s obavami Władysława Gomułky z přenesení osvobozujících tendencí z Československa na polské území. Tento postoj měl v zásadě pomoct funkcionářům polských bezpečnostních služeb v eliminaci tohoto rizika a v případě jeho zjištění připravit scénáře usnadňující režimu udržet se u moci.

8. Závěr

V této práci jsem se snažil shrnout nashromážděnou fotografickou dokumentaci související s pražským jarem, jež byla průběžně publikována v tisku (*Trybuna Ludu*), jakož i tu, kterou vytvořili tehdejší fotografové na základě zadání, ale pravděpodobně se nedočkala publikace. Prezentuji také snímky vytvořené na objednávku veřejných institucí, ale určené výlučně k služebním/vzdělávacím účelům (s dodatkem „tajné“). a uvádím i snímky vzpomínkového charakteru, vytvářené pro soukromé potřeby.

Tematiku snímků můžeme rozdělit do několika kategorií. První, pouze okrajově související s pražským jarem jsou fotoreportáže z Československa v deníku *Trybuna Ludu* z roku 1968, které nemají bezprostřední souvislost s politikou. K této skupině patří například snímky ze sportovních událostí, záběry z filmů, snímky zvěčňující československou architekturu, technologie a svědectví o úzké spolupráci na všech úrovních mezi socialistickými zeměmi. Příznačné je, že s okamžikem zahájení invaze, a přinejmenším až do konce roku 1968, přestávají být snímky z této skupiny publikovány.

Snímky na toto téma otištěné v deníku *Trybuna Ludu* pocházely z databáze Centrální fotografické agentury (Centralna Agencja Fotograficzna – CAF), většinu z nich však nevytvořili polští fotografové, ale fotografové pouze zaměstnaní u obdobných agentur jako CAF z jiných socialistických zemí (Interfoto, Photofax, TASS, ČTK).

Jak jsem již uvedl, s ohledem na to, že způsob vnímání fotografie odběratelem úzce souvisí s jejím textovým doprovodem (a to jak co se týče názvu i popisku pod snímkem, tak i novinového článku, který má fotografie ilustrovat), snažil jsem se krátce popsat celý kontext publikace.

Sdělení vyplývající z těchto fotografií (a jejich popisu) bylo následující: Události v Československu jsou výsledkem sabotáže, jehož zdrojem je NSR, která se snaží zbavit československý národ socialistických úspěchů. Průměrný československý občan je rozhodně proti těmto změnám. Vojska Varšavské smlouvy přicházejí bratrskému Československu s pomocí na jeho žádost a aby jej uchránila před bezectnými pokušeními kapitalistického světa. Nepočetný, ale velmi úporně se bránící nepřítel je během krátké doby pokořen a situace se vrací do „normálu“. Polští vojáci vracející se z Československa jsou vřele vítáni a s květinami je jim děkováno za to, že se ujali této obětavé činnosti, která zajistila bezpečí také Polsku.

Do třetí kategorie lze zařadit snímky dokumentující formy protestu československé i polské společnosti proti invazi. Najdeme mezi nimi plakáty, letáky i nápisy na zdech. Jde o dokumentaci k „vnitřnímu“ použití a pro vzdělávací účely, takže mají mnohem méně propagandistický charakter. Měly pomoct polským bezpečnostním složkám zjistit, co můžou čekat v případě, že se podobné události objeví v Polsku, a jak proti nim mají zasáhnout.

Čtvrtou kategorií jsou již zmiňované vzpomínkové snímky, vytvořené polskými vojáky, kteří se invaze účastnili. Tady se propagandistický aspekt neobjevuje, protože už z principu nebyly vytvořeny za účelem další publikace.

Ve výše zmíněném souboru je jasně patrné, že neobsahuje snímky, které by představovaly samotné boje na československém území (obzvláště v Praze), ani jiné dramatické události, k nimž během invaze došlo. Mohlo by se zdát, že tyto události nebyly polskými fotografy vůbec dokumentovány, přičemž obrazový záznam vytvořený fotografy z jiných zemí (např. sovětskými či československými) neměl tehdy šanci na otištění, s ohledem na nutnost udržet naraci poukazující na mírný a pro československé občany nenarušený průběh invaze. Propaganda PLR si drastické obrazové výjevy z Prahy nebo Jičína prostě nemohla dovolit prezentovat.

Zkratky

ÚV KSČ – Ústřední výbor Kmunistické strany Československa

KC PZPR – Komitet Centralny Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej

ÚV KSSS – Ústřední výbor Komunistické strany Sovětského Svazu

PAP – Polska Agencja Prasowa

NAC – Narodowe Archiwum Cyfrowe

PLR – Polska lidová republika

CAF – Centralna Agencja Fotograficzna

NDR – Německá demokratická republika

ČSSR – Československá socialistická republika

SED – Sozialistische Einheitspartei Deutschlands (Sjednocená docialistická strana Německa)

ZSRR – Svaz sovětských socialistických republik

OSN – Organizace spojených národů

ČTK – Česká tisková kancelář

KW PZPR – Komitet Wojewódzki Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej

NSR – Německá spolková republika

Literatura

Garlicki Andrzej, Paczkowski Andrzej, *Zaciskanie pętli. Tajne dokumenty dotyczące Czechosłowacji 1968 r.*, Varšava 1995

Kamiński Łukasz, *Wokół Praskiej Wiosny. Polska i Czechosłowacja w 1968 roku*, Varšava 2004

Kwapis Robert, *Praska Wiosna*, Toruň 2004

Łojek Jerzy, Myśliński Jerzy, Władyka Wiesław, *Dzieje prasy polskiej*, Varšava 1988

Modelski Łukasz, *Fotobiografia PRL. Opowieści reporterów*, Krakov 2013

Navratil J., Bencik A., Kural V., Michalkova M., Vondrova J., *The Prague Spring 1968. a National Security Archive Reader*, Praha 1998

Pajórek Leszek, *Polska a „Praska Wiosna"*, Varšava 1998

Rakowski Mieczysław Franciszek, *Dzienniki polityczne 1967-1968*, Varšava 1999

Winnicka Ewa, Łazarewicz Cezary, *1968 Czasy nadchodzą nowe*, Varšava 2018

Wojsław Jacek, *Kierownictwo partyjne wobec prasy w Polsce w latach kulminacji stalinizmu (1949-1953): polityka personalna, decyzje organizacyjne i „nastawianie" tematyczne*, Kielce 2015

Souhlasím se zveřejněním v Univerzitní knihovně Slezské univerzity v Opavě, v knihovně Uměleckoprůmyslového muzea v Praze a na webových stránkách Institutu tvůrčí fotografie FPF SU v Opavě.